M. FRUCHTENBERG

2823 WEST 12th STREET

CONEY ISLAND BROOKLYN N Y

באנייטער בולעטין נומער עלף

דערשיינט זינט 1944. ארויסגעגעבן פון דער זשעלעכאוער משפחה צעשפרייט איבער דער וועלט.

רעדאקציע : לייבוש וויסלעדער (לעץ וויס)

שיקאגא

שאלעק אלטמאן פאנאמא

פארוואלטערן מלכהלע פרוכטענבערג ברוקלין

אינהאלט פון היינטיקן נומער:

לייוויק,מייסטער פון יידישן וואָרט וויס	1
עכא ליר ישראל שטערן	3
אין די יאָרן פון 2טן וועלט־קריג --	4
דר העשיל קלעפפיש	
דאס לעמפל האט געברענט,ש. ניגער	13
ל־וויקס מהרם גשמאלט דר ש. ביקל	18
פארשניטן לעבן	21
ברוך שפינאזא	22
• מ וויסנבערג נחמן מ־זל	25
אלטער וואַרשאַער טרעגער	31
סדרש איוב־לוויק דר ש. ביקל	32
דערקלערונג וועגן ספר איוב	40
ייִדיש אין ישראל מיט־שוו ראַכמאן	44
קיבוץ לעבן יהודה בן שלום	49
נייעס פון ישראל	53
דאס גאלדענע זייגערל הינדעלע	55
אריינפיר שאלעק	60
קויך אטאם, מלך האהן	65

פאַרזעצונג אף דער לעצטער זייט..

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

באנייטער בולעטין נומער עלף

דערשיינט זינט 1944. ארויסגעגעבן פון דער זשעלעזאווער משפחה צעשפרייט איבער דער וועלט. **********

רעדאקציע : לייבוש וויסלעדער (לעץ וויס)

שיקאגא

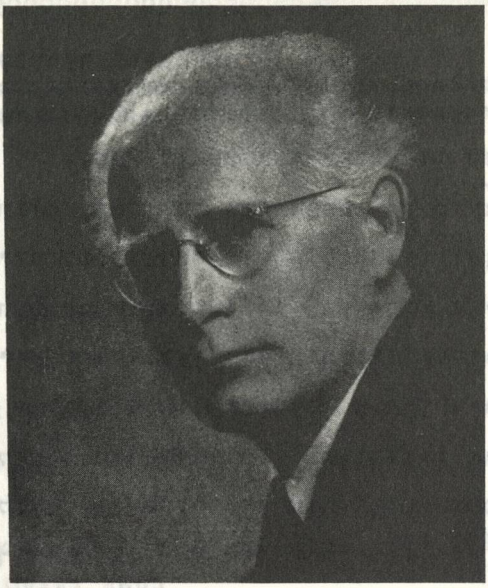
שאלעק אלטמאן פאנאמא

פארוואלטערן מלכהלע פרוכטענבערג ברוקלין

אינהאלט פון היינטיקן נומער:

לייוויק,מייסטער פון יידישן וואָרט זיי"ט		1
עכּא ליד משראל שטערן		3
אין די יאָרן פון 2טן וועלט-קריג -- דר העשיל קלעפפיש		4
דאָס לעמפל האָט געברענט,ש. ניגער		13
ל"וויקס מהרם געשטאלט	דר ש. ביקל	18
פארשניטן לעבן		21
ברוך שפינאָזא		22
י ם וויסנבערג	נחמן מ"זל	25
אלטער וואַרשאָווער טרעגער		31
מדרש איוב-לייוויק	דר ש. ביקל	32
דערקלערונג וועגן ספר איוב		40
יידיש אין ישראל מיט-שוו ראָכמאן		44
קיבוץ לעבן יהודה בן שלום		49
נייעס פון ישראל		53
דאָס גאלדענע זיגערל הינדעלע		55
אריינפיר שאלעק		60
קויק אטאם, מלך קאָהן		65

פאַרזעצונג אף דער לעצטער זיי"ט..

ה ליווינק איז ניט אזוי א מייסטער פון יידישן וואָרט,ער איז דער
א יידישער מייסטער פון וואָרט.דאָס מיינט,אז ער וועט זיך גיכער
לאָזן איבערלאָדן מיט וויצעס,ווי מיט ווערטער:דאָס מיינט,אז מען וועט
אפטער בייַ אים געפונען אן אויסדרוק אינסטרומענטירונג פון א
רייכער מעלאָדיע,אייַדער א גאנצן וואָרט-ארקעסטער פאר אן אויסדרוק
אָרימען אינהאלט. דאָס וואָרט איז בייַ אים אן אויסשטראלונג פון זיין
שארפער פאָעטישער סענסיוויטעט,ניט קיין ציל(און אודאי ניט קיין שפיל)
פאר זיך אליין.א יידישער דיכטער,א פאָעט פון געוויסן,זוכט ער אונז
ניט צו פארווינגן,נאָר אויפצוואוועקן. ער וויל אונז פארשאפן פרייד-
געוויס-אַבער ער האָט ניט קיין מורא אונז וויי צו טאָן. סענסיטיוו
ביז גאָר צו זיינע אייגענע און אלעמענס ליידן,פילט ער,אז עס ליגט
באהאלטן א זיך,ניט נאָר,א זינד,אין נשמהדיקער און קערפערלאכער
פיין-און ער וויל,מיר זאלן,אזוי ווי ער,זוכן און געפונען דעם זיך
פון מענטשלאכע יסורים.

****
****
******

****

****

האבנדיק איינגעזאפט די לופט פון צווי עפאכעס,פון דער ראמאנטיש-
אינדיווידואליסטישע תקופה,וואס פאר דעם עראטן וועלט-קריג,און דער
רעאליסטישער קאלעקטיוע עפאכע,וואס איז אנטשטאנען נאך דער צווייטער
רוסישער רעוואלוציע-האט עך אזוילאנג זיך געוואקלט צווישן די צווי
קינסטלערישע און עטישע ווירקונגען,ביז אים איז געלונגען בייצוקומען
זיין אינעווייניקסטע וואקלענישן און צו ווערן א"איך דיכטער",וואס איז
ביז גאר אינדיווידועל,און מיר שעצן און באוונדערן אין אים דאס
טיפע געפיל פון טאפלטער-קינסטלערישער און געזעלשאפטלאכער פאראנט-
ווארטלאכקייט.און מיר דוכט,אז דאס איז איינע פון די אורזאכן,פאר
וואס דער יידישער ליינער האט פאר אים אזא אויפריכטיקן דרך ארץ
און ליבשאפט. *******

דער יידישער עולם איז געוואוינט צו ספרים,וואס זיינען טיף און
ערנסט,און צו שרייבער וואס קומען צו אים,אויב ניט מיט ענטפערס,איז
מיט גרויסע פראגעס און הארבע טענות...לייוויק איז דער גרויסער
פראגע-שטעלער פון אונזער דור,ער איז אונזער אומרו,אונזער טיפע
תפילה.. *******

ש. ניגער זל

(צו לייוויקס פערטן יאר צייט,גיבן מיר עטלאכע אפשאצונגען וועגן
דעם גרויסן פאעט,דיכטער,דראמאטורג און געוויסן פון דער יידישער
ליטעראטור)

****

****

זעקס בענד לידער און דראמאטישע ווערק: (זיינע שריפטן)

די קייטן פון משיח,דער גולם,די גאולה קאמעדיע,שמאטעס,שאפ,
אנדערש,ארימע מלוכה,באנקראט,הירש לעקערט,די עקדה,דער פאעט
איז בלינד געוואָרן,סדום,ווער איז ווער ? אבער,אר און העלואיז,
נס אין געטא,מהרם פון רוטענבערג,מיט דער שארית הפליטה,
די חתונה אין פערנואלד....

****

****

***

עכאָ

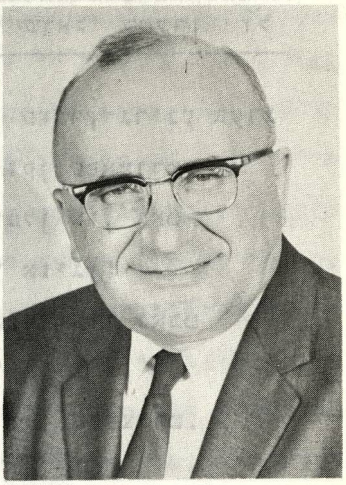
איך האָב געפרעגט
דעם בוים אין וואלד:
וואו איז איצט
מײן מאמע ?
דער בוים
האָט אוועקגעדרייט דעם קאָפּ.
איך האָב געפרעגט דעם קאלטן טײך:
וואו איז איצט
מײן מאמע ?
איז אים דער הימל
געפאלן אפן האלז
און געבעטן:דערצייל נײט,
דערצייל נײט.
כהאָב אויפגעוועקט
פון שלאָף די פעלדער
און געפרעגט זיי:
וואו איז איצט
די מאמע מײנע ?
איין גרעזל האָט דאָס צוויטע
אָנגעקוקט פארזאָרגט---
איך האָב געוואָרט.
זיי האָבן דערפילט
די זון איבער זיך
און פארגעסן,פארגעסן.

פון ישראל שטערן זל

צוישן שוואַרץ-גרינע בערג
האָט א זקן שפאצירט-
מיט הימלן און גאָט
איז די אויגן:
מיט שטערן און נאכט
איז די אויגן
האָט א זקן שפאצירט.

כהאָב געבעטן אים: זאָג מיר,
וואו איז מײן מאמע ?
כהאָב פארהאלטן דעם אָטעם,
וי די בערג ארום אונז,
און מיט אייביקן ערנסט,
פארקוקט צו דעם וויטן
גאנג פון די וואָלקנס,
וי די בערג ארום אונז,
האָט דער אלטער געזאָגט:

„זי פרעגט שטיל דעם טאָג,
און נאָך שטילער- די נאכט:
וואו איז אצינדער
מײן קינד ? „

אין די יאָרן פון דער צווייטער וועלט מלחמה.

קאפיטלן זכרונות

ארייַנפיר

אין טאָג פון אויסברוך פון דער צווייטער וועלט מלחמה, דעם ערשטן סעפטעמבער 1939, האָב איך זיך געפונען אין פראנקרייך, אף מיין צוריקקוועג פון ארץ ישראל קיין פוילן. איך האָב זיך, הייסט עס, געפונען אפן וועג אהיים צו מיין פאמיליע וואָס האָט געלעבט אין וואַרשע. אין ארץ ישראל האָב איך געהאט פארבראכט א שטיקל צייט מיט דעם צווק צו זוכן מאטעריאלן פאר א געשיכטלאכער פאָרשונג איבער וועלכע איך האָב דאן געארבייט, און אפן וועג צוריק פון ארץ ישראל, האָב איך אָפגעשטיגן אין איניקע איראָ־ פייאישע לענדער, און צוישן זיי, אויך אין פראנקרייך. קיין פאריז בין איך אָנגעקומען אינמיטן אויגוסט און האָב געהאט בדעה אָפצופאָרן פון דאָרט קיין וואַרשע מיט דער באן, מוצאי שבת, דעם 2טן סעפטעמבער. דעם ערשטן סעפטעמבער פארטאָג האָבן נאצישע עראָפלאנען אָנגעהויבן באָמבאדירן די פוילישע שטעט און דערפער. די צווייטע וועלט־מלחמה איז אויסגעבראכן.

****

איך בין פארבליבן מיט מיין ניט פארנוצטן רייזע בילעט אין טאש. איך האָב מער ניט געקאָנט פאָרזעצן מיין רייזע אהיים.

פרייטיק דעם ערשטן סעפטעמבער 1939 איז נאָך דערשינען מיין ארטיקל אין דער וואַרשאָווער טעגלאכער צייטונג "דאָס ייִדישע טאָג־בלאט", וואו איך האָב מיטגעארבייט אין משך פון א רייע יאָרן. איך פלעג דאָרט פארעפנטלאכן צווי ארטיקלן וועכנטלאך: פרייטיק און זונטיק. און אויך פון ארץ ישראל און פון די אייראָפּייאישע לענדער וואָס איך האָב באזוכט, האָב איך צוגע־ שיקט רעגולער מיינע מאמרים. אינער פון מיינע ארטיקלן, וואָס איך האָב צוגעשיקט אין יענעם פיבערדיקן אויגוסט 1939 האָט געטראָגן דעם נאָמען:

"אין איראפע שניידט מען גיך די תבואה". דאסאיז געווען אן איבערזיכט פון די ערב שטימונגען וואס האבן דאן, מיט אומהיימלאכן שוידער, זיך געפילט אין איראפע און איינגעסען זיך מיט גרוילאכן אנזאג אין געמיט.

אויך דאס ארטיקל וואס איז דערשינען אין פריטיק, דעם ערשטן סעפטעמבער, אין "דישן טאג-בלאט" איז געווען א באריכט פון דעם פחד וואס די מיליטעריש-נאצי-מאשין האט אנגעווארפן אף די מענטשן אין די איראפיאישע מדינות. ניט געקוקט אף אלע מוראדיקע צייכנס האט דאך געטליעט אין הארצן א האפענונג, אז אפשר וועט דאך דער שגעון ניט טריאומפירן.

יענער נומער פון "טאג-בלאט" מיט מין לעצטן ארטיקל וואס איז דארט געווען געדרוקט און וואס האט אפגעשלאסן די תקופה פון פרילינג אין מין לעבן איז קיינמאל מער ניט געקומען אין מין האנט.

אין פאריז וואו איך בין פארבליבן, בין איך די ערשטע חדשים געווען אקטיוו אין געזעלשאפטלאכער און פובליציסטישער ארבייט. איך האב מיטגעארבייט אין דער פעדעראציע פון פוילישע יידן, וואס האט זיך דאן גענונען אף בולוארד מאגענטא 20, און רעדאגירט די וואכנציטונג, וואס די פעדעראציע האט ארויסגעגעבן אונטערן נאמען "די וואך".

דאס איז געווען א וואכנבלאט געווידמעט די פראגן און פראבלעמען פון פוילישע יידן אין פוילן, וואס זיינען ארונטערגעפאלן אונטערדעם ברוטאלן נאצי שטיוול, און פון די פוילישע יידן וואס האבן געווואוינט אין פראנקרייך, און אויך פון די יידישע פליטים וואס האבן זיך אדורכגעריסן דורך דער פראנצויזישער גרענץ איבער רומעניע. אין דער וואכנציטונג האבן מיטגעארבייט די יידישע שריבער וואס האבן דאן געווואוינט אין פאריז.

גלייך נאכן פאלן פון פוילן איז אנגעקומען קיין פאריז דער געניראל וולאדיסלאוו שיקארסקי, וואס האט ארגאניזירט א פוילישע ארמי אף פראנצויזישער ערד. לויט אן אפמאך מיט דער פראנצויזישער רעגירונג, האט די גלות ארמי באדארפט זיך באטיליקן אין דער בשותפותדיקער מלחמה קעגן נאצי שונא. די פוילישע בירגער וואס האבן דאן געווואוינט אין פראנקרייך זיינען מאביליזירט געווארן אין אט דער ארמי. אין פראנקרייך האבן דאן געלעבט א גרויסע צאל פוילישע יידן. אין זייער א קורצער צייט, האבן זיך געפונען טויזנטער יידישע ינגעלייט

אין מיליטער עלטער אין דער פוילישער ארמי.א טייל פון זיי זינען געווען פריש אָנגעקומענע,אָבער די איבערוויגנדע מערהייט איז באשטאנען פון לאנג יעריקע תושבים.

****

הרב הערץ מעלצער,רב פון לע האוור,אליין געבוירן אין קלעצק אין פוילן (איצט רב אין דרום אפריקע)און איך,זינען אויפגענומען געווארן ווי די מיליטערישע רבנים.

****

דר העשיל קלעפפיש
אין יאָר 1940 אלס מיליטערישער רב אין דער פוילישער ארמי אפן פראָנט פון די אלואירטע.

די פוילישע ארמי האָט נית לאנג אָנגעהאלטן אין די יאָרן 1939-40 אין פראנקרייך. אין פרילינג פון 1940 האָבן די דייטשן אָנגעהויבן פייער אטאקירן אף די פראנצויזישע פאָזיציעס. דאָס פראנצויזישע מיליטער איז נית געווען צוגעגרייט אָפצושטויטן אזא אָרגאניזירטן בליץ-קריג. דאָס פראנצויזישע פאלק האָט נית ארויסגעוויזן קיין שום באגייסטערונג דעם קאמף.עסהאָבן געפעלט ווילן און גלויבן אין די פראנצויזישע מאסן,און דער רעזולטאט איז געווען-די שרעקלאכע מפלה פון פראנקרייך און פון אלע אלואירטע ארמיען וואס האָבן זיך דאן געפונען אף דער פראנצויזישער טעריטאָריע,און צוישן זיי אויך פון דער פוילישער ארמי.דאָס צוריקציען זיך פון דאָנקוירק און פון די אנדערע פראנצויזישע פאָרטן איז געווען אומנץ פון די וואונדער אין דער צווייטער וועלט מלחמה. אָבער,דאָס האָט נית אָפגעשוואכט די טראגעדיע פון דער פראנצויזישער קאפיטולאציע. די פוילישע ארמי האָט נאָן באווייזן,פאדן פאנאנדערפאלן,זיך צו באטיליקן אין די שלאכטן פון פרילינג 1940, אויך אין נארוועגיין איז געווען א פויליש מיליטערישע אָפטיילונג,וואס

****

האָט זיך אויסגעצײכנט אין קריג קעגן נאצישן אָנגריף. דער גורל פון אײראָפּע איז געווען פארחתמט.די ביז די צײן באוואָפנטע דײטשן האָבן באהערשט דעם אײראָפּאישן קאָנטינענט.פארבליבן בלויז אײן אינזל וואָס האָט זיך אָפּגעזאָגט צו קאָפיטולירן און איז געווען אנטשלאָסן אָנצוגיין מיטן פארצווייפלטן קאמף,און דאָס איז געווען ענגלאנד.

****

אין די שלאכטן אין נאָרווֹעגיע,בעיקר אין נארוויק,און אויך אין פארשידענע אנדערע פונקטן,האָבן די ייִדישע זעלנער אין דער פוילישער-ארמי,זיך אויסגעצייכנט מיט אומגעוויינלאכן הערואיזם.זיי האָבן געוואוסט, אז זיי שטייען אין קאמף קעגן דעם גרויזאמען שונא פון ייִדישן פאָלק, פון פוילישן ייִדנטום,און זיי האָבן נים געקארגט קרבנות אין זייער פארטיידיקונג פון דער נאציסטישער ארמי.סיי אין נארוועגיע און סיי אין פראנקרייך האָבן ייִדישע זעלנער געקראָגן די העכסטע אויסצייכנונגען פאר זייער גבורה און אויסדויער.פיל פון זיי האָבן מיט זייערע לעבנס באצאָלט פאר זייער העלדישקייט.

****

א קלאנג צאָל פון דער פוילישער ארמי האָט באוויזן זיך צו ראטעוון פון פראנקרייך נאָך דער קאפיטולאציע און אריין קיין ענגלאנד.דער אָפּמאך וואָס געווארן שיקאָרסקי האָט געשלאָסן יוני 1940 מיט דעם בריטישן פרעמיער משוירטשיל,האָט באפולמעכטיקט די בריטישע שיפן אריבערצונעמען קיין ענגלאנד אויך די רעשטן פון דער פוילישער מיליטערישער אָפּטיילונגען. אין דער צווייטער העלפט פון יוני 1940 בין אין מיט א גרופע פון300 ייִדישע זעלנער אָנגעקומען קיין ענגלאנד.מיר זיינען אריבערגעפירט געווארן אין מיליטערישע לאגערן קיין סקאָטלאנד,וואו אונטער דער אָנפירונג פון בריטישע קאמאנדירן האָבן מיר באדארפט דורכמאכן דעם גאנצן אָרגאניזאציע פּראָצעס וואָס די בריטישע ארמי איז דורכגעגאנגען.עס זיינען אנטשטאנען,נאָך לאנגע צוגרייטונגען,גלענצנד אָרגאניזירטע פאנצער-דיוויזיעס, פאראשוטיסטן בריגאדעס,לופט קרעפטן,און אנדערע אָפּטיילונגען אין הסכם מיט די מאָדערנסטע כללים און קריגס-פירונג.מיר האָבן באדארפט זיך געפונען אף די בריטישע אינזלן ביז מיר וועלן וויידער לאנדן אין אײראָפּע כדי צו באפרייען דעם קאָנטינענט פון אונטער דער נאצישער

****

אַקופאציע.די פוילישע לופט־קראפט האָט,נאטירלאך,אקטיוו זיך באטײליקט אין די באָמבאַדירונגען אין דײַטשלאנד און אין אַפשטויסן די נאצישע לופט אַנגריפן אף ענגלאנד און סקאַטלאנד וואָס האָבן געדויערט טאָג און נאכט.

****

מיט דער צײַט איז די צאָל ײדן אין דער פוילישער ארמיי אין ענגלאנד באדײַטנד געוואקסן.עס זײַנען אין אירע רײַען אריינגעטראָטן פוילישע בירגער אין מילימער עלטער וואָס האָבן געלעבט אין ענגלאנד, סטודענטן וואָס האָבן שטודירט אין די ענגלישע אוניווערזיטעטן. עס האָבן צוגעשלאָסן זיך זיך געפונען זיך פון באקאנטע פיגורן פון פוילישן ייִדנטום,למשל:דער זון פון דעפוטאט הארטגלאס,זון פון באקאנטן זשורנאליסט וויסבארד,מיט רעדאקטאָר פון „היינט„,זון פון באקאנטן בונדישן פירער,יאָשקע ליפשיץ,זון פון באקאנטן שרײַבער,כלל טוער,און רײַזע באשריבער,שאָשקעס און אנדערע.עס זײַנען אויך אָנגעקומען ייִדיש פוילישע יוגנטלאכע וואָס האָבן זיך געפונען אין די שפאניש לאגערן.

זײַזײַנען געזומען געוואָרן בעתן אנטלויפן פון פראנקרײַך נאָך דער פראנצויזישער קאפיטולאציע.אין די יאָרן 1941-42 זײַנען אויך ארײַנגעטראָטן אין דער פוילישער ארמיי באדײַטנדע גרופן פרײַוילקע פוילישע בירגער וואָס האָבן געלעבט אפן דרום אמעריקאנישן קאָנטינענט,הויפטזעכלאך,ארגענטינע,קרײַסטן און צוגרויסע צאָל ייִדישע יוגנטלאכע.

****

נאָך דעם נאצישן אָנגריף אף רוסלאנד איז יאָר 1941 אלס רעזולטאט פון דעם פאקט,זײַנען טויזנטער יוגנטלאכע פון פוילישן אָפשטאם אריבערגעזומען געוואָרן קײן ענגלאנד כדי זיך אָנצושליסן אין דער פוילישער ארמיי,צוגישן זיי אויך אסך ייִדישע יונגעלײַט. די גרופע ייִדן איז געוואקסן פון 300 אין אָנהויב ביז 3,000. דער אָנפירער פון פוילישן קאָרפוס איז דאן געוואָרן דער באקאנטער היסטאריקער און מיליטער קענער,גענעראל וואלדיסלאוו קוקיעז.

וי גענאָגט,האָבן די פוילישע באוואָפנטע קרעפטן גליין זיך באטײליקט אין די פארשידענע לופט פארמעסטן מיטן שונא.די לאנד ארמיי איז אין

משך פון אײַניקע חדשים געווען א טײל פון דער בריטישער ארמיי ווען
האָט זיך געגרײט צו די אנטשיידענע מעג,ווען האָבן באַארפט זיך אָנרוקן.
איבער דער לענג און בריים פון סקאָטלאַנד,האָט מען אין יענע יאָרן,
געקאָנט הערן יידיש רײַדן אין פארשידענע אקצענטן:פוילישן,ליטוישן
און גאַליציאנישן.די פוילישע מיליטעריסטן האָבן צוגעטיילט
דערלויבענישן יידישע זעלנער אפצורייכטן חפילות,צונויפקומען זיך אין
די שולן פון דערבייאיקע קהילות,פראַון ימים טובים א א ו.גוט
באקאנטע געשטאלטן פון דער יידישער יוגנט אין פוילן האָבן געדינט אין
יענע אפטיילונגען פון דער פוילישער ארמיי,צווישן זיי,דער היינט צו-
טאָג באקאנטער זשורנאליסט,ענגלישער שרייבער און פארשער,יצחק דיטשער,
דער יוריסט מאנפרעד לאקס,דער זשורנאליסט מאדאנעס,דער יוריסט מאגו-
לעווסקי,דער געוועזענער לעגיאָניסט פון פילסודסקים צייטן,דער אינזשע-
ניר,פלאם,דער לעגיאָניסט אינזשעניר קאנאריק,דער איצטיקער רעדאקטאר
פון בריטישן ראדיא אין לאָנדאָן,בינעשטאָק,זון פון געוועזענעם סענאטאר
אין פוילן,בינעשטאָק,דער יידישער שרייבער ווען וואוינט היינט אין
פאריז,דר לייב קורלאנד און א רייע אנדערע.

****

די אנטשיידענדע טעג אין דער צווייטער וועלט מלחמה האָבן ענדלאך זיך
אָנגערוקט.אין יוני 1944 האָבן די אלואירטע ארמייען געלאנדעט אף די
פראנצויזישע פלאזשעס.עס איז אונטערגענומען געווארן דער אנטשלאָסענער
פרואו ארויסצושטויסן די נאצישע ארמייען פון אייראָפע.אף די בריגן
פון נארמאנדיעאין פראנקרייך האָט זיך אפגעשפילט אייניע פון די גרויאמט-
טע דראמעס ווען עס איז ווען פארגעקומען אין דער מענטשלאכער געשיכטע.
דער אמעריקאנער הויפט קאָמאנדיר פון אלע אלואירטע כוחות איז געווען
געווארן אייזענהאָער,פון דער בריטישער ארמיי,איינגעשלאָסן די פוילישע
ארמיי און אויך פון אנדערע אלואירטע כוחות,איז געווען פעלד מארשאל
מאָנטגאָמרי.דער קאָמאנדיר פון דער פוילישער געפאנצערטער דיוויזיע,איז
געווען געווארן מאטשעק,א מאן פון הויכע בילדונג און אומגעוויינלאכע
אנטשלאָסקייט און דעציזיע.

****

איך האָב זיך געפונען צוזאמען מיט די יידישע זעלנער אין דער פוי-
לישער ארמיי אין יענער געוואגטער און ריזיקאלישער לאנדונג אין
זומער פון 1944.מיר אלע האָבן,און באזונדער די יידן אין דער ארמיי,
זיך אָפגעגעבן א גרויזאכן דין וחשבון,אז פון אויסגאנג פון די
דאָזיקע לאנדונגס שלאכטן,הענגט אָפּ די צוקונפט פון יידישן פאָלק.
מיר האָבן פארשטאנען,אז פון אונז הענגט אָפּ,ממש,די עקזיסטענץ פון
דער יידישער אומה.אויב מיר וועלן זיגן,זיינען פאראן האָפענונגען,
אז מיר וועלן זיין אויסהיילן פון די שטערבלאכע וואונדן וואָס דער
נאצישער שונא האָט פארזאפט דעם יידישן אָרגאניזם.מיר האָבן שוין דאן
געוואוסט,אז דאָס פוילישע יידנטום איז אָפּגעגאנגען אין בלוט אין
פארשידענע טויט-לאגערן,קאָנצענטראציע גאז קאמערן. אָבער,מיר האָבן
אוין קלאָר באגריפן,אז אויב,חלילה,די לאנדונג פון די אלואירטע וועט
דורכפאלן,וועט נאָך אייראָפּע און ,מעגלאך,אויך אמעריקע פרואוון דורכ-
קומען מיט די נאצים,אָבער פאר די יידן וועט אויסשלאָגן די לעצטע שעה.
דערמיט דערקלערט זיך וואָס די יידישע סאָלדאטן האָבן ניט בלויז דערפילט
א חוב פון לאָיאלקייט,ווען זיי האָבן זיך געשלאָגן ווי גבורים,נאָר זיי
האָבן אויך געוואוסט,אז דאָס איז א פראגע פון לעבן און טויט פארן ייד.
די יידישע זעלנער זיינען געווען מוסטערן פון אומגעהויערע דרייסט-
קייט,פון איבערמענטשלאכער אויסגעהאלטנקייט און פון טיפער עקשנות.

****

אף די יידישע זעלנער איז ארויפגעפאלן די גרויסע גלאָריע העלפן
באזיגן די מעכטיקע נאצישע ארמיי,נקמה נעמען פאר זייערע אויסגע-
מאָרדערטע פאמיליעס און פארזיכערן די צוקונפט פון מענטש און פון
יידישן פאָלק בכלל. ----------------
אין די ווייטערדיקע קאפיטלן וועל איך אויפוויקלן בלעטער פון
זכרונות פון יענע יאָרן וואָס האָבן זיך איינגעשניטן אין אונזער
יידישער געשיכטע מיט שוידער און גרויל,אָבער אויך מיט קידוש השם.
עס וועט ניט אויפגעהאלטן ווערן קיין מוקדם ומאוחר,דאָס הייסט,פריער
און שפעטער.דער לייענער וועט מיר אנטשולדיקן דאָס פעלן פון כראָנאָ-
לאָגישן סדר,און אָרדענונג.איך וועל מיינע זכרונות פארצייכענען לויט
די בילדער אין אלבאָם וואָס איז מיר פארבליבן פון יענע יאָרן 40-45.

ייִדישע זעלנער אין דער פויליישער ארמיי, ריכטן אָפּ פּסח דעם סדר אין יאָר 1941
אין דער שטאָט דאנדי אין סקאָטלאנד. די פרוי אפן בילד איז, די פרוי פון הרב מעלצער.

אפן בילד: דר" העשיל קלעפפיש נעמט אפ די שבועה
פון א גרופע יידישע פר־ווילקע וואס האבן זיך אנגעשלאסן אין דער
פוילישער געפאנצערטער דיוויזיע.

יידישע זעלנער ווערן צוגעגרייט צו דער אינוואזיע פון
פון אייראפייאישן קאנטינענט.

דאָס לעמפל האָט געברענט אין לעצטער ברענונג

פֿון ה. לייוויק

דאָס לעמפל האָט געברענט אין לעצטער ברענונג,
די באָבע איז געלעגן אויפֿן וויידוי־בעט.
איר אויג האָט פול געלויכטן מיט דערקלערונג,
און אירע ליפּן האָבן וואַרעם, ווייך געשעדט:

„איך דאַרף דיין שטערן אַנרירן מיט מיינע פינגער
צו בענטשן דיך, נאָר מיינע פינגער זיינען שוואַך.
דערפאַר איז מיר דאָס רעדן גראָד היינט גרינגער,
און כ'וואָלט געקענט דערציילן מעשות דיר אַ סך,

נאָר דיר — אַ קינד — וועט שווער זיין אַלץ צו הערן,
איז בעסער שוין אַ: איך זאָל קינדיש זיין, וי דו:
לייג דו אַרויף די פינגער דיינע אויף מיין שטערן
און האָלט זיי — ביז די אויגן מיינע ווערן צו.

און דאָס וועט מיינען, אַז דו האָסט מיט גוטע ווערטער
ביים שיין פון לעמפל מיך פֿאַרוויגט אין מיטן נאַכט,
אַז דו ביסט מיר געווען מיין גאט באשערטער,
וואָס האָט מיר מיינע ביידע אויגן צוגעמאכט".

איך האָב אַזוי געטאָן: געגלעט דער באָבע'ס שטערן;
ער איז געווען געפֿאַלדעוועט און פֿאַרמעט קאַלט.
די לעצטע ווערטער אירע קען איך היינט נאָך הערן:
„דיין האַנט אויף מיר — אַ נאָך אַ קליינע רגע האָלט".

ה. לייוויק איז דער פסעודאָנים־שרייבער נאָמען־פון לוי האלפערן. געבוירן אין יאָר 1888. געווען פון די בונדישע אקטיוויסטן טוער אין מינסק, פארשיקט געווארן קיין סיביר, שפעטער, אנטלאָפן און געקומען אין די פאריניקטע שטאטן. ********

לייוויק איז געווען איינער פון די באגאבסטע דיכטער וואָס די ייִדישע ליטעראטור האָט אריינגעגעבן. אויך געשריבן דראמען וואָס זיינען אויפגעפירט געווארן אף דער בעסערער ייִדישע בינע. דער גולם, קיטן, הירש לעקערט, שמאטעס, די גאולהקאמעדיע, אַרימע מלוכה די קיטן פון משיח, די עקדה, נס אין געטא, מהרם פון רוטענבערג, די חתונה אין פערעוואלד. און אָט שרייבט ווען אים שמואל ניגער:

****

-- די געזעראליזאציע,אז ליווינק איז געגאנגען צו ליכט פון טונקל-
קייט,וואלט מען געדארפט,דערי־ער,פארריכטן.מען וואלט געדארפט זאגן,
אז ער איז געגאנגען פון קלארקייטן־דורך טונקלקייטן־צו קלארקייט...
דאס ביילד פון א טונעל,וואס מען פארט דורך זיצנדיק אין א באן,איז
מיר ניט אינמאל געקומען אפן זינען,ווען איך האב באטראכט ליווינקס
פאעטישן וועג:אין וואגאן איז ליכטיק:מיטאמאל הויבט אן ווערן טונקל
און טונקלער ביז עס ווערט פינצטער:באלד נעמט וויידער ווערן ליכטיק
און ליכטיקער...און די ליכטיקייט,וואס קומט נאך פון אונטערערדישער
פינצטערניש,זעט אויס צו זיין העלער,ווי דאס פריערדיקע ליכט...

אפילו זינע קלארע לידער פון אמאל האט ליווינק ניט געהאט אזא
אזא קלארע און שארפע דיקציע,ווי ער האט שפעטער געקראגן.אחוץ דעם,
זינען אף יעדן ליד,וואו זיין שטימונג האט העל געלויכטן,געווען
עטלאכע טונקעלע און מטושטושע לידער. אף יעדן טראט,וואס ער האט
געמאכט אין אין באשטימטער ריכטונג,האט ער געמאכט עטלאכע זיגזאגישע
טריט. אזוי,אז דרי מאמענטן אין ליווינקס פאעטישן שאפן,אף וועלכע איך
האב אנגעוואונקן,וואלטן באדארפט אף א מער פינקטלאכן אופן געקענט
באצייכנט ווערן ווי:א)א געמיש פון קלארקייט און טונקלקייט.
ב)א דערנענטערן זיך צו דער שטן זייט און ג)אן איבערגיין אף דער
זוניקער זייט.

****

ווען איך רייד פון ווענן שאטנדיקייט און זוניקייט,האב איך
אין זינען דעם פאעטס געמיטס צושטאנד,זינע טונקעלע אדער
שטימונגען,עמאציעס,איבערלעבונגען,ניט נאר דעם־אומקלארן אדער
קלארן־אופן,ווי ער דריקט זיי אויס. איך האב אין זינען דעם אינהאלט
מיט דעם פארם.

אין דער גאנצער וועלט,ליווינקס,ניט נאר אין זין פאעטישן
סטיל,זאן מען זעען די דרי דערמאנטע אנטוויקלונגס פאזן.זיין גאנץ
לעבן האט זיך אין אנהויב געוואקלט צווישן טאג און נאכט,יא און ניין,
גלויבן און פארצווייפלונג: דערנאך איז געווען א צייט,ווען עס האט זיך
אנגעהויבן דוכטן,אז ער ווערט פארשלונגען פון נאכטיקייט,תהום,בחד,
אומקום: ביזעס איז קלאר געווארן,אז דאס ליכט אין אים זוכט גובר

צו זיין דעם חושך, אז זיין גלויבן שטארקט זיך איבער דער געפאַר פון יאוש.

איינס פון מיינע הויפט־צילן איז צו ווייזן, ווי לייוויקס קינסט־לערישקייט, ווי די מאכט פון זיין פּאָעטישן וואָרט, איז געוואקסן אינאיינעם מיט זיין גלויבן אין לעבן און זיין אָפטער זאָגן אים יאָ: ווי זיין פּערז איז געוואָרן אלץ אָנגעלאָדענער, פולער, רייפער און רייכער, וואָס באַ־שטימטער עס איז געוואָרן זיין יאָ און וואָס איינגעשפּארטער זיין קאמף פאר יאָ.

אָבער דאָס איז ערשט שפּעטער געשען. אין דעם ערשטן פעריאָד פון זיין שאפן, אין די אָדער יענע איינציקע מאָמענטן פון די שפּעטערדיקע פעריאָדן איז לייוויק, נוצנדיק זיין אייגענעם אויסדרוק, געווען „צוויי־געשטאלטיק“. ער האָט געלעבט אין צוויי וועלטן, א פארנעפּלטער און א קלאָרער, און גענוצט צוויי פּאָעטישע שפּראכן, איינע א שטומע אָדער שטאמל־דיקע און א צווייטע־א קלאָר דיבורימדיקע.. ער האָט, מיט אנדערע ווערטער, געהאט שטימונגען און אויסדרוקס פאָרמען, וואָס זיינען געווען דער היפּוך איינע פון דער אנדערער.

פון איין זייט איז געווען רעכט, אז ער זאָל זאָגן:

איך ווייס: אין יעדנס הארץ איז דאָ
א ליכטיקייט, א שיין:
אף וועלכער שוועל דו זאָלסט ניט שטיין –
קלאפּ אָן און גיי אריין.

דאָס האָט ער געשריבן אין 1914 אָדער אין 1915 –און דאָס איז ניט געווען דאָס איינציקע ליד, פון וועלכן עס האָט געטריפט מיט גוטסקייט, מיט צוטרוי מיט שיין. פון יענער צייט שטאמען אויך אנדערע אזוינע לייכטנדיקע און טרייסטנדיקע שורות. אין דעם זעלבן יאָר אָבער האָט ער, פון דער אנדערער זייט, געשריבן:

קיינער וועט ניט קומען
סאיז אומזיסט צו ווארטן:
אלע האָבן מורא
פאר דעם איינגעשפּארטן.

לאז אראפ דעם פיער,
ציט זיך שלאפן ליגן:
ליג און חלום,חלום
מיט פארמאכטע אויגן.

אלע זינען אינזאם,
מער נאך-די וואס וואנדערן.
קיינער וועט נים קומען
צו דעם אינגעשפאנטן.

און דאס איז נים געווען דאס אינציקע ליד פון אינזאמקייט און עלנט
און יאוש אין ענגע ווארן.אסך לידער פון פינצטערניש-און נים וויניצי-
קער ליכטיקע לידער האט ער דעמאלט געשריבן. אט איז דער צוויטער
לידער ציקל-״הינטערן שלאס״ געפונען מיר דארטן אויך,פון אין זי״ט,
״דאס ליד פון פארגין״(און אנדערע לידער אין דעם זעלבין טאן)און
פון דער צוויטער זי״ט:

פלוצלינג א־נער שטילערהי־ט
עפענען וועט אלע טירן,
וועט צעריסן אונזער קייט,
אונז פון תפיסה ארויספירן,

וועט אונז פירן פאר א האנט
איבער וועלדער,איבער גרויסע ימען
צו א וויטן,וויטן לאנד-
און אהיים אונז ברענגען צו דער מאמען.

אט אזוי האט ער זיך לאנג געוואקלט צווישן פארגין און אויפגין אין
זין אינעווי־קסטן לעבן,צווישן טונקלקייט און קלארקייט אין זין
פאעטישער שפראך. זין וואוקס,זין וויטערדיקער וועג האט אים פון דער
וואקלענ־ש באפרייט. וואס וויטער,אלץ מער האבן זי־נע צוי־ געשטאלטן
זיך צונויפגעגאסן אין א־נער,און מיר האבן דערפי־לט,אז נים געקוקט

אף אלע ריסן אין הארצן, איז ער גאנץ. די מלחמות וואָס ער האָט געפירט
און פירט מיט זיך אליין, האָבן פארוואונדעט, אָבער ניט צעשטערט זיין
איך. עס איז, פארקערט, נאָך פעסטער געוואָרן. זיין וועלט האָט זיך געריסן -
און זיך אריינגעריסן-פון אירע צעשוואומענע נעפלן: זי איז אלץ שטי-
פער געוואָרן. זי הענגט ניט מער אין די לופטן. מיר שפירן די ערד
אונטער דעם גרעסטן טייל לידער, וואָס ער האָט געשריבן אָנגעהויבן פון די
צוואנציקער יאָרן און דערהויפט אין די 30ער יאָרן אין. ניט נאָר זיין
זיין געמיטס צושטאנד, אויך זיין וואָרט, וואָס איז געוואָרן אָפט אזוי וי עפעס
א צעגאָסענער שטאָף, האָט אָנגעהויבן ווערן הארטער מעטאל און זיין פערז-
וי געשמידט. דער פאָעט האָט זיך אויסגעלערנט צו וועגן און צו צילן,
ניט נאָר צו מעסטן זיינע ווערטער. זיין מאָטאָ איז פאקטיש געוואָרן:

„דאָס וואָרט מוז אייבּיק זיין געליטערט און געקליבן"

און ער האָט אלץ אָפטער און אָפטער דערגרייכט די מדרגה פון הויכער
מיסטערשאפט.

(פון אריינפיר צו ניגערס בוך וועגן לייוקן)

די זון הענגט געקריצקט אף א סוואסטיקע,
לבנה א היטלער געזיכט -
שוועלט אן מיט שנאה א ראסיקער
און לעשט אויס פון מילכוועג דאָס ליכט.

די זון פארגיסט זיך אין א סוואסטיקע
דער מערב פארגיסט זיך מיט בלוט...
ער ווייל זיין אייבּיק אפילו וועג דער מענטש איז היטלער,
וועג שטיקער מארך אפילו אף די שטערן הענגען.
מען דארף שוין מער ניט צוישן גאָט און טייוול קיין פארמיטלער,
די גאולה איז שוין דאָ, מען דארף זי שוין ניט ברענגען.
די גאולה איז שוין דאָ..א גליקלאכע מערכה.
עס הוליעט צפון וויינט-געוויין און קלאָג פארשריען...
פון אלע ביימער פאלן שטיקער מארד אף ברכה,
דיין כסא הכבוד, גאָט, פארכאפט האָט קין.

****

לייוויקס מהר"ם געשטאלט.

****

פון דר שלמה בּיקל

אין דער מהרם געשטאלט,וואָס לייוויק האָט פאר אונז אויפגעשטעלט,קומט צום אויסדרוק דעם דיכטערס דינאמישער בליק אף ידישער געשיכטע. די דינאמישקייט באשטימט אין דעם וואָס אין די זיבן בילדער פון דער מהרם-פּאָעמע זיינען אָרגאניש אריינגעוועבט געוואָרן בּידע היסטאָרישע איידיען אונזערע:אי פאסיווער קידוש השם און אי אקטיווע גבורה פון וידערשטאנד.א פּראוו צו פארקערפערן די צוויי איידיען אין איין און דער זעלבּיקער געשטאלט האָט לייוויק געמאכט אין זיין "דער נס פון גענט" וואָס איז אין 1945 אינסצענירט געוואָרן פון בן עמין אין ניו - יארקער פּאלקס טעאטער אף סעקאָנד עוועניו.

די פיגור פון ישראלן אין ענער פיעסע קאָן באטראכט ווערן וי לייוויקס א ליטעראריש סקיצן-צייכענונג צו דער מהרמס סקולפטור. ישראל ווערט פארצערט פון א טיפער בענקשאפט צו קידוש השם און עס פלאקערט אין אים אויך טפיער פון אקטיוון אָפּווער.אָבער די צוויי פּאָעמען זיינען אין ישראלס געמיט נאָך צייטלאך פאנאנדערגעריסן.

אין ערשטן אקט איז ישראל א מיטלאלטערלאכער פרוש,וואָס איז גרייט בלויז אויסצושטרעקן דעם האלז צום חלף אין קדושה און הכנעה: אין דער לעצטער סצענע איז ענער זעלישער צושטאנד אינגאנצן אויס- גערונען און ישראל איז בלויז א באריקאדן-קעמפער,בלויז א בר-כוכבא זעלנער אף די מויערן פון גענט. **********

אין דער פיגור פון ישראלן וייטיקס לייוויק דורך דיאלעקטיש דעם וידערשטאנד צוישן צוויי היסטאָרישע איידיען אונזערע:אין דער מהרם געשטאלט האָט ער מנצח געוואָן אין דעם ג'יראנגל,און בּידע פרינציפן זיינען געוואָרן אן אָרגאניש עור אומצעטלבּארער איינס.אין מהרם--

" מוריה,עין חרוד,נבו,מאידאנעק-

****

****

****

אין פלאקער-פּיער נעמט זיי אלעמען ארום"

****

****

די מהרסס געשטאלט אין ל"ווי"קס פאעמע איז "די"ש-זעלישע און "די"ש-געשיכטלאכע גאנצק"ט.עס סטארטשן פון איר ניט ארוים ווידעראנאנדיקע שפיצן.קידוש השם און אקטיווער ווידערשטאנד זי"נען אין מהרסס געמיט איין פי"ער,ווען ברענט מיט דעם זעלבן כוח אין א"ן און דער זעלבער ציי"ט: עס ברענט אין יעדן מאמענט פון אונזער לעבן און פון אונזער היסטאר"ע.

****

די בענקשאפט צו זי"ן א קרבן,צו זיין הבל און ניט קין געהערט בלי ספק צו די פסיכישע קאמפלי"צירטק"טן פונעם ג"יסטיקן מענטש בכלל.דער פראקטישער המון חוזקט פון אזעלכע"דעגענערירטע באגרן",אבער דער חוזק מינערט ניט גארניט פון דער עקזיסטענץ פון די דאזיקע פארלאנגען און חלומות -

Sagt es Niemand nur den Weisen

weil die Menge gleich verhohnet'

Das Lebendige will ich preisen,

das nach Flammentod sich sehnet.

****

*****

**

"דאס לעבעדיקע,ווען בענקט נאך פלאמען-טויט"ווי עס היסט אין די נאר ווען ציטירטע פערזן פונעם אליפסיקער געטע,איז אין חוך דער פסיכאלאגישער קערן פון דער קידוש-השם אידיע און זאגט ערגעץ ווען אויך עדותשאפט אף דער ג"יסטיקער אויסדערוויילטקיים פון א פאלק אף די שוערוויפנס פון דער וועלט געשיכטע.

****

וי אין אלע ל"ווי"קס געשטאלטן איז אויך אין מהרס ווען און אקטיוו די "בענקשאפט נאכן פלאמען-טויט",ווערים:

" אז אלע ווילן זיך ארויסדר"ען פון גזר איז וער וועט גין אף קידוש השם ? "

****

****

אויב ניט דער ג"יסטיקער מענטש,אויב ניט ר/מאיר פון ראטענבורג ? פון באגער און בענקשאפט צו עקדה חוזקט דער המון:דער"תכליתי-לאזער קאמף"וידער איז אומפארשטענדלאך פאר די ראשי-קהל פון מאינץ, פון ספענ"ם,פון ווארמס און פון קאנסטאנצע אין אלע לענדער און כמעט אין אלע צ"טן,אבער דער מהרם-ער,וי א ליאדע פארטיזאנער,וי א ליאדע געטא קעמפער און "הגנה"חבר פון אונזער דור,ווי"ס,אז--

****

„נאָר וועך, חלילה, מיר אלײן דערלויבן זיך

אין אונזער שרעק צו מאכן פון זיך הפקר.

אוי דעמאָלט זאָגן מיר פארלוירן, רבותי"

וואָרף דעמאָלט קאָן דערגרײכט ווערן דער ציל פון אונזערע שונאים וואָס:

וילן אומברענגען אף טוים אונזער נשמה

נאָך מער וי אונזער גוף".

קידוש השם און אקטיווער וידערשטאנד דינען אזוי ארום ב"ד אין און דעם זעלביקן געטלאכן געבאָט פון אונזער קיום צו דערהאלטן לעבעדיק און רײן די נשמה פון "דישן מענטש, די נשמה פון "דישן פאָלק.

****

די דאָזיק גליקלאכע באהעפטונג פון די צוויי היסטאָרישע פלאמען צו אײן פײער פון גרעסים און וילן האָט לייוויקן געהאָלפן קינסטלעריש אויסצורעמען זײן מהרם-פיגור און זי צו דערהויבן צו א געשטאלט פון "דישער אל-געשיכטלאכקיים. אזויפיל סואוערענע איבערצייטלאכקוט וייעם פון איר און דאָך גלים אין יעדן וואָרט אירן א לעבעדיקער פונק פון היינט, א פונק פון מאידאנעק און פון ע'ין-חרוד.

****

דער חליון זאָגט אין זין, ליוויקס „גאולה קאָמעדיע":

עס איז דיר שוער, איך זע-

דין וועג איז שוין אזא-דין מזל, ברודער נביא:

אזוי פיל איבערגאנגען, ענדערונגען האָט די וועלט

שוין דורכגעמאכט פאר אלע יאָרן, וואָס מיר קענען זיך:

אזוי פיל איבערגאנגען, ענדערונגען האָט די וועלט

ביז היינטיקע מלחמות, ברודער נביא:

פארשטי איך, וי סאיז שוער דיר אלע וילע

צו ענדערן דעם נוסח אויך פון דין נבואה

און צוצופאסן צו יעדער ענדערונג דין וואָרט:

מיט ציטער קוקן אין געזיכט ארין פון גורל

צו אויפכאפן דעם זינען פון פאסירונגען

און גליין באראכטיקן:.....

העברעאישע גימנאזיע אין ווילנע, 1926: די לערער־קאַ־
לעגיע (ייוואָ).

ברוך שפינאזא

געבוירן אין אמסטערדאם אין יאר 1632 געשטאַרבן אין האאג אין יאר 1677. איינער פון די באריממסטע פילאזאפן אין דער וועלט.

****
****
****
*

שפינאזאס עלטערן זיינען געווען „אנוסים", אנטלאפן, נאך דער אינקוויזיציע אין שפאניע קיין האלאנד. אין דער יוגנט האט ער, פונקט ווי אלע יידישע קינדער, געלערנט אין דער ישיבה „עץ חיים" תנ"ך, תלמוד און זיך אויך באקענט מיט יידישע חקירה־פארשונגען, ווי „מורה נבוכים" „מלחמות ה'" „אור ה'" פון קרקש און אנדערע.

דער יונגער שפינאזא האט ארויסגעוויזן א גרויסן דורשט צו אלגעמיינען וויסן. דערלערנט גריכיש און לאטיין, שטודירט נאטורוויסנשאפט און אלגעמיינע פילאזאפיע.

אין זיינע פריע אנשאוינגען דערזעט מען זיך צו צווייפלן אין די יסודות פון דער יידישער רעליגיע. פאר זיינע גלייכאלטע גענאנקען ווערט ער גלייגט אין חרם אריין. שפעטער, ווערט ער פארשטויסן פון יידנטום און ענדערט זיין נאמען אף בענעדיקט שפינאזא און לעבט פון שלייפן אויגנגלעזער. געלעבט אן איינזאם לעבן.

זיין פילאזאפיע ווערט גערופן „פאנטעאיזם" אלץ אין דער וועלט איז א סובסטאנץ, א טייל פון דער גאטלאכקייט. זיינע אידייען האבן ארויסגערופן גענאלדיקע קעגנערשאפט צווישן יידן ווי אזוי צווישן

קריסטן,וואס האבן אין זינע געדאנקען געזעען גאטס אפליקענונג.
די צעשראקענע ידן,ענע וואס האבן זיך געראטעוועט פון דער שפאניש־
אינקוויזיציע און טורקווענמאדעס שיטער־הויפנס,האבן דערזעען,א געפאר
פאר זייער עקזיסטענץ צוליב שפינאזאס געוואגטע קריטישע געדאנקען
וואס האבן סוחר געווען די פונדאמענטן פון דער קריסטלאכער רעליגיע.
און די ייִדישע קהילה אין אמסטערדאם האט ,כדי זיך אפגרענעצן
פון שפינאזאן ,אים ארויסגעלייגט אין חרם,און אים אינגאנצן אויס־
געשלאסן פון ידנטום. ער בלייבט פארביטערט ביזן סוף פון זיין לעבן.
ענדערט זיין נאמען אף בענעדיקט שפינאזא. געלעבט אן איינזאם לעבן
זיך דערנערט פון שליפן אויגנגלעזער.

****

זינע ווערק:"פאליטישער טראקטאט"און"עטיק" האבן אים געשטעלט
אין איין רי מיט די גרעסטע פילאזאפן אין דער וועלט,ניט בלויז פון
זיין צייט,נאר פון אלע צייטן.ער איז געווען א דעטערמיניסט אין זיין
אויפאסונג פון דער וועלט. אלץ איז פון פארויס באשטימט.דערפאר,איז
ניט פאראן קיין פלאץ פאר שכר ועונש.אויב דער מענטש האט ניט קיין
פריַען ווילן,ממילא,קען ער דאך ניט געהאלטן ווערן פאראנטוואָרטלאך
פאר זינע גוטע אדער שלעכטע טאטן.ער,דער יחיד,איז דאך ניט מער ווי
דער אויספירער פון זאכן וואס זינען שוין פאר אים געווען צוגעגרייט
אין פארויס.זיין פילאזאפיע,וי געזאגט,ווערט גערופן"פאנטעאיזם".
גאט און נאטור איז איינס.ניט פאראן קיין באזונדערער גאט,וי אין אלע
געוויינלאכע רעליגיעס.יעדע זאך,איז באהויכט פון געטלאכקייט,איז א
סובסטאנץ,טייל,פון געטלאכקייט.

******

אין דער "השכלה"עפאכע איז וויכער אויפגעלעבט געווארן דער
אינטערעס אין שפינאזאס פילאזאפיע.משה מענדעלסאן איז שארף ארויס־
געטראטן קעגן שפינאזאן און דר רובין און קראכמאל האבן אים פאר־
טיידיקט. אין דער אלגעמיינער פילאזאפיע פארנעמט ער א פלאץ צווישן די
גרעסטע דענקער וואס האבן דערגרייכט געוואלטיקע הויכן אף דעם גביט.
שפינאזא,איז א טייל פון אונזער גייסטיקן אוצר,"דישע שפפער וואס
האבן מיט זייער אינטעלעקט באריכערט דעם היכל פון מענטשלאכן שאפן.

****

****

****

און וען די פֿארשטייער פון דער קירכע זיינען ארוים קעגן שפינאזאן האָט ער זיי געענטפערט,זייער פשוט,פונקט ווי זיי האָבן אים אטאקירט.

„דו דענקסט,האָבן געשריבן די פירער פון דער קירכע,אז דו האָסט צום סוף,אויסגעפונען די אמתע פילאָזאָפיע פון לעבן-האָסט גענפֿאָרשט,עקזאמינירט אלע פילאָזאָפיעס,רעליגיעס,אלטע און מאָדערנע,ווָאס זיינען געשריבן געוואָרן אין דער גאנצער וועלט-און נאָכדעם ווי דו האָסט זיי שטודירט,גענפֿאָרשט,ביזטו געקומען צו דיך שלוס-ווי אזוי ווָאגסטו צו באשטימען,וועלכע איז די בעסטע,אמתע פילאָזאָפיע ?

****

דו שטעלסט דיך העכער פון די פאטריאַרכן,פראָפעטן, מארטירער און פירער פון דער קירכע,מיזראַבעלער מענטש ווָאס דו ביזט,ווָאָרים פון דער ערד,אש און שפייז פאר די ווערים,ווי אזוי קָאָנסטו דיך קעגנשטעלן די אייבּיקע אמתן מיט דיין אומפארשעמטער אפיקורסות און גָאטס לעסטערונג ?

ווָאסער טייולישן שטָאלץ פארמָאגסט דו,ווָאס דו שטעלסט דיך קעגן די מיסטעריעס פון דער קאטולישער קירכע?ווי אזוי ווערסטו דערקלערן מיסטעריעס ווָאס זיינען אפילו פאר דער קירכע פארהוילן און אומדערקלערבאר ?

****

אף דעם„אויסגוס,ענטפערט דער באשיידענער שפינאזא:

--מיין ענטפער: איך נעם אָן,אז איר האָט שטודירט אלע ווערק, אלטע און נייע,שטודירט און גענפֿאָרשט אלע רעליגיעס פון אמָל און היינט,ווָאס זיינען געשאפן געוואָרן אין אלע צייטן און נאָכדעם האָט איר באשלָאסן,אז נָאר די קאטולישע רעליגיע איז די אמתע ?

פונוואַנעט ווייסט איר דָאס ? פונוואַנעט ווייסט איר,אז נָאר איר האָט דעם רייעם אמת ?

****

****

****

****

יצחק מאיר וויסענבערג

****

פון נחמן מיזיל

דעם 14טן אויגוסט 1938,האָט מען געפירט דעם אומרואיקן,טיף-אייג-ארטיקן קינסטלער און מענטש יצחק מאיר וויסענבערג צו זיין אייביקער רו,צום וואַרשאַווער געזעער בית-עולם.דער ארון מיט דעם וויסענבערג גוף איז געשטאַנען א גאַנצן מעת-לעת אין לאָקאל פון ליטעראטן-פאריין (טלאָמאצקע 13) אן ערן-וואַך פון שרייבער,קינסטלער און זשורנאליסטן איז געשטאַנען ביים ארון. פון אינדערפרי ביז דרייַ בייטאָג האָבן עטלאכע טויזנט וויסענבערג פארערער,ייִדיש פוילישע האָשפאשניקעס פארבייפילירט אין טיפן שווייגן,אין טיפער פיעטעט און אָפגעגעבן דעם לעצטן כבוד דעם פארשטאָרבענעם,וואָס האָט געהאט א שווער און ניט גליקלאַך לעבן.אנשטאָט בלומען און קרענץ האָבן די ייִדישע קולטור און ליטעראטור אינסטיטוציעס בייגעשטייערט גרעסערע סומעס פאר א פאַנד ארויסצוגעבן וויסענבערגס ווערק. סאיז אויך באשלאָסן געווארן ארויסצולאָזן א ביאָגראפיע פון דעם גרויסן שריפטשטעלער און מהאָט באשטימט סטיפענדיעס אין די ייִדישע-וועלטלאכע שולן און גימנאזיעס אין וילנע און אין ביאליסטאָק אפן נאָמען פון יצחק מאיר וויסענבערג.

****

אין א יאָר ארום האָבן ארויסגעמארשירט די היטלער האָרדעס אינם ייִדישן פוילן און געזונטן צעשטערן איין שטאָט נאָך דער אנדערער-און אין דער ערשטער רייַ האָבן זיי זיך געזונטן אויסראָטן דאָס הארץ פון ייִדישן פוילן-די ייִדישע וואַרשע.פון דעם אמאָליקן גרויסן איבער דרייַ מיליאָניקן ייִדישן ישוב אין פוילן זיינען פארבליבן חורבות און א קיבוץ פון קוים 75 טויזנט ייִדן.

עס איז א מאָדנער געפיל צו טראכטן און רייַדן וועגן א ייִדישן שרייבער,א ייִדישע פערזיינלאכקייט,וואָס איז דורך און דורך געווען א קינד,א פראָדוקט,אן אויסדרוק פונם רייכן,פיל קאָליירנדן פוילישן ייִדנטום,פון ייִדיש פוילישן מאָסע-מענטש,וועלן דער גרויסער ייִדישער ישוב איז שוין מער ניטאָ ! **********

****

י.מ. וויסענבערג איז געבוירן געוואָרן אין זשעלעכאָוו אין יאָר 1881, אן עכט ייִדיש פוילישטעטל אין שעדליצער געגנט. ער איז געווען אויסגעקנופט און אויסגעבונדן מיטן לעבן,מיטן לעבנסשטייגער פון פוילישן ייִדנטום.ער האָט געהאט א שווער לעבן אין זיין היים און דערנאָך אין וואַרשע און אין לאָדזש.ער האָט זיך פארנומען מיט פארשידענע מלאכות בייַ די דאָמאָלסטיקע שווערע ארבייטס באדינגונגען.אליין מיט אייגענע כוחות,מיט אייגענעם וויללן און דראנג,האָט ער אדורכגעמאכט דעם"לעבנס-אוניווערזיטעט"און זיך דערשלאָגן צו דעביוטירן מיט דערציילונגען אין פרעס "ייִדישע ביבליאָטעק" אין יאָר 1904. גלייך פון די ערשטע פארעפנטלאכע זאכן האָט י.מ. וויסענבערג צוגעצויגן צו זיך די אויפמערקזאמקייט פון די ליטעראריש קריזן מיט זיין אייגנארטיקע שילדערונג און מיט זיין באזונדערער מיסטעריישער פלאסטישקייט.

אין יאָר 1906 פארעפנטלאכט ער זיין גרויסע דערציילונג-א "שטעטל",וואָס רייסט שוין גאָר אנדערע דיבורים און פירט ארויס גאָר אנדערע געשטאלטן אינם שטארק טראדיציאָנעלן ליטעראריש שטעטל,וואָס איז געווען אונז באקאנט דורך מענדעלע,שלום עליכם י.ל.פרץ און שלום אש.

****

מיט י.מ. וויסענבערגס באוויזן זיך אין דער ליטעראטור איז געקומען צום וואַרט א נייער שיכט אינם ייִדישן לעבן.ביז אהער איז די ייִדישע ליטעראטור געווען א צווייג און אפצווייג פון דער העברעאישער ליטעראטור.די ייִדישע שרייבער זיינען בעיקר געווען,געקומען פון בית המדרש,פון די תלמודישע הייזער און קריזן.דאָס האָט זיך גאָר באקאמפט אין זייער שאפן אף שרים און טריט:אויך דאן,ווען זיי האָבן באקאמפט און באשריטן די פארמעגלאכע,די "פני".אנהויב 20טן יאָר הונדערט מיטן וואוקס פון די ארבייטער מאסן,נעמען זיך ארגריסן אין דעם אפגעשטאנענעם ייִדישן לעבן אין שטעטל און אין שטאָט נייע לאָזונגען, נייע גדאנקען און נייע דרייסטע פארמעסטן.דאן הויבט זיך אויך אן צופלוס פון נייע שפפערישע כוחות אין דער ייִדישער ליטעראטור. י.מ. וויסענבערג איז געווען אייגער און די סאמע שטארקסטע און אויסגעשפראָכענסטע געשטאלטן אין דער ייִדישער ליטעראטור אנהויב הייַנטיקן

יאר הונדערט,וואס זיינען געקומען פון ייִדישן שוואַרצערד.

****

און נאך מער ווי אזעלכע לט"מ.וו"סענבערג מיט זיינע טיפן און מיט זיין הארבן וואָרט נאכן יאָר 1906.ביים אָפּפלום פון דער רעוואלוציאָנערער שטימונג און ביים אָנקום פון דער רעאקציע אף דער אלגעמיינער ייִדישער גאס,האבן אין דער "דישער לימעראטור,ווי אין א גרויסן טייל פון דער רוסישער,געזומען הערן רעזיגניר"און אפאטיע שטימונגען און עס האט זיך אָנגעהויבן א קרענקלאך גאט"זוכעניש פון אייִדן אין זייער אונ א הפקר וועלט,א"סאנין "צושטאנד פון דער אנדערער זייט.אָנשטאט א דור א"נהארניש"בלאסע בוי מלכה"מיט א "לעצטן בעל תפילה"האט וו"סענבערג געבראכט אין דער לימעראטור זיין"דאָרף מ"דל"און זיין "טאטע מיט בנים".

אין דער אויסגעצערטער "חלמיד"חכמישער"ייִדישער לימעראטור איז געקומען דער "עמק"מענטש,דער האָראָפּאשענער און דער"עם הארץ." "עם הארץ" גיבן מיר אין געזעגע פיסלאך,סאיז,אגב,אינטערסאנט,וואס וואויל קענער,דער וואוילגעלערנטער,דער בית המדרשניק האט אמאל געזומען צוויי טייערע וועלטער "עם" פאלק און "הארץ"ערד און פון זיי צונויפגעפאָרט אמין שימף"וואָרט פארן פראָסטן געזונטן מענטשן...

י"ל,י.מ. וו"סענבערגס ערשטע דערציילונגען האבן געמאכט א רושם מיט זייער קראפט,מיט זייער אינווי"דואלקסטן פאטאָס,מיט זייער אייגער - צייגטקייט.דער פראָסטער מענטש איז שוין מער נים קיין דערשלאָגענער, פארשמטער "באָנטשע שווייג"נאר אפעסטער,מים הילביקע טריט.סאיז געווען דער א"נדרוק,אז דורך וו"סענבערגן איז געקומען צום וואָרט די "דישע מאסע גופא,וואס איז ביז אהער געווען פארשטויסן אין א זייט,פארוקט אין א winkel,ערגיץ אין פאָליש פון דער שול.די אָנגעזאמלטע פאלקס ענערגיע וואס איז געווען פארהאקט,פארשלאָסן,האט זיך האסטיק אדורכגעריסן פאָרויס. דאס פאלק האט אויפגעוואכט און באקומען לשון,פאר,אנגט פאר זיין אָרט אינעם ייִדישן קולטור געזעלשאפטלאכן און שעפּעריש עפנטלאכן לעבן.

****

אנשטאט דער מאכט פון די ה"לקע ספרים,אנשטאט דער מאכט פון כוי"קודש,פון די שיינע באלעבאטישע "אנגעלייטלאך,וואס האבן געווען טיקט אינם ייִדישן פויילישן שטעטל,האט וו"סענבערג אויסגעבראכט אין זיין "שטעטל"

****

ניי"ע,אנדערע כוחות.דער ארב"סמענטש,דער האראפאשניק האט אויך גע־
רוקט אן א זיי"ט דעם רב,דעם מלמד,דעם קהלישן "קאכלעפל".ביי ווי"ס.
קומען ארויס יעקל סטאלאר,און איטשעלע קאמאשענמאכער־די פארשט"ער
פונם ארבי"טער קלאס און ז"ש קומען מיט גאר ניי"ע פאדרונגען און
ניי"ע לאזונגען.

****

יעקל סטאלאר(ווי"סענבערגס שטעמ)האט א פאטש געטאן אין שולחן
ארי"ן און א געשרי"י געטאן:-"וואס איז דאס פאר א חהילים! היינט
איז ניט דא קיין ציי"ט פון חהילים,נאר קעמפן מיטן "ברען"(געווער)
רעוואלווערן,פיסטאלעטן!

ווי"סענבערגס שטעמ איז פול מיט קאנפליקטן,עס איז אוים אידיליע
אוים פאטריאכאלישקיי"ם,עס איז אנגעלאדן מיט פולווער,מיט אויפר"ש־
מאטעריאל. דאס פויליש שטעמ האט זיך שטארק געענדערט,און י. ם.
ווי"סענבערג אליין איז א פראדוקט פון אט די נ"ע איבערוואנדלונגען
פונעם שטעמ.

****

ווי"סענבערגס דערציילונגען און שילדערונגען האבן זיך אויסגע־
צייכנט מיט זייער בילדאכקי"ט און פלאסטישקיי"ם. ניט אומזיסט האט
מען אים גערוינט מיטן נאמען"דער סקולפטור אין דער יידישער ־
ליטעראטור".אין דער אלגעמיינער צעפלאסנקיי"ט,וואס עס האט געהערשט
אין דער יידישער ליטעראטור,אין דער טראדיציאנעלער בארעדיזקיי"ם,
וואס האט באגליי"ט יעדעס בילד,האט ווי"סענבערג אריינגעבראכט צמצום,
געצוומטקיי"ט,קאנצענטרירטקיי"ם, ניט געוואן ביי אים קיין געווינאכע
שפראך־פליטערלאך און קיין מליצה"א ירושה פון דער העברייאישער
שפראך.יעדעס ווארט ביי ווי"סענבערגן איז געוואן שוער,אנגעלאדן און
מי ארויסגעגראבן פון פארלעגנע שיכטן.
עס איז געווען א גרויסע דאזע פרימיטיוקיי"ט און אפילו אומיטבארק"ט
אין זיין אויפנעמען דאס לעבן און זיין אופן פון מאכן און שילדערן.
אבער,אין דעם איז געווען א באזונדער חן.ער איז געגאנגען הארט ביי
ערד,פאטאלאן און שווערחאנ"ק.עס זיינען אפט געווען מי שווערע,הארטע
טרים פון א פשוטן מענטשן אף א ניט פאלירטן באדן.אבער,די טרים
האבן אפגעהיכט,אפגעקלונגען-זי" האבן דערצי"לט וועגן אן אינטי"ניקסטן
כוח,וואס קאן זיך קעגנשטעלן מיט עקשנות,מיט פאנאטיזם קעגן פיינט,

קעגן אנדערש דענקענדיקע.סאיז אין אים געווען א שנאה און אוין א חשד,וואס איז מיט דער צייט דערגאנגען ביז צו פאראכטונג-צו די מיוחסים,צו די וואוילקענעוודיקע,צו די "לייט"וואס קאנען גוט אין דיכער.(וו"סענבערגס אן אויסדרוק)זיינע ייגנען זיינען ווי שטאמען פון שוואצערד-קיין דרייד'אך,קיין עראסטישקייט,קיין לייכטע איינפלוסן און איבערוואנדלונגען. *********

דאס איז געווען זיין מעלה,זיין כוח-און פון דאנעט קומט אויך זיין צוריקגעשטאנענקייט,זיין פארבייבן שטעקן אף איין ארט, זיין פארוקן זיך די לעצטע יאר אין אייגן וינקל.צום באדויערן און צום וויטיק פון זיינע פארערער און פריינט,איז י.מ.וו"סענבערג די לעצטע יאר געבליבן שטיין אף איין ארט,ניט דערפילט די געוואלטיקע האפענונגען וואס מען האט אף אים געבויגט די ערשטע יאר.

אין 1909 האט דער באוואוסטער ייִדישער קריטיקער בע"מ מחשבות געשריבן וועגן י.מ וויסענבערגן:וויסענבערג איז א גרויסער טאלאנט. אפשר די גרעסטע האפענונג אונזערע. אין משך פון פינף יאר(זינט דער ערשטער דערציילונג אין 1904)האט ער זיך געוויזן פון פיל זייטן.און איטלאכע זאך זיינע טראגט אף זיך דעם שטעמפל פון א זעלבסטשטענדיקן קינסטלער.ציט ער צו צו זיך דורך דער אריגינעלקייט פון זיינע טעמעס, דאָ פארוואונדערט ער אונז מיט דער פרישקייט פון זיינע פארבן,בשעת ער בעארבייט אן אלטע טעמעס,אבער באטראכט פון א נייער זייט.ער באכישופט אונז מיט דער וועבעדיקייט פון דיאלאג,מיט דער טיפער ליידנשאפטלאכקייט פון זיין טאן,מיט דעם גלפיל זיינעם פאר דער "שטומער שיינער נאטור". און דער שטרענגער ערנסטער קריטיקער בע"מ מחשבות האט צוגעגעבן: מען מאנכע זייענער שאקלן מיטן קאפ,מיר אבער דאכט זיך, אז מיט וויסענבערגן הויבט זיך אן א נייע תקופה אין אונזער יידישער ליטעראטור...ביז היינט פעלט דער יידישער ליטעראטור דער גרויסער ראמאן,די גרויסע דראמע,דאס ווערק פון גרויסן סטיל. און אויב איינער פון די היינטיקע שרייבער וועט דאס אמאל געבן-וועט עס זיין י.מ. וויסענבערג."

****

צי אָט די נבואה,צי אָט די פּאָרויסזאָגונג פון בעל מחשבותן איז יאָר 1909 איז טאקע מקוים געוואָרן-- וועגן דעם ווי־סן אלע ערנסטע ל־ענער פון דער יידישער ליטעראטור.שלום אש,וואָס איז געקומען אין דער "דישער ליטעראטור מיט א 4-5 יאָר נאָך ווייסענבערגן,דוד בערגעלסאָן וואָס איז אויך געקומען אין דער זעלבער צייט,זיי האָבן אין א געוויסן זין רעאליזירט און פארווירקלאכט די האָפענונגען,די אויפגאבן,וואָס בעל מחשבות האָט געשטעלט : ס. ווי־סענבערגן.

****

דאָס איז שוין אן אנדער און זייער וויכטיקע פראָבלעם,וואָס האָט א שייכות צום ווייטערדיקן גאנג פון דער יידישער ליטעראטור און פון דעם ווייטערדיקן וואוקס און ווייטערדיקע אנטוויקלונג פון די יידישע שרייבער אין די ווייטערדיקע יאָרן.

סאיז קיין ספק נית,איז אין דער יידישער ליטעראטור וועט י.מ.ו. בליבן בעיקר מיט זיינע וויכטיקע שאפונגען פון די ערשטע יאָרן. אין די ווייסענבערג-פערזיינלאכקייט,דער מענטש קינסטלער יצחק מאיר ווייסענבערג-זיינען אלע שפעטערדיקע ווערק,זיינע ארטיקלן און פאס־ פלעטן,זיין אומרו און אומצופרידנהייט--דאָס אלע איז אן ענין פאר אן ערנסטער,אלזייטיקער און גרינטלאכער באהאנדלונג און פאָרשונג.

יצחק מאיר ווייסענבערג איז און וועט פארבליבן וי איינער פון די מערקווירדיקסטע געשטאלטן אין דער מאָדערנער יידישער ליטעראטור.

****

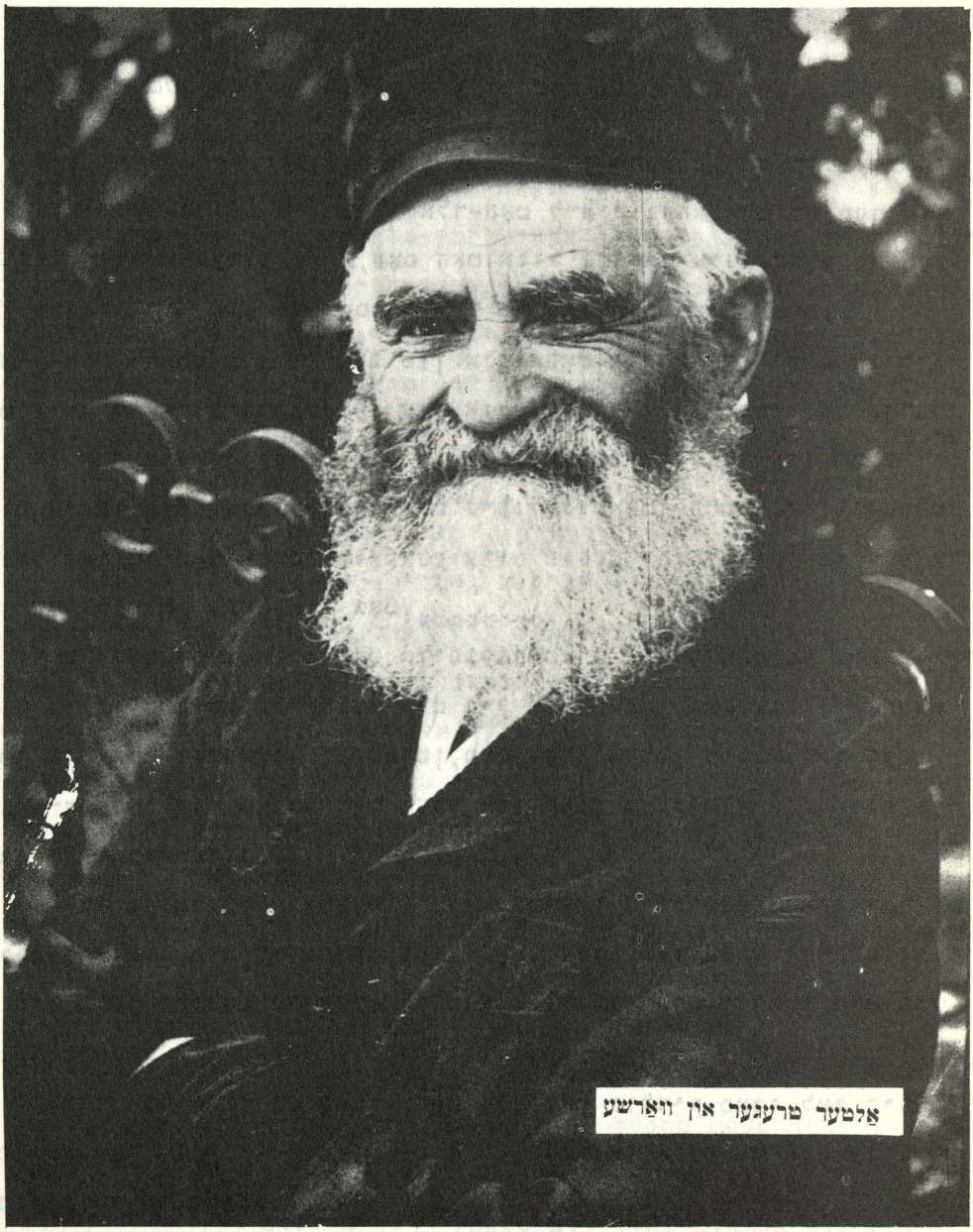
דער וועג פון מענטש--פון מארטין בובער.

יעדער מענטש וואָס וועלט גענוירן רעפרעזענטירט עפעס נייִ,עפעס וואָס האָט פריער נית עקזיסטירט,עפעס אריגינעל. עס איז דעריבער דער חוב פון יעדן פערזאן : צו ווי־סן',אז ער איז אנדערש פון אלע וואָס געקומען פאר אים אין דער וועלט.וואָרים,וען עס וואָלט געווען עמיצער וי ער פאר אים,וואָלט זיין ליין דא געווען איבעריק.יעדער מענטש איז עפעס נייִ,און מוז דעריבער זין באמיען צוטראָגן זיין חלק צו אונזער וועלט,זיין אייגנארטיקייט

****

****

דער אלטער טרעגער איז דער טאטע פון אונזער פריינט קליינמאן אין אויסטראליע.א בכבודיקער האראפאשנער ייד געווען. פארדינט זיין ברוים אין טראגן אף זיינע פלייצעס שווערע קאסטנס מיט סחורות.

אלטער טרעגער אין וואַרשע

מדרש איוב - לייוויק

דר שלמה בּיקל

איוב איז א משל פאר אלע צייטן און די טעג פון איוב זינען אונזערע טעג.

אין די דראמעס וועגן"נס פון געטא"וועגן"מהרם פון ראטענבערג " און וועגן דער"חתונה אין פערנוואלד"האָט לייוויק בעהאנדלט שטיקער פון אָט דער איוב-איבערלעבענישׂ,וואָס האָט אזוי געדיכט אינגעהילט די טעג פון אונזער דור און זיי געמאכט פאר די פינצטערסטע איוב-טעג.

אין דער דראמע-אין די טעג פון איוב"האָט לייוויק געפרואוועט צו סינ-טעטיזירן די איוב-פראבלעמען און אונז צו געבן א דיכטערישן סך-הכל פון די אלע איידיען,קשיות און ענטפערס,פארצווייפלונגען און טרייסטן ארום איובן,האָט פאנאנדערגעוויקלט נייע לאנדשאפטן,האָט צונויפגעהעפט הכולל פאר די סאציאל-פילאָזאפישע צרות פונעם יסורימדיקן בן-אדם אין זיין שיכות מיט מענטש און גאָט.*********

דעם דיכטערס זעאונג האָט אויסגעברייטערט די דראמאטישע געשיענישן ארום איובן,האָט פאנאנדערגעוויקלט נייע לאנדשאפטן,האָט צונויפגעהעפט צייטן און האָט צוגעשאפן געשטאלטן,וואָס זאלן העלפן דורכטראָגן דעם צוגאָב-דיאלאָג פון מאָראלישער טענה און קעגן טענה,און האָט אונז גע-געבן - א מדרש איוב. **********

די צענטראלע איידיע פון דער תנכישער איוב-פּאָעמע איז דער אויסגעשרי פונעם בעל-יסורים קעגן גאָט. איוב איז אומשולדיק און ער וויל וויסן פארוואָס ער ווערט געשטראָפט.ער שליידערט דערפאר מיט פיין און ביטערניש זיין טענה צום האר פון דער וועלט --

"איך וועל זאָגן צו גאָט:זאלסט מיך ניט שולדיק מאכן.לאָז מיר וויסן פארוואָס דו קריגסט זיך מיט מיר.(אומר אל אלוה אל תרשיעני, הודיעני על מה תריבני) *******

אויך אין לייוויקס מדרש איוב בליבט די טענה פון דעם אומ-שולדיקן בעל-יסורים צו גאָט א צענטראלער מאָטיו פון דער דראמע,

אבער לייוק האט אין דער איוב טראגעדיע ארייגגעבראכט א צוייטן מאטיו
אן אנטפלעקערישן און ניט ווינקער צענטראלן מאטיו:איוב,דער אומשול-
דיקער כלפי גאט איז שולדיק כלפי מענטש.
מיט וואס איז איוב שולדיק ?ער איז שולדיק דערמיט,וואס ער דער בעל-
יסורים,האט פארטאן זינע בריידער,האט אפגענארט די האפענונג פון אלע
יסורים-ליידער.

וואריט דער ווי געשריי פון דעם רעכטפערטיקן מאן פון עוץ
דערהערט די צעפיניקטע און צעווייטקטע פון גאר דער ערד און זי האבן
זיך באהעפט צו איובס פארצווייפלטן גאט-ארויסרוף:זי האבן דעם רוף גע-
מאכט פאר דעם רוף פון בימערקיט פון זייער אייגענעם זעל און ער איז
פאר זי געווארן א לעצטע האפענונג פון הילף און פון אויפריכטונג.
פאר די לאמע,פאר די מצורעים,פאר די בלינדע,פאליקע און געלייטע איז
אויפגעגאנגען-- "די האפענונג-צו האבן א מענער

" א געטריען יסורים-צעשריער,
"און אויך א געטריען סניגור "

דער רעכטפערטיקער מאן פון לאנד עוץ-ווערט דערציילט אין ספר איוב-
האט געשריען צו גאט:"איך בין אומשולדיק"-און האט אים געשליידערט
אין פנים אריין,אז "דעם אומשולדיקן אזוי ווי דעם רשע פארלענדט ער"
און די לינדיקע און אומשולדיקע פון אלע לענדער-דערגאנצט לייוק
דעם באריכט ווען דער איוב-טראגעדיע-האבן געהערט אין איובס שטים
די שטים פון פירער,א גואל,וואס איז אויפגעשטאנען קעגן גאט צו מאנען
גערעכטיקייט פאר זיך און פאר זי,פאר אלע.און אלעמענס קולות האבן
אפגעענטפערט אף דעם קול פון עוץ,-

"אז וואויל און געבענטשט זאל זיין דער בעל-יסורים,
"וואס רופט צו משפט גאט אליין".

און איוב,דער משפט מאנער ?ווייאלה זינע יסורים האבן זיך אינגעש-
טילט,האט זיך אויך איינגעשטילט זיין מאנונג,ער האט זיך איבערגעבעטן
מיט גאט און געלאזט פאלן דעם משפט. שרייט יורם דער בלינדער--

"אויב רו האט זיך ארפגעלאזט אף איובן,
"און זינע ליפן רופן מער ניט גאט צו משפט-

„איז דעמאלט ער דער שולדיקער!און ער דארף זיין געמשפט !
דעם בלינדן יורסס רייד זינען,פארשטײט זיך,צו נוגע בדברדיק פארשפיצט.
עס פעלט זי דיי העכערע עטישע און קינסטלעריש פערספעקטיוו פון דער
פראבלעם וואס הייסט: איוב,דער מאנער פון גערעכטיקייט בלויז פאר זינע
אייגענע ליידן.

****

די „איוב" פראבלעם איז איר מאראלישער און קינסטלערישער
אביעקטיוויקייט פארמולירט לייוויק דורכן מויל פונעם שטן.
אין תנכישן ספר איוב איז ער שטן ניט מער ווי אינער פון די מינערע
פארשוינען אין דער דראמע.דער טרעט אויף,און מיט קורצע רעפליקעס,
בלויז אין די ערשטע צוויי קאפיטלן,אין די פראלאג-קאפיטלן פונעם בוך
און ער פארשווינדט פון דער סצענע ווען עס באווייזן זיך און עס נעמען
ריידן די אייגנטלאכע דראמאטיס פערסאנע„איוב און זינע פריינט.

אין לייוויקס מדרש איוב שפילט דער שטן אינע פון די הויפט-ראלן
און א היפש קאמפליצירטע דערצו.ער איז דאָ כמעט אין יעדן פון דיזיבן
בילדער און ער האט אלעמאל וואס צו זאגן.אט דער פארשיטער שפיל-באוועגער און אט גאר א מין משולח,כמין,א מאראליש ערנסטער און שארפער
קריטיקער פון דעם שפיל און שפילער,אריינגערעכנט אויך זיך אליין און
אויך „גאטס קול".ער רעזשיסירט די דעטאלן פון דער דראמע-פאלעמיק
און ער פארמולירט אירע סצענישע און מאראלישע סך-הכלן.און דער
שטן,ער זעט אזוי דעם בין-אדם לחברודיקן אספעקט פון דער איוב פראבלעם---

„אין אט די מחנות ליגט דיין דורכפאל,איוב:

„אין זי און ניט אין גאט:וויל זי זינען יסורימדיקער
„פון אלע דינע וויטיקן און וויי-געשריען.
„אנטקעגן זי ביזטו נאך שפלער ווי קיגן גאט.
„און נאך א רעיון נעמט מיך דורך אין דער מינוט:
„אויך זי,די מחנות ווערן אויפגערודערט און פארכאפט
„אין יושר שטראם נאר דעמאלט ווען זי זינען מחנה:
„אין זיך אליין האט יעדערער פון זי נאר זיך אין זינען„.
אויך אין תנכישן ספר איוב איז ערגיץ ווא פארען אן אנווינקעניש אף
דעם טראגישן בין אדם-לחברודיקן פינטעלע פון דער איוב פראבלעם.

זי איז פאראן אין די רייד פון פערטן פרינט:אליהו בן בראכל הבוז', וואס דער מחבר פון תנכישן ספר האט אים דורך קיין שום טיר,דאכט זיך, ניט אריינגעפירט אים דעם ספור המעשה,אבער ער איז,איין גאט ווייס וי אזוי,פלוצים אויסגעוואקסן אין דער יסורים שטוב און זיך געזומען אויסטענהן מיט איובן.טענהט אליהו,דערזון פון ברכאל,און גיט אנ־ צוהערן אז,אויב דו,איוב,זינדיקסט,דאן"נאר א מאן ווי דו גייט אן דיין שלעכטיקייט און א מענטשנקינד דיין גערעכטיקייט" (לאיש כמוך רשעך ולבן אדם צדקתך)

****

אין לייזיקס מדרש איוב איז,וי שוין געזאגט,די זינד קעגן מיט־מענטש ניט ווינקער,נאר אפשר נאך מער,צענטראלע פראבלעם ווי די זינד קעגן גאט.און דערפאר לאזט לייזיק רייזן צו איובן"פונעם שטורעם" ניט נאר גאטס קול,נאר אויך די קולות פון דעם"מאן ווי דו".

די בלעטלאך פון סוף ערשטן בילד און פון צווייטן און פון דריטן,ואו לייזיק ווילט טעאטראליש פאנאנדער דעם "שטורם פון קולות",געהערן בלי ספק,צום סאמע שענסטן און דיכטעריש שטארקסטן,וואס איז ווען סאיז גע־ שריבן געווארן אף ידיש.

****

דער שטורם פון איובס געשרי",וואס צעטראגט זיך איבער שטח און צייט,עפנט די מילער פון אלע געפרואוטע און געליטענע און באלעבט אויך די צונג פון גאטס שטומע באשעפענישן,פון דעם אייזל און פון דעם קעמל אין יאך פון ארבייטס־פיין --

---

"א קעמל איז א נאר־א קרבן,

"דארף אויך א שיעור דאך זיין צו דעם!"

אלע נעמען דאס ווארט אין דער גרויסער דעבאטע,וואס ווערט פארוואנדלט אין אן אומדערשראקענער מאראליש־קריטישער קאנפראנטאציע צווישן די קרבנות גופא.די דיאלעקטיש שארפסטע און צום סאמע ווארצל גראבנדיקע זיינען די ריד פונעם שעפס מיטן דורכגעשניטענעם האלז און פון קין, דער ערשטער מערדער.

******

קין שליידערט צוריק מיט ביטערן סארקאזם די צביעות פון דער קללה פאר זיין מארד־ערשטקייט --

"צי נאר פון מינעטוועגן האב איך דערהרגט הבלן,

"און ניט צוליב די שפעטערדיקע דורות אייערע־

„צו מאכן לייכטער אייך דעם וועג צו מארד,
„באפרייענדיק אייך פון דער שווערקייט פון התחלה ? „

אונטער דער טענה וויידער פונעם חומשדיקן שעפס,וואס האט פארבייטן יצחקן אף דער עקידה,ווערט צומערשט די דערהויבנקייט פון נסיון און עס ווערט אוועקגעשטעלט אין זיין פולן מאראלישן גלאנץ דער קרבן גופא, דער ניט געפרואוטער,נאר „בלויז„געליטענער,אן שום עטישע כוונות „בלויז„אומגעקומענער קרבן.

****

דער בעל-יסורים האט מארלישע התחייבותן,ער איז שולדיק כלפי אלע יסורים-ליידנדע:אלע ליידן זיינען גלייך און דער נסיון שטעלט קיינעם ניט העכער איבער די געליטענע און אומגעקומענע:די מארד-ערשטקייט פון קין איז ניט מכפר אף די פארברעכן פון מענטש צו מענטש און פון דור צו דור.דער חליון האט ניט קיין היסטאריע און ווערט דורך היסטאריע ניט פארענטפערט.ער איז אלעמאל קעגנווארט און געהערט אלעמאל צו זיין צייט,צו זיין דור.

******

דאס זיינען א טייל פון די אידיאישע ניואנסן פון דער איוב פראבלעם,וואס ווערט אין דער גרויסער דעבאטע פון די קרבנות אין לייוויקס דראמאטישער פאעמע דורכגעפיינטעוועט און אוועקגעשטעלט וי קינסטלעריש פרעג-צייכנס.

מיט א וואונדערלאכע מזיגה פון רעאליזם און פאנטאסטיק גייען דורך די סצענעס אין לייוויקס דראמאטישער פאעמע.די געשטאלטן באלד אזעלכע קאנקרעטע וי די קאליקעס פאר איובס געצעלט,און באלד אזעלכע פון דער פאבל ארויס וי דער אייזל און דאס קעמל מיט מענטש-לאכע רייד איז זייער מויל,אדער גאר הלוצינאציע-געשטאלטן פון דער און פון יענער וועלט וי דער שטן,וי די געשטאלט,וואס באגעגנט רבקהן אפן וועג פון חרן קיין באר-שבע און וי די געשטאלטן פונעם געהרגעטן הבל און פונעם געשאכטענעם שעפס-פירן אלע זייער מארלישן ויכוח אף דעם זעלביקן פלאך פון איבערצייטלאכקייט,אף דער זעלביקער מדרגה פון געטלאכן באשאף און אף דער זעלביקער פייערלאכער הויך פון טראגישער איבערלעבונג.

******

אט די פייערלאכע הויך פון דיאלאג איז יכער ניט קיין גינציקער

באדן פאר פשוטקײט פון וואָרט און פערז.פונדעסטוועגן וואקסן לײוִיקס פערזן אין דער דאזיקער לופט פון יום־טוב־דיק טראגישן אידערשמועס פשוט,אומבאצירט און עפעס מיט לײשער ענייות. זיי האבן דעם האַרבן־ריח פון וויין און הויך און זיי קלינגען אַפּ אין גענים מיטן קלאנג פון אידערצייטלאכקײט,אבער אפן אויסזען זיינען זיי רעאליסטיש,ציכטיק און אַן דעם מינדסטן זשעסט פון פאַטישער אדער פראַזאישער אידערנעמערישקײט. עס טרעפט צומאל אז לײוִיק נוצט א וואָרט (כמערק עס)און "עקידה־ניק"בײדע אין מויל פון שטן־אדער אזא נעאלאגיזם וי"פאראליזירט" וואס פאלט ארויס פון דער ספעציפישער ריד־אטמאספערע דורך א פגימה פון פרעמדקײט אין דער צורה אדער פון אנגעסטראַיעטקײט אין קלאנג. אבער בדרך כלל מוז מען ממש שטוינען אידער דער אזוי פרישער און נאטירלאכער און עפעס וי דורך א צויבער כמעט אומטעותדיקער באהעפטקײט פון יום־טובדיקער וויין און פון נאַנטער ממשותדיקײט אין לײוִיקס וואָרט און פערז.

****

די דאזיקע מזיגה פון פ"ערלאכקײט און פון פשוטקײט איז אין חוך נים עפעס נייעס פאר לײוִיקן. זי איז כאראקטעריסטיש פאר א גרויסן טייל פון זיינע לידער און דער עיקרשט פאר זיינע דראמאטישע פאַעמעס פון "גולם" און "גאולה קאַמעדיע"אידער "עקידה" אידער"אבעלאר און העלאיז" און אידער"מהרם פון ראטענבערג"בייז צודער"חתונה פון פערענוואלד" און די "טעג פון איוב". וען איך שטרייך דאס אונטער איז עס דערפאר,וויל, אין די טעג פון איוב"אין דער פאַעמע, וואס פרואווט אי צו פארסך־הכלן דעם פריערדיקן אידיען מאטעריאל און אי נאכאמאל קריטיש דורכצונעמען דערשפירט דער לייענער אפשר נאך מער וי אן אנדערש מאל יענעם בא־זונדערן טעם און פארשארפטן אפעטיט די פערזן צו פארגעדענקען נאכצוזאגן,צו ציטירן.און דער דאזיקער"ציטיר־אפעטיט",וואס איז חל אי אף אזעלכע פאלקסטימלאכע שורות אין מויל פון דעם הינקענדיקן חובל וי־

"גענומען ענדלאך איינער

"נים פאר אייגן נוצן

"צו אויפריסן דאס שוויגן

"אף דער ערד פון עוץ"

****

און אי אף די דינסטע פֿארמולירונגען פון געדאנק און געפיל איז מויל פון שטן,איז,דאכט מיר,אויב ניט די זיכערסטע,בלי ספק די אינטימסטע עדותשאפט אף וואָס מען קאָן אָנרופן,"גייסט פון קלאסיצים",וואָס זינע הויפט עלעמענטן זינען מאָנומענטלע פשטות,געפיל קלאָרקייטאון דורך קיין שום שטורמישן איבערשמועס ניט געמינערטע הארמאָניע פון וואָרט און פערז-דאָס זינען ליווקס לידער.*********

מיטאלאגיש איז די איוב פראָבלעם לייכט צו פארענטפֿערן.די געטער זינען ניט בעסער פון מענטש.זיי זינען בלויז מעכטיקער און דעם מענטשנס ליידן זינער שפיל.דעם מענטשנס אָנמאכטיקייט קעגן דעם וילן און קאפריז פון די געטער און קעגן דעם געיעג פון בלינדן פאטום איז דער תוך פון בן-אדם טראגעדיע. דער מענטש ראנגלט זיך מיט זין גורל שין און שענער,העלדיש און נאָך העלדישער,אָבער דער אומפארמיידלאכער סוף איז אלעמאָל און תמיד:אָנמאכט,פארלוירענער קאמף, טראגישער אומקום. **********

אין אָנגעזיכט פון א מאָראלישן ד/ אחד איז אָן אן ערך שווערער צו גלויבן אן ענטפער אפן זין פון מענטשלאכע ליידן.עס פאלט אויף דער ענטפער פון געטלאכן קאפריז און שפיל,און אויב שטראָף- פארווָאס טרעפט זי גראָד,אָדער אויך,דעם גערעכטן,וואָס איז "רעכטפערטיק און גאָטפאָרכטיק און אָפגעקערט פון שלעכטס ?

בליבט נסיון און די באלוינונג מיט כפל כפלים פאר דעם,וואָס האלט אויס דעם נסיון. אין די ביכער פון תנך און אויך אין ספר איוב ווערט געוצט אָט דער מאָטיו פון סוף כל סופֿיקן זיג פון דער מענטשלאכער גערעכטיקייט און פון דעם מענטשנס באלוינונג פאר דעם בייגשטאנענעם נסיון.אָבער דער תנכישער "העפי ענד"(גליקלאכער סוף)האָט, לויט מין געפיל,מאָראליש א שוואכן יסוד און-מינערט קינסטלעריש פון דער טראגישער וואָרהייט פונעם מענטשנס קאמף מיט גאָט און גורל.דער פינאל פון "העפי ענד"איז דער אויסדרוק פון א געוויסן סאָציאלן וילן, פון אן אָפטימיסטיש סאָציאלער זעאונג,אָבער ניט פון א קינסטלעריש מאָראלן אויפברויז. ******

דער דאָזיקער מאָטיו פון"גוטן סוף"פון "דאָס לעבן רופט"איז

אויך ניט פרעמד דער לייזיקישער דראמע ארום דער פראָבלעם פון מענטש-לאכע ליידן. אין לייזיקס איוב-פּאָעמע קומט אָט די אידיע צום אויסדרוק אין דער יצחק-רבקה-סצענע און אין דעם אינערשמוּעס פון יצחקן מיט זיין געשטאָרבענער מאמע שרה. ****

די מאמע שרה זאָג אָן יצחקן אז ער קומט די טרייסטונג-

"קוק איין זיך גוט מיט בידע אויגן,

"און הער ווי קעמלן קומען אָן,

"און זע-אף אינעם ווינט זיך רבקה

"אין כלה קלידער אָנגעטאָן".

און אברהם עצחס איובן ער זאָל "אויפשטעלן צוריק די חרובע געצעלטן און אויפאקערן צוריק די אָפגעברענטע פעלדער". אָבער די טרייסט פון דער מאמע שרה און די גוטע עצה פון אברהם אבינו ווערן אָפגעפרעגט, און דער געטלאכער נסיון נידערט אראָפ צו אוממאָראליש-קאפריזנעם שפיל ווען דער דיכטער קאָנפראָנטירט זיי קריטיש מיט די געלייטענע יסורים דורכן מויל פון שטן אין זיין דיאלאָג מיטן "קול" -

"צי קאָנסטו א געשיענים פארוואנדלן אין אן אומגעשיענים ?

"צי קאָן אן איינגעשטילטער יאָמער אויפהערן זיין א גיאָמער ?

"אפילו ווען פארברענטע קינדער וואָלטן אויפגעלעבט צוריק-

"צי קאָנען בטל ווערן די יסורים זיערע פון נעכטן

"בשעת זיי האָבן זיך געפרעגלט אפן פייער ?

"צי קאָנען אברים אויסגעהיילטע פון געשווירן

"פארגעסן און פארגעבן די געוויזענע געשוואָלנקייט ?

" צי קאָן א מאָרגנליכט פארבייטן אף אן אמת

" די אָנגעליטנקייטן פון בלינדער פינצטערניש ? "

וואָזשע איז דער זין און דער לוין פון מענטשלאכע ליידן ?

דער זין און דער לוין פון דעם מענטשנס יסורים און פונעם מענטשנס נסיון דורך יסורים-איז התגלות, די גאָט אנטפלעקונג צום מענטש, די גאָט-באהעפטונג פונעם מענטש. *******

עס איז נשמה דערהויבונג, וואס געשעט דעמאָלט, ווען דעם מענטשנס הארץ, דעם מענטשנס שכל גלידערט זיך איין אין דער סודותדיקער מוזיק

****

פון דער הויה און דערהערט אף דער וואר די קלאנגען פון דעם דאזיקן אחד־ניגון.

****

דער בין אדם־לחברו דיקדער אספעקט פון דער איוב דראמע ווערט אין לייוויקס בוך פאנאנדערגעוויקלט מיט גרויס טעאטראלישן שוואונג: דער בין אדם־למקומדיקער ווערט לירישׂ אויסגעתפילהט אין איינצלנע שטעלן פון די זיבן דראמאטישע בילדער און דערעיקרשט אין דעם ליד "התגלות"ווען דער דיכטער האט אויפגעשטעלט בים סאמע אנהויב פון דער פאעמע וי א מאטא און־וי אן אנגעזאגטער פינאל.

דער חומשדיקער "וירא אלהים"און דער איובדיקער "ויען ד/מן הסערה"די גאט זעונג און דיגאט דערהערונג זינען דער לוין און דער זין,זי זינען,אין לייוויקס ווערטער:

"_____דער גוטער רעגנבויגן

"נאך מבול טעג־דער צייכן וואס זאגט צו

" א נייע ערד מיט חסד או מיט רוי".

אין דער גריכישער דראמע נידערט גאט ארף צו קעמפן מיטן רעבעלישן מענטש,אין דער ייִדישער דראמאטישער קאנצעפציע דערהויבט גאט דעם פרעגער און מאנער דורך התגלות.

_____

אט דעם גרויס־ייִדישן מאטיוו פון התגלות האט לייוויק געגעבן א קינסטלעריש תיקון אין זין דראמאטישער פאעמע איוב־פאעמע.

****

******** (פון בוך: שרייבער פון מין דור)

איוב"איז דער ספר אין תנ"ך און אויך פון דעם העלד פון ספר"איוב". דער אינהאלט:אין לאנד עוץ האט געלעבט א מאן איוב,א גוטהארציקער, פרומער,וואס איז געווען זייער ריך און געהאט אסך קינדער. מיט אמאל האט דער שטן אין הימל געטענהט צו גאט,איוב איז אזוי פרום וויל ער גייט אים גוט. טאמער וועט אף אים קומען צרות און פערזינלאכע ליידן וועט ער ווערן אוים פרום און אפילו לעסטערן גאט. האט גאט,כדי איבערצוצייגן דעם שטן,אין דער ניט ריכטיקייט פונעם לעצטנס ריד,אים געגעבן רעכט צו טאן וואס ער וויל מיט איובן,אפילו ברענגען אף אים ווי־פיל צרות ער וויל,כדי זיך איבערצוצייגן,אז קיין שום ליידן קאנען אים ניט מאכן אוים פרום. און דא הויבט זיך אן.

****

אין א קורצער צייט פארלירט איוב,זיין פארמעגן,פרוי און קינדער,און
ער אליין ווערט שרעקלאך קרעציק און ליידט איבערנאטירלאכע וויטיקן און
פיין. דאך גיט ער זיך נישט אונטער דעם שטן. ער בלייבט אלץ בייט פעסטן
גלויבן אין באשעפער. ער זאגט: ערום יצאתי מבטן אמי וערם אשוב שמה.
ה/נתן וה/לקח,יהי שם ה מבורך.

(נאקעט בין איך ארויסגעגאנגען פון מיין מוטערס לייב און נאקעט וועל
איך אהינקומען,גאט האט געגעבן און גאט האט צוריקגענומען,זאל דער
נאמען פון גאט געבענטשט אף אייביק.)

מיטן דריטן קאפיטלהויבן זיך אויף די פילאזאפישע פראגן וואס די דרי
פרינט,אליפז,בלדד און צופר וואס זינען אים געקומען זיצן און טרייסטן.

----פון וואנעט קומט עס וואס דער גערעכטער מענטש וואס האט
קיינמאל אין זיין לעבן געזינדיקט זאל ווערן אזוי אומברחמנותדיק גע-
שטראפט און דער רשע וואס טוט אלדאס שלעכטס ,זאל לעבן אין שוואיל-
טאג ?

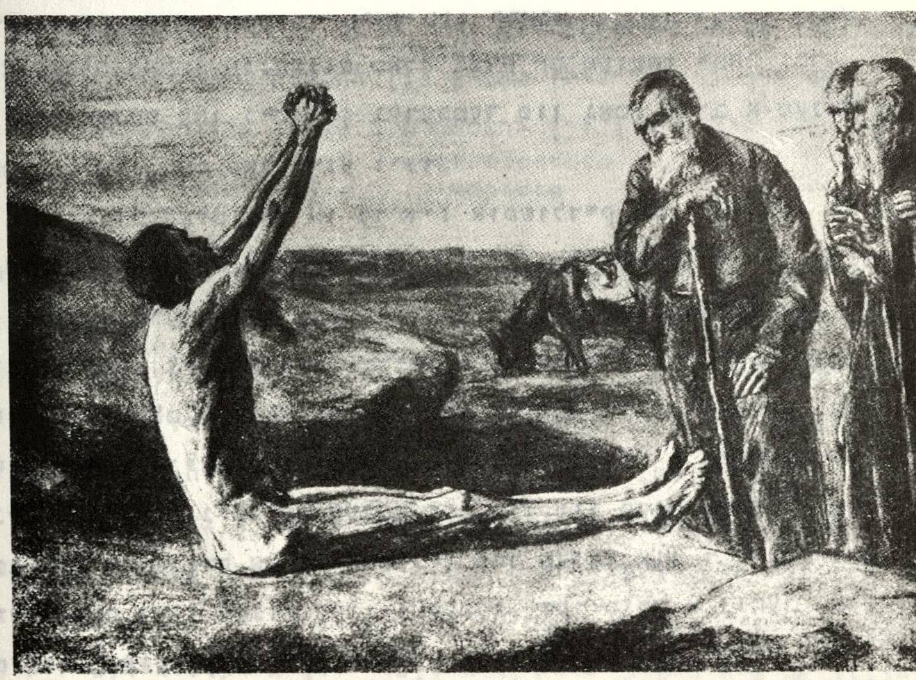
איוב שעלט דעם טאג פון געבוירן. "יאבד יום אולד בו" עס האט באדארפט
פארלוירן גיין דער טאג פון מיין געבוירן.דער טויט איז בעסער פון די
ליידן.נאכן טויט רוען די מידע פון קראפט (ינוחו יגיעי כוח)
זינען חברים האלטן,אז:האנוש מאלה יצדק,אם מעושהו יטהר גבר"
ניין,דער מענטש קען נישט זיין גערעכטער פון גאט. אויב א מענטש ווערט
באשטראפט איז דאס פאר זינע זינד.

איוב האלט דאך אז ער איז אומשולדיק און ריין פון זינד.
תם ורשע הוא מכלה"גאט פארניכט צוגלייך אלץ,דעם גוטן און שלעכטן...
שפעטער טרעט אויף גאט אליין "מן הסערה"שטורם ווינט,און ענטפערט
איובן אף אלץ זינע טענות. ---צי וויסט ער,איוב,די ווענן פון גאט און
וויאזוי די וועלט איז באשאפן געווארן,אף ווען די וועלט שטייט,ווען האלטן
זיך בייי די גרעניצן פון ים,צ" געזעצן פון הימל ? חקות השמים "
פונקט אזוי ווייס ניט דער מענטש דעם זין פון מענטשלאכע ליידן.
איוב איז זיך מודה,אז ער האט נישט פארשטאנען,און דערבייער נישט געווען
גערעכט מיט זינע טענות קעגן באשעפער. דער סוף- א גוטער ,אלץ ווערט
אים צוריקגעגעבן,עשירות,פאמיליע,גזונט. אף דער קאנווע האט ליווק
געשאפן זיין בארימטע פיעמע : מדרש איוב.

דער ספר „איוב" האָט געהאַט א געוואלטיקע ווירקונג אף א גאנצע רייע וועלט באַרימטע שריפטשטעלער. שעקספּיר אין זיין „האמלעט" קאלדעראָן, געטע. דער קאפיטל ג וואו איוב שילדערט דעם רו פון טויט דערמאָנט אונז אין האמלעטס באַרימטע ריידע, „זיין אָדער ניט זיין". דערגאַנצער בוי אין געטעס פאוסט, דער פראָלאָג אין הימל, מעפיסטאָפל, שטן, איינפאך גענומען פון „איוב." „איוב" האָט אויך געדינט אלס א טעמע פאר מאָלער און סקולפטורן. באַרימט איז ליבערמאנס- „איוב און זיינע חברים."

„איוב" מיט זיינע דריי חברים. „וישמעו שלשת רעי את כל־הרעה הזאת הבאה עליו ויבאו איש ממקומו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד לו ולנחמו." איוב - ב. יא.

אין איובס דריי גוטע פריינט האָבן געהערט פון אלדעמדאָזיקן ביז וואָס איז געקומען אף אים, און זיי זיינען געקומען איטלאכער פון זיין אָרט, אליפז דער תימני, און בלדד דער שוחי, און צופר דער נעמתי: און זיי האָבן אָפּגערעדט אין איינעם צו גיין אים באַדויערן און אים טרייסטן: (יידיש יהואש)

M. Lieberman

Job y sus amigos.

קאָמיטעט פֿון דער אידישער היסטאָריש־עטנאָגראַפֿישער
געזעלשאַפֿט, קאָוונע (מ. סודאַרסקי).

גימנאַזיע אין ישראל פירט איין קורסען אין אידיש

פון לייב ראָכמאן ישראל

דאָס אייז איז געבראָכן-די ערשטע גימנאזיע אין ישראל האָט איצט איינגעפירט דעם לימוד פון דער יידישער שפראך.דאָס איז די מיטלשול אין קריית חיים,בייַ חיפה.די גימנאזיע האָט איצט 925 שילער.215 פון זיי,אָנהויבנדיק פון 6טן ביז דעם לעצטן,דעם 8טן קלאס,לערנען צוויי פרעמדע שפראכן(אויסער העברייאיש).די ערשטע פון די צוויי שפראכן וואָס זיינען אָבליגאטאָריש-אלע זיינען זיי פאָרפליכטעט צו לערנען- איז ענגליש.ענגליש לערנט מען אין דער גאנצער שולע,אין אלע קלאסן. די צוויטע פרעמדע שפראך איז ביז איצט געווען פראנצויזיש אָדער אראביש.דער שילער האָט געקאָנט אויסקלייבן צווישן די צוויי,אלס צוויטע שפראך,וועלכע ער וויל לערנען. *******

איצט איז געקומען דער דירעקטאָר פון דער שולע און האָט איינגעפירט,אָנהויבנדיק פון נייעם לערניאָר,אויך יידיש אלס אלס איינע פון דער "צוויטער"שפראך.דאָס הייסט,ער דער שילער קאָן איצט אויסקלויבן אלס זיין צוויטע שפראך,נאָך ענגליש-פראנצויזיש,אראביש און יידיש.

שוין אין דעם ערשטן יאָר האָבן אין 6טן קלאס זיין פארשריבן אף צו לערנען יידיש 16 שילער.זיי האָבן דאָס געטאָן נאָך דעם,ווי די שול דירעקציע האָט זיי אין דעם איבערצייגט,און פאקטיש זיינען זיי איצט די פיאָנערן פון יידיש לימוד אין די ישראלדיקע מיטל-שולן.

דערווייל איז דאָס געטאָן געווארן ווי אן עקספעריאָמענט,כדי צו זען ווי די זאך וועט זיך איינגעבן.דער איניציאטאָר דערפון איז געווען דער שול דירעקטאָר,דר אליעזר קאגאן,א ליטווישער ייד,וואָס איז פון זיין קינדהייט א "פארברענטער העברייאיסט:ער איז אמאָל אין ישראל

****

געוועז א קעמפער קעגן יידיש.זיין דאקטאראט אין העברייאישער ליטעראטור האט ער געמאכט אין ירושלמער אוניווערזיטעט,און איז אמאל געווען א געטרייער חבֿר פון דעם באוואוסטן אנטי יידיש קעמפער,דעם פארשטארבענעם פראפ.יוסף קלויזנער. דר קאגאן האט פארן איינפירן דעם יידיש ליסוד מיטגעטיילט וועגן דעם אין דערציונג און קולטור מיניסטעריום אין ירושלים. דעם עקספערימענט האט ער אנגעהויבן דורכצופירן מיט זייער וויסן,כאטש קיין אפיציעלע באשטעטיקונג דערויף, האט ער ביז היינט נים באקומען.

****

דר קאגאן וואס איז אליין א לעקטאר פון העברייאישער ליטעראטור אין דעם אוניווערזיטעט אינסטיטוט אין חיפה,האט די זאך גענומען ערנסט.ער האט וועגן זיין פלאן צוערשט זיך באראטן מיט די אנפירער פון דער יידיש קאטעדרע אין ירושלמער אוניווערזיטעט,די פראפ. דוד סדנאון חנא שמעורק.פראפ. שמעורק האט אויסגעקליבן אלס פאסיקן יידיש לערער פאר קריח חיים זיין תלמיד און אסיסטענט,יחיאל שיינטוך, א געבוירענער אין ארגענטינע.דער ינגער לערער קומט יעדע וואך פון ירושלים קיין קריח חיים אף צווי טעג,און גיט די יידיש -לעקציעס.

איצט,דריי חדשים נאך דעם וי דער יידיש-קורס האט זיך אנגעהויבן קאן מען שוין פעסטשטעלן,אז שיינטוך איז היינט דער פאפולערסטער לערער אין גימנאזיע. אויב די ערשטע ציים האבן אפטמאל די פארשידענע יידישוועלטער און זייער קלאנג ארויסגעפופן בייי זיינע שילער א געלעכטער: זיי האבן זיי געקלונגען קאמיש,און מען האט אין קלאס אונטערגעלאכט: זיי האבן אויך געהאט א פאראורטייל קעגן יידיש'און די באציונג איז גיך פארשוואונדן.היינט האלטן שוין די שילער,אז "יידיש איז א שפראך ווי אלע שפראכן,אבער נאך מיט א באזונדערן,אייגנארטיקן טעם."

אזויווי די פרעסע האט געמאלדן וועגן יידיש קורס אין דער מיטלשול פון קריח חיים,האט זיך אויפגעהויבן א כוואליע פון שארפע פראטעסטן. דער ערשטער,וועלכער איז שארף ארויס קעגן דעם "אבסורד"איז געווען דער יינגער דיכטער-פובליציסט משה דור(דאר). אין דער ציטונג "על המשמר" האט ער"גע'קלאפט טראוואגע"קעגן לערנען יידיש,אנשטאט אראביש,אלס די "צווייטע"שפראך.ער האט גערעדט וועגן דעם "צווי שפראכן קאמף",אבער,דאס

****

מאל שוין ניט וועגן דעם,אז יידיש באדראָט העברייאיש,נאר,אז יידיש באדראָט בייַ אונז-אראבייש...(כאטש אלס צווייטע שפראך לערנען איצט 215 קינדער-אראבייש,175 -פראנצויזיש,און בלויז 16 קינדער-יידיש) ער האָט באציייבנט דעם דירעקטאָר פון קריית חיים אלס"טשודאק " וואָס דערלויבט זיך אָפצוטאָן אזעלכע מעשים.

באלד האָבן זיך אָפגערופן נאָך מענטשן קעגן דער גע שיייענישׂ. איינער,דוד גאבייש,האָט אָנגעוויזן,אז"דאָס וואָס די יידישיסטן האָבן נישׂ באוויזן אין ניו יאָרק,וויל זייַ דאָס טאָן אין ישראל."א צווייטער, מיכאל ליפשיץ,האָט אויסגעדרוקט די מורא,אז"אלע אנדערע שולן אין ישראל קאָנען נאָך(חלילה)נאָכטאָן דעם בייַשפיל.פון קריית חיים. גיך איז אין דער פרעסע אויסגעבראָכן א פאָלעמיק,און דאָ איז ארויס מיט אן ענטפער,טאקע דער "על המשמר",דער דירעקטאָר אליין. דער קאגאן האָט אין א וויידיקן ארטיקל אָנגעוויזן,אז דאָס לערנען יידיש אין די מיטל-שולן איז א נויטוענדיקייט.ער גיט אָן פארשידענע מאָטיוון פאר דעם:איינס,דאָס וויסן און קאָנען יידיש איז א פארבינדונגס מיטל צווישן אונזער דור און די יידן אין אנדערע לענדער,באזונדערס אין רוסלאנד,אונגארן און רומעניע: צווייטנס,איז דאָס א לעבעדיקע מצבה נאָך א פארשוינטענער וועלט:דריטנס,איז יידיש א שוועסטער שפראך פון העברייאיש,און "די עלטערע שוועסטער דארף זאָרגן פאר דער עקזיסטענץ פון דער יינגערער שוועסטער".דר קאגאן זאָגט,אז ער וויל אויך אָנווייזן אף נאָך אנאנדערן אספעקט אין דעם פראָבלעם,דעם אספעקט פון פארשונג.

****

ער דערציילט,אז בעת ער האָט זיך געגריים צו זיין דאָקטאָראט-ארבייט אין ירושלמער אוניווערזיטעט,האָט ער זיך ארומגעזעען,אז מען קאָן נישׂ פאנאנדערשיידן צווישן דער העברייאישער און יידישער ליטע-ראטור.ער האָט זיין דאָקטאָראט געשריבן אף דער טעמע פון בייאליק שאפונגען.איצט,זאָגט ער,האָט ער באשלאָסן פרואָון צו דערציען א דור העברייאישע פארשער,וואָס זאָלן קאָנען"שפאצירן אין דער לענג און בריים" אין דער ליטעראטור אף יידיש און זיי אונזדערלאנגען,חי אונזער ירושה."

****

דאס יידישע פאלק,שרייבט דר קאגאן,האט געשאפן א ריכע ליטעראטור אף יידיש,א יידישע מוזיק און פאלקלאר,און איצט זיינען מיר עדות די שפראך פון מיליאנען יידן האלט ביים פארשוואונדן אלס לעבעדיק לשון.יידיש איז איצט נית מער קיין קאנקורענט פאר העבריאיש. אונזער יידישקייט באוואוסטזיין,וואס באדייט א פארבינדונג מיט יידן און יידישער קולטור אין דער קעגנוארט און אין דער פארגאנגענהייט, פאדערט פון אונז אויסצובילדן אביסל יינגע מענטשן,הי געבוירענע, אלס קענער פון דאזיקן"פארגעסענעם לאנד"יידיש "כדי זיי זאלן פארמיטלן צוישן די יידן אין ציון און דער ירושה,וואס קאן אמאל פאר־בליבן או שומרים".

****

דר קאגאן וייזט אן,אז מען וועט אין דער צוקונפט דארפן פארשער און איבערזעצער פון יידיש."וואו־פרעגט ער־וועלן מיר זיי זוכן ?אין קאלאמביע אוניווערזיטעט ?וער וועט דעשיפרירן היסטאריש דאקומענטן אין יידיש ?

****

דער דירעקטאר פון קריח חיים לאכט זיך אוים פון זיינע קריטיקער.זיי אלע,זאגט ער,זיינען מודה,אז מען דארף פארשן די יידישע שפראך,און ליטעראטור: זיי האלטן אבער,אז דאס דארף מען טאן אין אוניווערזיטעט און נית אין מיט־שול."זיי וייסן אבער נית וואס זיי ריידן"וייל,"צו שטודירן פראנצויזיש,אראביש,צי ענגליש אין אוניווערזיטעט,דארף דער סטודענט האבן געלערנט פריער פיל יארן די שפראך אין דער עלעמענטאר און מיטל־שולע:ער דארף אויך ברענגען גומע־נאטן",בעת דער מאטורע פון דער געגעבענער שפראך, כדי מען זאל אים אנעמען.צי מיינען זיי,אז מיט יידיש וועט געשיען א נס ?מען וועט קאנען אננעמען יידיש סטודענטן אין אוניווערזיטעט אן דעם מינדסטן וויסן אין יידיש ?"דער וואס טראכט ערנסט וועגן יידיש־פארשונג אין אוניווערזיטעט,מוז באקומען די צוגרייטונג דערצו אמחיניקסטנס אין גימנאזיע".

אין זיין ארטיקל ענטפערט דר קאגאן יענע,וואס האבן מורא אז אנאנדער מיטל־שולע אין לאנד,אדער שולן,קאנען נאכטאן דעם בייש־

****

פיל:„ניטא קיין קלער,אז א צאל גרויסע גימנאזיעס אין לאנד דארפן
דאס מאקע טאן". און - דר קאגאן פארענדיקט:
„אבער פאר אלע די,וואס שפייען אויס דריי מאל ביים הערן דעמאנען
יידיש און יידישע ליטעראטור-פאר זיי איז איבעריק יעדע אויפקלע-
רונג".

****

און אט וואס א רייע שילער פון ערשטן קלאס יידיש-לימוד אין
קריח חיים האבן געענטפערט א זשורנאליסט וועגן זייער באשלוס צו
לערנען יידיש.

די 15יעריקע נוריח שענענבערג האט דערקלערט:
„די העברייאישע ליטעראטור איז פול מיט יידיש קוואלן-מען דארף
זיי קענען אין אריגינאל: יידיש איז א שפראך,וואס וועלט אוין גע-
רידט פון מיליאנען יידן אין די חפוצות:און-וען אין האב באדארפט
אויסקלייבן צווישן פראנצויזיש,אראביש און יידיש-האב איך אויסגע-
קליבן יידיש".

****

דער תלמיד יוסף ריבקא האט אויסגעקליבן יידיש,ווייל
ער קען די שפראך אביסל פון דער היים. רון אפעלבוים זאגט:אז
אראביש איז בכלל א פרעמדע שפראך פאר אים: אין יידיש זיינען,די
אותיות ענלאך צו העברייאיש:יידיש איז אוין א נוצלאכע שפראך:
מעגלאך אוין אן אינטערסאנטע שפראך.

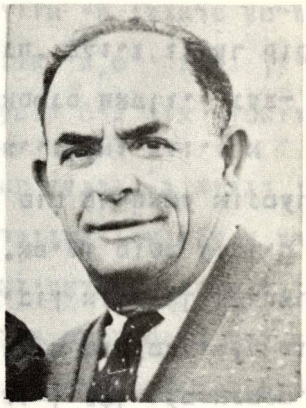
די 15יעריקע חיה באדנשטיין האט מודה געווען:„אמת,אז וועו
מען האט אונז געזאגט,אז מיר וועלן לערנען יידיש,האבן מיר דער-
זען פאר די אויגן דאס געשטאלט פון אן אונטערדריקטן,צעשרעקענעם
-ד,מיט א לאנגער בארד און פאות,וואס קוקט מיט געבעט און וויטיק
צו זיין אונטערדריקער"...

****

פאר איר און די אנדערע שילער אין קלאס האט יידיש צוערשט
סימבאליזירט א תקופה,וואס מען דארף פארגעסן,אבער-
וי געזאגט איצט,נאך דריי חדשים,גלויבן די אלע זעכצן שילער,
געווי,וי חיה באדענשטיין,אז: יידיש איז א שפראך,וי אלע שפראכן,
און אפשר נאך מיט א ספעציעלן און באזונדערן געשמאק."

****

(טאג-מארגן זשור.)

דאָס לעבן אין קיבוץ

יהודה בן שלום חיפה ישראל

(צווייטער ארטיקל)

פראגע: אין די אויגן פון די גרינדער זענען זיי דאָס קיבוץ א דערפאַלג,אָדער דורכפאל ?

עס וואָלט מיר געווען זייער גרינג אויפצוועפענען וועלכן אלמאנאך,אָדער יום טוב אויסגאבע פון וועלכן קיבוץ און דאָס ארונטערשרייבן און דאָס פאַרשטעלן וי מיינע בעפאכטונגען,אלץ וואָלט ארויס שיין און גוט. איך בין אויך נית דער אָפיציעלער פארשטייער פון קיבוץ לעבן,דעריבער,וועלן מיינע ענטפערס זיין רייַן יחידישע,באזירט אף מיינע דערפארונגען פון קיבוץ דגניה ב וואו איך האָב געלעבט העכער צוויי צענדליק יאָר. דער קוואל פון וואנעט אין שעף מיינע ידיעות זיינען,וי געזאגט,מיינע אייגענע דערפארונגען.אפילו היינט,כאפט מען זיך נאָך צו אף א שבת א היים...פאר מיינע אויגן איז דער קיבוץ דגניה ב א מוסטער פאר אלע אנדערע,און וועגן דעם קיבוץ וויל איך שרייבן.

איך וויל אויך נית פרעטענדירן אף א וויסנשאפטלאכע ארבייט מית ציפערן וואָס קאָנען נאָך פארמאטערן דעם לייענער.לאָמיר לאָזן די פאקטן רייַדן פאר זיך.

****

דער קיבוץ,קיבוצישע לעבן,האָט זיך אָנגעהויבן מית א גרופע פאנאטיקער און אפן שוועל פון 60 יאָר עקזיסטענץ,דערגרייכט 100 טויזנט כן ירבו...יעדער פון די גרינדער,וועלן עך קוקט זיך ארום, וועלט אָנגעפולט מית פרייד פון דער ארמיי נאָכפאלגער. א גאנץ פיינע צאָל. און מען דארף נית פארגעסן,אז היינט האָבן מיר שוין פיר דורות אין קיבוץ. דער פערטער דור דערציט די קינדער אין אינסטיטוציעס וואָס די פריוואַטיק דורות האָבן צוגעגרייט,גרייט צו־גאָבן א האנט ״ וועלן די צייט וועט קומען.אין גלויב,אז די ראשונים,די ערשטע גרינדער קאָנען דרייסט זאָגן,מיר האָבן עפעס דערגרייכט מית וועלכן מיר מעגן שטאָלצירן.

די קיבוצישע באוועגונג און ספעציעל דגניה ב קאָן אָנווייזן אף ריזיקע

****

שטחים וואס זיינען געווארן א טייל פון דער מדינה. בלויז זייער קוק אין דער צוקונפט,קומען זיך באזעצן,שאפן פארפאסטנס האבן זיי גע- ראכט אין דער יידישער מדינה. איבעריק אנצוואוייזן,אז בלויז א קיבוצניק לעבן האט דאס געקאנט דערגרייכן,קיין שום פריוואטע אונטער- נעמונג,וואלט נית בכוח געווען דאס צו דערגרייכן.אפילו מושב עובדים וואלט נית געקאנט האבן דעם אויסדרוק פון א קיבוץ און זיך דערווארטן אף דער גאולה.דער קיבוץ האט אויך געדינט וי א מילימעריישער פונקט וואס האט געשפארט דער מלוכה זייער פיל,אפילו שוין נאך דעם אנטשטייין פון דער צ.ה.ל.

אפן וירטשאפטלאכן געביט.

דער קיבוץ האט אנטוויקלענומען אין כמעט אלע צווייגן פון וירטשאפטלאכן לעבן פון לאנד:עקספארט,אינדוסטריע,אגריקולטור און וויסנשאפטלאכע דערפינדונגען,אומעטום וואו איר געפונען דעם קיבוץ אלס א דירעקטער אנטיילנעמער.אין כמות וי אין איכות אין אלע טעטיקייטן פון דער מדינה,איז דער קיבוץ פארטרעטן אלס א דירעקטער אנטיילנעמער.כנסת, ראש ממשלה,ליטעראטור,פרעסע,ספארט,צ.ה.ל בייזן העכסטן שטאנד,אז די אלע דערגרייכונגען קאנען די ראשונים(די ערשטע גרינדער)געבן זייער באפריידיקונג,אז זייער אנשטרענגונג איז נית געווען אומזיסט.

נאטירלאך,זיינען פאראן שאטנס,וי אומעטום.מאנכע פארלאזן דעם קיבוץ,הארצוייטיק פאר די עלטערן...שווער אויסצורעכענען אלע סיבות. יינגווארג באקענט זיך,מען האט חתונה,און אמאל,וויל איין צד גראד נית בלייבן,וואנדערט מען אויס,אמאל,געווינסט דורכפאלן אפן עקאנאמישן געביט,זוכט מען גליקן איז נייע פלעצער. מענטשן זיינען מענטשן... אבער,אין אלגעמיין,קאן איך ענטפערן אף דער געשטעלטער פראגע,אז די גרינדער פון קיבוץ זענען,אז זייער ארבייט,שווערע אנגעשטרענגטע, איז פארלויף פון יארן,איז נית פארלארן געגאנגען,נאר געבראכט גומע לאנג דויערנדע רעזולטאטן,יחידישע וי אויך פאר דער מדינה. און די מערסטע פילן,אז וואלטן זיי באדארפט איצט אנהויבן אויפסנייַ, וואלטן זיי זיכער אויסגעקליבן דעם זעלבן וועג.דעם קאלעקטיוון וועג!

****

****

צוייטע פראגע: וי אזוי הויזן פארשידענע פאליטישע שאטירונגען אין איין גאנצקייט,וי אזוי קאנען פרומע און פרייהענקער,אטאאיסטן,זיין צוזאמען און נישט קומען צו קיין צוזאמענשטויס?

****

אין דגניה ב'ציינען פארען גענוג פרומע יעמען מען מוז צוגרייטן די כשרע עסענס,אין באזונדערע כלים,און דאך קרומט זיך נישט ק־נער.ניט בלויז פארען פראוויזארישער בית הכנסת אין וועלכן מען דאוונט יעדן שבת,נאר נאכמער,עס ווערט צוגעגרייט דאס בויען פון א שטענדיקן בית הכנסת פאר דעם פרומען טייל מיטגלידער. נעמט,צ.ב.די צייטונג פון דגניה וואס דערציילט יעדן פרייטיק און איר וועט געפונען די פרשת־השבוע און די הפטורה. בייי יעדן פרייטיק צו נאכט סעודה קבלת שבת ווערן אנגעצונדן ליכט און מען מאכט קידוש. פארען אן אייגענער בעל קורא וואס לערנט אויך בר מצוה קינדער די הפטורה און גרייט זיי צום אקט פון עולה לתורה זיין.די צאל גרייטנדע בר מצוה בחורים וואקסט פון טאג צו טאג.

****

פון דעם אויבנגעזאגטן קאנט איר אפשר טראכטן,אז דגניה ב איז א טייל פון "אגודת ישראל"אדער פון "הפועל המזרחי"איז לא רבתי! פארען גענוג פרייהענקער און סתם אטאאיסטן. אבער קיינער שטערט ניט דעם צוויטן זיין צו פירן זיי ער פילט. אזא טאלעראנץ וואלט אין גאונטשן דער גאנצער מדינה...דא קאן מען זאגן"וגר זאב עם כבש" עס לעבט בשלום דער וואלף מיטן שעפסל...דער סדר של פסח,סוכות,ראש־השנה,ווערן געפראוועט אף א זייער פיינעם אופן. און די פרייהענקער, זיינען ניט קיגן,וואס ארט עס דעם פריין מענטש,אז עס ווערן געפרא־ווט רעליגיעזע צערעמאניעס,דעם רעליגיעזן־ווען אבער יא ווייי טאן,אויב די דאזיקע צערעמאניעס זאלן געשטערט ווערן...

דעם זעלבן פרינציפ פון פולשטענדיקע טאלעראנץ איז אוין איינגעפירט געווארן אפן פאליטישן געביט.פארען פארטיין,גרופן מיט פארטיידנע פאליטישע אנשויאונגען,אבער לעבן זיי זייט בייי זייט גוט.

די קיבוצישע באוועגונג איז אלגעמיין האט דורכגעמאכט שווערע צייטן אף אט דעם געביט.פאליטישע חלוקי דעות האבן געפירט צו שפאלטונגען.

מענטשן וואס האבן אפגעלעבט צוזאמען אין א קיבוץ אסן יארן,זיינען זיך פאנאנדערגעגאנגען צוליב רייַן פאליטישע טעמים און זיך געווארן פשוטע שונאים..האט מען געזומען דעם וואנדערשטאק און פארלאזט דעם קיבוץ,היים פון יארן. אט האבן מיר צוויי קיבוצים: עין חרוד וואס געהער צו "מפאי" בערך און דער צווייטער צו אחדות העבודה" בערך..בייד טאבן נים גענאלט פארציכטן דעם נאמען,אנדערש האבן דאס יא געטאן. נאטירלאך געווען שווערע צייטן וואו די פאליטישע אמפערייַן האבן גע - דראט צו צעשפאלטן א בנין געבוים מיט פיל שווים און הארצווייטיג... ווייל נים אריינגיין אין צופיל פאקטן וואו קיבוצים האבן שווער גע - ליטן פון פאליטישע רייבעריַין. אן אויסנאם,א גליקלאכער איז טאקע מיין קיבוץ "דגניה ב." עקזיסטירט שוין א 50 יאר און נים געווארפט פון קיין שום אפשפאלטונגען. איר געפונט דארטן כמעט אלע פארטיען. פון עקסטרעם רעכטס ביז עקסטרעם לינק. נאטירלאך,מיר וויסן,אז ארום 95 פראצענט שטימען פאר דער "מפאי".און דאן שטערט עס נים די אנדערע 5 פראצענט זיך צו פילן פריי און אומגעשטערט. אט האט איר א פאקט:

אין "דגניה ב"א ייִנגער חבר,געבוירענער אין קיבוץ,נאר פאליטיש געהער ער צו דער "אחדות עבודה" דער מהלך צוישן די צוויי דיכטונגען איז היפשלאך וויים. און דאך האט מען דעם דאזיקן יינגערמאן איבער - געגעבן די אויפזיכט פון דערציאונג אין קיבוץ.מען דארף נים פאר - געסן,אז "דגניה ב" איז א פעסטונג פון דער "מפאי".און דאך האט מען נים מורא געהאט אנצוטרויען דעם דאזיקן פארנטווארטלאכן פאסטן גראד צו א פאליטישן קעגנער. און דער אמת,ביידע צדדים האבן זיך נים אנ - טוישט. נו,איז דאס נים א באווייז פון אמתע טאלעראנץ ?

****

צו רעזומירן אין קורצן: דער קיבוץ מישט זיך נים אין די פאליטישע מיינונגען פון יחיד. גיט יעדן חבר א מעגלאכקייט צו פירן זיך וי ער וויל און פארשטייט. נאטירלאך,פארען געוויסע קיבוצים מיט וויניקער טאלעראנץ וי די אנדערע. אבער,בדרך כלל,הערשט טאלעראנץ אומעטום.

(פארזעצונג..)

****

****

****

וועלט צו לייענען. פון ישראל

****

אהרן מגד,איינער פון די טאלאנטירטע יינגע העברייאישע פראזאאיקערס, רעדאקטאר פון דער ליטעראטור-זייט אין דער צייטונג„למרחב„ האט פאר-עפנטלאכט אין אט דער צייטונג אן ארטיקל אונטערן טיטל„מעדיטאציעס וועגן צוויי לשונות„,וואס האט ארויסגעלויפן א גרויסע דיסקוסיע אין דער פרעסע. ער שרייבט---איך בין זיך מודה-און ניט אין בושה,און ניט אן גרויסער שטוינונג,-די העברייאישע שפראך לייגט זיך מיר ניט לייכט אף דער צונג.איך רייד זי:אבער,סריידט זיך מיר ניט,איך שרייב זי אבער,זי שרייבט זיך מיר ניט.עפעס איז מיר ניט געזונג„נאטירלאך„ניט געזונג פשוט.צייטנווייז טאפ איך אין איר וי אין דער פינצטער,צייטנווייז יאג איך זיך נאך איר וי נאך א פליענדיקן פעדערל.צייטנווייז,גיי איך אף איר און גלימש זיך אוים,גלייך איך וואלט געגאנגען אף שפיציקע שטיינדלאך. צייטנווייז איז זי מיר וי זאמד צווישן מיינע ציין...

****

--די יידישע שפראך האב איך קיינמאל ניט געריידט,קיין מאל ניט געלערנט. דאס ביסל וואס איך קען קומט פון מיין קינדהיים,פון דער באבן,פון שכנים,קרעמער אדער פון...אראבישע גאסנהענדלער.-אף ע"פ כן-דוכט מיר,אז איך פארשטיי זי מער וי איך קען זי.איך פיל זי,פיל אירע איינגעשאפטן,זע איר הארץ,און אירע אויגן,בין נאנט מיט איר וי אין א משפחה נאנטקיים.דער פאקט ,אפשר,וואס מיינע עלטערן און זיידעס האבן געריידט אין אט דעם לשון,האט געשאפן„בייאלאגישן פאקט„און זיין סם איז ארויסגעדרונגען אין מיין בלוט.

צייטנווייז„קיצלט מיר„צו ריידן יידיש.סדוכט זיך,אז אסך זאכן,דער עיקר פון געפיל-וואלט,וואלט מיר לייכטער געווען אויסצודריקן אין אט דער שפראך,וואס איך בין אין איר נים בקי.זי איז וויכער,זי איז וואריעער,זי איז בויגזדיקער,אינטימער,פשוטער,וואכיקער,עלאסטישער...

צו מאל טו איך א קוק דורכן פענצטער אף דער גאס און שפיק זיך מיט אזא פאנטאסטישן געדאנק:וואס וואלט געשעען וען אט דאס גאנצע פאלק,דא אין תל אביב,אין ישראל-די קרעמער,די שאפערס,זעלנערס,די אויסגעפוצטע מיידלאך וואס קומען צוריק פון ים פארבוינטע,די בחורים

****

אין די קורצע הייזלאך,די קינדער וואס שפילן זיך מיט באלעמס,תלמידים פאסט און באנק אנגעשטעלטע-וועז אט די אלע וואלטן געווידט,אין גאס, אין שטוב,אין ביורא,אין פאבריק,אין מיליטער-לאגער-ניט עבריח,נאר ייִדיש ? איך האב קיין ספק ניט,אלץ וואלט געווען אנדערש-די באגריפן פון אט דעם פאלק,זיינע מאנירן,קעגנזייטיקע באציונגען,דער יחס צום לאנד,צו פארשידענע וועלטן,דער לעבנס-שטייגער....

****

(אט דאס שרייבט ניט ,חלילה,אן אויסגעשפראכענער יידיש-פאנאטיקער,נאר א איינער פון די טאלאנטירטסטע יינגע קריטיקער אין ישראל)

****

די פארוואלטונג פון יידישן שרייבער פאריין אין ישראל, האט אפגעקויפט-א הויז אין תל אביב,כדי דארטן אויפצושטעלן דעם יידישן קולטור צענטער אפן נאמען פון ה. לייוויק.

אף א מסיבה לכבוד דעם לייוויק הויז אין תל אביב,איז אויפגעטראטן גאלדע מאיר. אין א געשמאקן יידיש האט זי דערציילט זכרונות וועגן דעם גרויסן דיכטער.

****

צו דער דאטע: 50 יאר נאכן טויט פון שלום עליכם,איז אין תל אביב פייערלאך געפענט געווארן דורכן מדינה פרעזידענט זלמן שזר דאס "שלום עליכם הויז". גלייכצייטיק האט דער נשיא פראקלאמירט דאס יאר וויא "שלום עליכם יאר". צוישן אנדערם האט ער געזאגט: זאל היינט פונדאנעם אריבערגעטראגן ווערן צו אלע לייענערם און פארערם פון שלום עליכם און צו אלע וואס לעכצן אים צו לייענען אומעטום אין יעטוועדער פארם.זאל דאס הויז,אויסגעבויט אין סאמע כרך פון אונזער מדינה,זיין א געטרייע היים פאר דער ירושה פון שפעער.

****

****

****

חנה ישראל מאירס.
צום 25יעריקן יאָר צייט
דערמאָרדערט געוואָרן פון
די נאצי מערדער אין
זשעלעכאָוו.

אייניקל־היינדעלע דיימאַנד

די באָבע, חנה ישראל מאירס

עס האָט זיך אלץ אָנגעהויבן מיט דעם גאָלדענעם האנט־זיגערל.
איך האָב מיך אָנגעהערט זייער פיל געשיכטעס פון מין באָבע, אָבער די
אמתע מעשה הויבט זיך אָן מיט דעם מאָמענט, ווען איך האָב דערהאלטן דאָס
קליינע זיגערל.

דאָס אייניציקע בילד בי אונז אין הויז, וואָס איז פארבליבן
פון מין באָבען, שטעלט זי פאָר אלס א פרוי אין די זעכציקער, מיט א
שייטל אפן קאָפ, און א קלין שפיציק היטעלע וואָס באצירט און יעט איר
צו א מאָדאסטעם־שן אויסזען און'א גאָלדן בראסלעטל־א חתונה מתנה וואָס
באצירט איר האנט.

אין אָנהויב פלעג איך מורא האָבן צו קוקן אפן בילד.
עס האָט זיך מיר געדאכט, אז דער אויסדרוק אין איר פנים ביים זיך אָפּטן.
פלעג איך זיך אויפירן גוט, פלעגט איר פנים שמייכלן מיט צופרידנקייט.
פלעג איך אמאל ארומשטופן אָדער ניט פאָלגן מין מאמען, דאן פלעגט דאָס
פנים אפן בילד מיר מאכן פאָרוואורפ־נין, מין אייניקל, אזוי דארף מען זיך
ניט אויפפירן, דו פארשעמסט דיין אלטע באָבע". איין בייזער בליק איז גענוג
געווען, אז איך זאָל מיך פארטראכטן און פארשעמען. איך פלעג זיין גוט
אין הויז, כדי צו מאכן פילן גוט מין אלטע באָבע.

מין מאמע פלעגט קיינמאָל נית ווערן מיד מיר צו דערציילן מעשיות פון
דער באָבע און פון קליינעם שטעטעלע זשעלעכאָוו, פארגעסנדיק, אז איך בין
קוים געווען זיבן יאָר אלט, ווען מין מאמע האָט מיך מיטגענומען אין דעם
קליינעם אָרט־זשעלעכאָוו.

מײן באָבע איז באטראכט געוואָרן אלס אן אָנגעזעענע ייִדיש בעל הבתישע פרוי ווי אויך א מין מאמע פון אלעמען,ניט בלויז פון אייגענער משפחה.

באגינען,אזוי ווי זי איז נאָר אויפגעשטאנען,פלעגט זי גלייך האָבן געסט.דאָס פלעגן קומען מענטשן,ייִנג און אלט פרעגן עצות,זיך באראטן מיט דער דאָזיקער אלטיטשקער,קריגן א פריינטלאך וואָרט,אָדער א פעקל שפייז.

דאָס הויז איז כמעט שטענדיק געווען פול מיט מענטשן וואָס פלעגן זיצן שׂהן דערצײלן זייערע טרויריקע געשיכטעס אָדער פריילאכע פאסירונגען. טײל פלעגן וועלן איבעראשט פון די ריי פון דער דאָזיקער אלטיטשקער,וואָס וואָלט זיך געפאסט פאר א מאָדערנעם מענטשן,ניט פאר אזא רעליגיעזע פרוי.

מײן באָבע האָט קיין בילדונג ניט פארמאָגט.איר מוטער האָט וועגן דעם פונקט ווי אנדערע ייִדישע פרויען,אין יענער צײט,קיינמאָל ניט געטראכט. לערנען א מיידל האָט מען געהאלטן פאר אן איבעריקע זאך. און דאָך פלעגט באָבע,מיט איר געזונטן פארשטאנד,ריידן אזעלכע"אפיקורסישע"געדאנקען ווי ליבע,דערציונג פאר מיידלאך און אנדערע אזעלכע זאכן.

דאָס לעבן איז געווען איר בוך,איר אוניווערזיטעט.דאָס האָט איר ניט געשטערט צו זיין אן אשת חיל,א בײזנעס פרוי.דער מאן איידער,מיין זײדע, האָט זיך צו דעם ענין מסתר זייער וויניק געטויגט. זאָגן תהילים און שלאָפן איז געווען געגנוג אויסצופילן זיין טאָג באשעפטיקונג.פלעגט דער גאנצער עול פרנסה פאלן אף דער באָבע.און זי האָט זיך,חלילה,ניט באקלאָגט.אדרבה,געטראָגן די לאסט מיט פרייד.

געהאט האָט זי א שניט געוועלבל,אין מיטן מארק.פלעגט זי א גאנצן טאָג שטיין און באדינען די פויערטעס,וואָס פלעגן קומען פון די ארומיקע דערפער,אויסגעפוצט אין זייערע פיל קאָלירטע "ספאָדניצעס" מיט די קאָלירטע קרעלן אף זייערע העלזער,און זי פלעגן זי רופן די"געטלאכע מאמע".

זי האָבן גלייך דערפילט אין איר א פריינט,אן אמתן,וואָס פלעגט געדענקען זיך נאָכצופרעגן אף יעדן פון זייער פאמיליע. און טאָמער,האָט אמאל דער פויערטע אויסגעפעלט עטלאכע גראָשן,נו,איז אויך ניט געפערלאך... זי פלעגט זי געטרויען,און זי פלעגן איר שטענדיק אפגעבן מיט דאנק און מיט א קוישל אייער,גומע פוטער אָדער קעז.

מיין באבע פלעגט אויך פארן פון צייט צו צייט קיין ווארשע,אינקויפן די סחורות פאר איר קליטל.די סוחרים פון דער גרויסער שטאט האבן זי שוין געקענט אלס ערלאכע,געוויסנהאפט פרוי און שטענדיק איר געטרויט וויפיל זי האט נאר געוואלט,זיך דערפריען מיט איר ווי מיט אן אייגענעם גוטן פריינט.און זי האבן זיך נית אפגענארט,זייער געלט איז שטענדיק געווען זיכער. איידער זי פלעגט פארן קיין ווארשע,פלעגט זי זיעען צו שאפן דאס גאנצע געלט,וואס זי איז שולדיק די סוחרים. איר ווארט איז געווען היליק.דערפאר האט מען איר געטרויט וויפיל זי האט געוואלט.

****

מיין באבע פלעגט זעלטן זיך אויפרעגן אדער ווערן היסטעריש. אמאל האט זיך א קליין דרייי יעריק מיידעלע אפגעבריט און גענומען שרייען.צוזאמען מיט דעם קינד האבן אויך געלארמט און געשריען איר מאמע,די שכנים און אלע אין שטוב־האט מיין באבע געלאסן רואיק צוגעלייגט זאלב,פארבונדן און פונקט ווי א דאקטאר בארואיקט אלעמען ווי אויך דאס איבערגעשראקענע קלינע קינד.

מיין באבע האט קיינמאל נית שטודירט אקושערקע,פונדעסטוועגן, אז מען פלעגט אמאל דארפן אפנעמען א קינד־פלעגט זי דאס טאן פונקט א פראפעסיאנעלע אקושערקע,זי האט זיך צו דעם גוט געטויגט.

וויאזוי זי האט געהאט צייט און געדולט פאר אזעלבע זאכן איז מיר שווער צו פארשטיין.

*****

פון די דאזיקע מעשיות וואס מיין מאמע פלעגט מיר דערציילן, נאך אלס קינד,האב איך באקומען א בילד פון דעם לעבן און טואונגען פון מיין באבע.איך האב די אלטיטשקע פשוט פארגעטערט...

צו מיין זיבעטן געבורטס טאג,האט מיר מיין באבע געשיקט א מתנה,א גאלדן האנט זיגערל.עס איז געווען אן אנטיק,ווארשינלאך,א ירושה פון איר באבע.מיין מאמע האט דאס געהאלטן און אפגעהיט ווי אן אבן טוב. עס האט געהאט עפעס א מאדנע אויפשריפט.בלויז בי געוויסע יום־טובדיקע געלעגנהייטן פלעגט זי דאס ארויסנעמען און מיר דער לויבן א קוק צו טאן אף דעם אוצר. *********

****

איינמאָל קוקנדיק אפן זייגערל האָב איך באמערקט אן אויפשריפט,עפּעס ווי א סימבאָל,אָדער דערמאָנונג פון א וויט-וויטע פארגאנגענהייט,וואָס גייט איבער פון דור צו דור.איך האָב געפרעגט מיין מאמע וואָס די ווערטער באַדייטן. מיין מאמע האָט מיר איבערגעלייענט די דאָזיקע האלב-פארשטענדלאכע ווערטער-„עס איז צייט צו טאָן א גוטע טאַט״.

און מיטאמאָל איז מיין באָבע געוואָרן מיר נענטער און פארשטענדלאכער. דאָס מאָל קוקנדיק אף איר בילד האָב איך געזען ניט בלויז אירע באוועגלאכע אויגן,נאָר געפילט כמעט די באוועגלאכקייט פון איר גאנצן קערפּער... ביינאכט,ליגנדיק אין בעט,האָב איך אלץ געטראכט פון דער דאָזיקער אויפשריפט אפן זייגערל...

****

„עס איז צייט צו טאָן א גוטע טאַט״...

וויפל מיינע עלטערן פלעגן בעטן דורך בריוו מיין באָבע,אז זי זאָל קומען צו אונז אין די פאריינקטע שטאטן,און וואוינען מיט אונז-פלעגט זי אלץ בלייבן ביי איר באשלוס:איך בין שוין צו אלט קינדערלאך אָנצוהויבן א ניי קאפיטל״.מיין טאטע און מאמע האָבן פארשטאנען די שוועריקייטן פון אן אלטע פרוי,איינגעוואָרצלט און פארפעסטיקט אין איר לעבן אין קליינעם שטעטל,ארויסצופאָרן און איבערפלאנצן זיך אין אזא ריזיקע שטאָט ווי ניו-יאָרק,פלעגן זיי מער ניט דערמאָנען אין זייערע בריוו צו איר וועגן קומען.

****

יאָרן זיינען פארלאָפן.די בריוו פון מיין באָבע פלעגן ניט אָנקומען אזוי אָפט ווי פאר דער מלחמה און שפעטער אינגאנצן אויפגעהערט.ווען מיר האָט זיך געבענקט צו הערן א קלוג וואָרט פון מיין באָבע,פלעג איך ארויסנעמען איר מתנה,דאָס גאָלדענע האנט זייגערל און זיך פארטראכטן אין דעם טיפן זין פון די סימבאָלישע ווערטער...

יאָרן גייען פארביי,און די ווערטער שטייען מיר אלץ פאר די אויגן. מיין קליין טעכטערל איז געקומען אף דער וועלט אין א פינצטערער צייט,א צייט ווען גאנץ אייראָפּע איז אין פלאמען איינגעהילט געווען.דאָס קליינע שטעטעלע פון מיין גאָטזעליקע באָבע איז אין פלאמען פארצערט געוואָרן: צוזאמען מיט דער ליכטיקער געשטאלט פון מיין באָבע.

****

****

וועג מײן טעכטערל איז אלט געוואָרן דרײ יאָר,האָט זי אָנגעהויבן באמערקן די בילדער אף די וועגנט פון אונזער הויז. אירע אייגעלאך האָבן זיך אָפּגעשטעלט אפן בילד פון מײן באָבע.וואָר איז דאָס ?האָט זי מיך א פרעג געטאָן.

א,דאָסאיז דײן עלטער באָבע.

- דערצייל מיר עפעס פון איר !

און בײסלעכווײז הויב איך אָן שפּינען פאר איר די גאָלדענע קײט,זײַע דעראינערונגען פון מײן יוגנט און פון די געדענישן פון דער דאָזיקער אלטישקער.און נאָך א יאָר ,צוויי,מײן קינד,און דו ווערסט פארשטײן און באגרײפן נײט בלויז דײן עלטער באָבע,נאָראוך די ווערטער וואָס דײן עלטער באָבע האָט אונז אײבערגעלאָזט בירושה....

****

הינדעלע דימאָנד(אלטמאן)א טאָכטער פון שאָלעק און אסתר,איז געבוירן אין ניו יאָרק,שטודירט און פארענדיקט די שלום עליכם מיטל־שול און צו 12 יאָר געקראָגן אן אויסצייכענונג אין ייִדישע קאָמפאָזיציע־צוויי וואָכן וואקאציע אין קעמפּ בויבעריק,וואָס איז פון דאן אָן געוואָרן א מין צוויטע היים פאר דער גאנצער פאמיליע. שפעטער,איז זי דאָרט געוואָרן אן אויפזערן. הינדעלע האָט מיטגעארבייט אין דער טעגלאכער ענגלישער - צייטונג,„פאנאמא אמעריקאן״ווי אויך אין חודשלאכן זשורנאל,„ווי״אן״. וואוינט היינט מיט איר פאמיליע אין מיאמי און פובליקירט דעם חודשלאכן זשורנאל „אינדוסטריא טוריסטיקא״. פון צייט צו צייט,ארבייט אויך מיט אין פארשידענע ענגלישע זשורנאלן. דער זשורנאל„טוריסטיקא״איז אף שפאניש. די דאָזיקע ווידמונג פון איר באָבע,חנה ישראל מאירס,איז פריער געווען געדרוקט אין ענגלישן זשורנאל„האָלידע״. אונטערן נאָמען: „דאָס גאָלדענע זיגערל״ אויך געווען געדרוקט אין אונזער יזכור בוך. וואָלטער,איר מאן,האָט דעביוטירט אין בולעטין מיט זײן ארטיקל וועגן ייִדישע מוזיק.ער איז אויך מיטרעדאקטאָר אין טוריס.

****

****

****

אנטיסעמיטיזם

(אידענטיד) שאלעק

דער באגריף אנטיסעמיטיזם,מיינט קעגנערשאפט צו אלע סעמיטן, אבער,וערט אנגעוענדט בלויז אפן יידישן פאלק.אנטיסעמיטיזם איז כמעט אזוי אלט ווי דאס יידישע פאלק. שוין אין די גריכישע ציטן,אין אלעקסאנדריע,הערן מיר שוין פון ערשטן פאגראם קעגן יידן. אבער,דער באגריף "אנטיסעמיטיזם" איז געווארן פאפולער אין די מאדערנע ציטן. ווי מאר אין זיינע "צוואנגסלאזע אנטיסעמיטישע העפטע" אין יאר 1879 איז דער ערשטער וואס באנוצט אט דעם טערמין. בכלל,שטעלט אנטיס. מיט זין פאר אינע פון די מערווירדיקסטע דערשיינונגען אין אונזער לעבן.

דאס יידישע פאלק איז דאס אייניציקע אין דער וועלט,וואס אין פארלויף פון העכער צוויי טויזנט יאר,כמעט ווי אויסגעשלאסן געווארן פון דער גזעלשאפט פון פעלקער,געצוואונגען געווען צו לעבן אפגעזונדערט, אין גטאס,טראגן דעם שאנד צייכן,די "געזעלאטע" דורן דער ציים פון מיטלאלטער ביז טיף אין אונזער ציט,וען דער אריינמארש פון טרעגער פון די רעוואלוציאנערע אידעאלן,נאפאלעאן,האט זי אפגעשאפט אף שטענדיק. אפילו די רעאקציע וואס איז געקומען שפעטער מיטן רעאקציאנער מעטערניך אין דער שפיץ,האט ניט געקאנט צוריקברענגען אלע אנטיידישע גזעזען.

****

יידן האבן געלעבט צווישן פארשידענע פעלקער,אנטיילגענומען אין דער אנטוויקלונג און אין פראצעסן פון אלגעמיינעם לעבן פון די פעלקער,ניט קוקנדיק אף די רדיפות,פיינקונגען און פאגראמען. צוטראגנדיק צו דער קולטור פון פארשידענע פעלקער,האבן די יידן דאך געלעבט זייער אייגנארטיק לעבן. אימפעריעס זיינען געקומען ,איספעריעס זיינען פארשוואונדן פון דער וועלט ארעגע,אבער דאס יידישע פאלק, האט אינגעשפארטערהייט געשפונען דעם פאדים פון איר אייגנארטיק לעבן און גייסטיקע ירושה.

ווען ליגט די ערקלערונג,וואס אזויפיל פעלקער,באזיגטע,האבן זיך אויסגעמישט מיט די זיגרייכע הערשער,אנגענומען .זייער קולטור

****

און פירונגען און..פארשוואונדן פון דער וועלט ארענע,און די יידן,
האבן פארלאזן זייער מלוכה,לאנד און טעריטאריע און דאך,זייענדיק
פארטריבן,צעשפרייט אין פארשידענע לענדער,האבן דאך אנגעהאלטן זייער
פאָרם פון לעבן אינמיטן פון זייערע הערשער ?
פאראן א ליטעראטור אנגעשריבן אף דער טעמע. מאנכע זענען אין דעם א
רעליגיעז מיסטישן כוח. מיר,יידן זיינען אויסגעקליבן געווארן צו
זיין דער וועגווייזער,פריידיקער פון גאטס וואָרט,ברענגען ליכט צו דער
פינצטערער מענטשהייט,און נאטירלאך,מיר מוזן באצאלן פאר אט דער
"פריוילעגיע". אנדערע זענען גראד,אז די אויסערלאכע וועלט לאזט אונז
נית אריין אין זייערע געצעלטן,אין זייערע געזעלשאפטן,דעריבער קאנען
מיר נית טאן אנדערש,נאר שאפן זיך אן אייגענעם פונדאמענט אף וועלכן
צו שטיין. מיר שטעלן זיך,אין אונזער גלויבן,העכער פון די ארומיקע
פייניקער אונזערע. מיר זיינען דאס "אויסדערוויילטע פאלק"..

איינס איז זיכער,אז מיר יידן אין קעגנזאץ צו אלע אנדערע פעל-
קער האבן גליין פון אנהויב געשאפן אוצרות,גייסטיקע,היסטארישע,וואס
האבן אונז געהאלפן אנהאלטן אונזער וויטערדיק לעבן אזויפיל יארן.
אונזערע עטישע באגריפן וועגן מענטש און גאט,האט נית צו זיין קיין
גלייכן אין דער געשיכטע פון דער גאנצער מענטשהייט. מיר האבן מית
זיך,פארטריבענערהייט אין פארשידענע לענדער,מיטגענומען אונזער
גייסטיקן באגאזש,אונזער פאלקס נשמה האט שוין געהאט אין זיך איינ-
געזאפט דעם געהויבענען עטיש דיכטעריש שטורם פון די נביאים,די
לירישע השתפכות הנפש פון תהילים,ראמאנטישן צויבער פון שיר השירים
וועלט שמערץ פון איוב,פעסימיסטישער סקעפטיציזם פון קהלת און די
לעבנס חכמה פון משלי.און עס איז שוין דאן געווען גלייגט דער
פונדאמענט פון דער תלמודישער קולטור. ניין,מיר זיינען נית געקומען
לייד אין די פארטריבענע לענדער. די דאזיקע ירושה האבן מיר מיט-
גענומען מית זיך וואו מיר זיינען געקומען אין די לענדער פון אונזערע
באזיגער.

****

און,אונזערע כסדרדיקע קאמפן פאר נאציאנאלער זעלבסטשענדי-
קייט,די העלדישע קאמפן אין כמעט אלע צייטן פון אלטערטום,האט אויס-
געשמידט ביים פאלק א וויליין ,שטאלערנעם,נית אונטערצוגיין,נאר וויטער
ממשיך זיין איר אייגן לעבן.

אחוץ די אויבנדערמאנטע פאקטאָרן, איז פאראן נאך א שטאַרקערער, דאס איז די רעליגיע. די יידישע רעליגיע איז גלייך פון אנהויב געווען א נאציאנאל שאפנדער כוח פון געוואלטיקן באדייט. די יידן האבן די ערשטע געבראכט צו דער היידנישער וועלט, א געלייטערטן גאט, באשעפער וואס קאנטראלירט ניט בלויז דעם הימל און ערד און אלץ ארום... נייערט, די באציונגען פון מענטש צו מענטש. דער "טישער מאנאטעאיזם" דער גלויבן אין איין גערעכטן גאט, איז געווען א רעוואלוציע אין דעם געדאנקענגאנג פון יענער צייט און פון אלע צייטן. מיטאמאל, איז א פאלקדערהויבן געווארן צו א געטלאכע שליחות, ברענגען גערעכטיקייט, גאטס וואָרט צו אלע פעלקער. דאס יידנטום איז פארוואנדלט געווארן אין עם קדוש, היילק פאלק. וי זאגט דובנאוו: **********

קיינמאל נאך איז אין א קאמף פון א קליינינקער נאציע קעגן א מעכטיקן וועלט רויבער ניט ארויסגעוויזן געווארן אזויפיל הערואיזם, באגייסטערונג און מסירת נפש...

דער טראגישער צוזאמענשטויס איז געקומען מען רוים, די גרעסטע וועלט אימפעריע אין אלטערטום, האט זיך צוזאמענגעשטויסן מיט דער קליינער נאציע וואס האט מיט גייסטיקע גבורה זיך פארמאסטן זיך ניט אונטערצוגעבן אזא ריזן־מאכט, וי די רוימישע. שרייבט דובנאוו...

"די רוימער זיינען געווען גענוינט צו זען אין זייער סביבה אויסוואנדערער פון אזיע וואס אסימילירן זיך שנעל, דערבאי האט זיי די יידישע טריקייט צו זייער נאציאנאלער רעליגיע שטארק געווואונדערט און דערשראקן."

און וואס מער די יידן האבן געלעבט אפגעזונדערט, אנדערש וי זייערע שכנים, האבן זיי ארויסגערופן אנטיפאטיע קעגן זיך. זיי זיינען באטראכט געווארן וי א געוויקס אף א פרעמדן קערפער. אין א פלאץ וואו דאס פאלק וועלט צעריסן פון פארשידענע קלאסן קעגנזאצן, פון נאציאנאלע אנטאגאניזמען, וואס זיינען געבוירן אף עקספלאאטאציע, דארט וואו דער פריניציפ איז עגאליזם און ברוטאלע מאכט--דארט האט די קליינע באזיגטע גרופע ניט געקענט פארשטיין, וואס האט זיך שארף אפגעטיילט פון אלע ארומיקע, געמוזט ווערן די לויניע פון ברוטאלסטן המון פינצטערניש.

אף וואסערע אופנים האבן זיך אויסגעדריקט די קעגנערשאפט ?
ניט שטענדיק און ניט אומעטום זיינען זיי געווען די זעלבע.ביי די
פארשידענע גרופעס,קלאסן,זיינען די מאטיוון געווען לויט זייערע
ענגע אינטערעסן. יידן וואלן ארויסגעשטויסן פון כמעט אלע קוואלן פון
הכנסה,טארן ניט קויפן אדער באזיצן ערד,קאנען ניט וואלן קיין מיט-
גלידער אין די מיטלאלטערלאכע„צעכן„-א קעגנערשאפט וואס איז געקומען
פון פראסטן פאלק. פאר די הערשער,גראפן,פירשטן א א ו,איז יידיש
האב און גוטס געווארן א קוואל פונוואנעט צו צאפן רויב און יידיש
פארמעגן.עס וואלט אונז פארנומען צופיל צו ברענגען ביישפילן וי אזוי
די הערשער האבן גענוצט יידיש פארמעגן פאר זייערע אויסגעלאסענע
הויפן.יידן האבן זיך באדארפט אפקויפן,זייערע פאמיליעס,זייער אייגן
לעבן מיט אומגעהוירע שטייערן פאר די הערשער. ניט קיין וואונדער
וואס די נאציש הערשער האבן פארענדיקט און דורכגעפירט די לערע פון
די ערשטע קריסטלאכע הערשער...געהאט גוטע רבנים.

נאטירלאך,דער קריסטלאכער עלעמענט האט געוואלטיק צוגעהאלפן.
מיר האבן די דאזיקע פראגע פון קריסטנטום אין צוזאמענהאנג מיטן
נאציזם אין אונזער ציים באהאנדלט אין צוויי ארטיקלן אין פריערדיקע
בולעטינען. דא וילן מיר בלויז אונטערשטרייכן,אז אונטער דער מאסקע
פון באקערן די,פארשאלטענע יידן,יעזוס לייקענער,וואס צוליב זיי קאן
משיח ניט קומען-האבן זיך באהאלטן גראבע,ברוטאלע עקאנאמישע מאטיוון.

אין שפאניע און אומעטום,איז דער געפיינ'קטער יד בארויבט ge-
וואָרן פון זיין גאנץ פארמעגן,עס איז אויטאמאטיש אויפגעגאנגען אין
רשות פון דער קאטוילישער קירכע.

און אין אונזער ציים,וואָרן די יידן דער ציל ברעט פאר פאר-
שידענע פאליטישע גרופירונגען. אויך פאראן א מין לינקער אנטיסע-
מיטיזם ,אסך פריער וי דער אין היינטיקן רוסלאנד.

צום ערשטן מאל אין דער געשיכטע,האבן מיר א בוך געשריבן פון א
קאטוילישן גלח וועגן אנטיסעמיטיזם. דאס בוך היסט:
" די אנגסטן,פיינען,פון די יידן" "The Anguish of the Jews"
אין דעם קומענדן נומער וועלן מיר געבן אן איבערבליק איבערן בוך.

די כאראכאוו־פּראקציע אויף דער ערשטער שול־קאנפּערענץ אין ווילנע (ייוו"א).

דער יחוס פון דעם „קויל אטאם".

פון מלך קאן בעסטאן

מיר וויסן ניט פון קיין זאך וואס לעבט,פון דעם קלענסטן מיקראסקאפישן פלאנץ,חיה,ביז דעם וואלפיש און מענטש,וואס די לעבעדיקע טיילן זאלן ניט זיין צוזאמענגעשטעלט פון א קיט אטאמען־רינגען,און,אז אין סאמע אויבנאן,זאל ניט זיין דער קויל־אטאם.בלויז רינגען מיטן קויל־אטאם קאנען דורך פארשידענע קאמבינאציעס ארויסברענגען פריש לעבן פון ניט לעבעדיקן מאטעריאל.זיי,די רינגען,קאנען זיך צעטיילן,וואקסן,פארלאטן אפגעריבענע טיילן און פארפלאנצן נייע דורות.ער,דער קויל־אטאם,איז דער וואס איז בורא נפשות רבות,ארייננגעריכנט,פלאנצן.

דער קויל־אטאם,ניט בלויז ברענגט ער לעבן,נאר ער גיט אויך צושטייער א טייל פון זיין אינווייניקסטע ענערגיע צו די גופים אין וועלכע ער געפונט זיך. יעדע רגע ווערט אף אונזער זון פארוואנדלט 60 מיליאן טאן הידראגען(וואסער שטאף)אין דעם צווייטן עלעמענט,הילים,און דער רעזולטאט פון דעם פראצעס איז בלויז 56 מיליאן טאן הילים און 4 מיליאן ענערגיע. אזוי איז דער געזעץ פון דער נאטור:וואס פון צווי, אדער מער אטאמען ווערט איין אטאם,אדער מאלעקול,ווערט אין די קאמבינאציעס פארלוירן ענערגיע. (וואן צווי אטאמען פארייניקן זיך,ווערט די דאזיקע קאמבינאציע אנגערופן,מאלעקול) די דאזיקע 4 מיליאן„פארלוירענע" מאכן אף דער זון א שטורם אינווייניק און די אנדערע אטאמען גיבן ארויס א פעקל ענערגיע וואס קומט צו אונז אין דער פארם פון ליכטשטראלן.

****

קיין חיה קאן די דאזיקע ענערגיע פון די שטראלן,דירעקט,ניט נוצן. דער פלאנץ,יא.דער פלאנץ,כדי צו פראדוצירן דארף האבן: רויע מאטעריאלן,ארבייטער,און כוח,פשוט כוח צו ארבייטן. די ערשטע צווי זיינען לרוב דא אף אונזער פלאנעט. מענטשן און חיות גיבן ארויס א גאז פון זיך וועלן זיי אטעמען.דער גאז איז צוזאמענגעשטעלט פון:איין אטאם קויל און צווי אטאמען אקסיגן (זויער שטאף) די דאזיקע דריי אטאמען זיינען זייער נויטיק פאר לעבעדיקע באשעפענישן.

דער גאז שוועבט אין דער לופט.וואסער און מינעראלן זיינען דא גענוג

אין דער ערד פאר דער פלאנצע ווערצלן אויסצוקלײבן.ארבײטער־באשאפט
יעדע פלאנץ ווײַל ער נוצט־זיך.ער שאפט אזוינע„ענזימען„וואָס זײַנען
די אײַנציקע ספעציאליסטן אף צו פראָדוצירן לעבעדיקע שפּײַז.וואָס עס פעלט,
איז בוח,און דאָס קאָן מען פון אונזער פלאנצע ניט אַרויסקריגן־גרינג.
טוט די פלאנץ אזוי:ער שיסט פון זיך אַרויס פאבריקן,ארבײטער און יעגער.
די אלע דרײַ געפונען זיך אין דער פלאנץ.אין דעם בלאט קעמערל ווערט
אַרײַנגעצויגן דער „קויל־2־אָקסיגן„ גאז. די ווערצלן הויבן אַן צו פאָמפן
פון דער ערד וואסער און מינעראלן און דער לאנגען דאָס צום בלאט.גלײַך
אפן אָרט ווערט געשאפן נײַע,פרישע„ענזימען„וואָס דארפן ארבײטן,און אויך
גרינינקע יעגער „בלאָראָפילן„. די לעצטע שטעלן זיך אויס אפן אויבער־
שטן טײל פון בלאט און ווארטן אף די זון־שטראלן. קומט א שטראל צו זײַ,
כאפן זײ אים אַרײַן און קוועטשן אויס די ענערגיע פון אים.

די שפּײַז ווערט אויסגענוצט אף פארשידענע אופנים:וואקסן,פארלאטן,
און פראָדוצירן נײַע דורות און־זאמלן כוח.

דעם כוח קריגן די צעלן אף דעם אופן.א טײל פון דער שפּײַז ווערט
צעטײלט אף אטאָמען. ווען דאָס בלוט ברענגט צו דעם צעל די אָקסיגן אטאָ־
מען וואָס די לונגען האָבן אַרײַנגעצויגן אין קערפער,מאכט די צעל,אז 2
אָקסיגן אטאָמען זאָלן זיך פארבינדן מיט א קויל־אטאָם און פאָרמירן־
„קויל־2־אָקסיגן„גאז. דער גאז ווערט שפּעטער אויסגענוצט פון דער פלאנץ
צו פאָרמירן נײַע שפּײַז.מיט דעם,אָבער,וואָס דרײַ אטאָמען האָבן זיך פארײַני־
קט אין א מאָלעקול,פארלירן זײ ענערגיע. אָט טאקע,די דאָזיקע ענערגיע
נוצט די צעל צו טאָן איר ארבײט.

ווי־אזוי זעט אויס דער קויל אטאָם?פון וואנעט שטאמט ער,ווער האָט
אים צוזאמענגעשטעלט ?

קײַן לעבעדיק אויג קאָן קײַן אטאָם ניט זעען,אפילו דורך א מיק־
ראָסקאָפ אזוי קליין איז ער.אן עלעקטראָנישׁ אויג קאָן אים יאָ זעען און
אראָפנעמען א בילד פון אים.אפן בילד,האָבן אלע אטאָמען אײַן פנים אויס־
ערלאך.אלע זײַנען אײַן גרויס,אייער רונד,זײ זײַנען רונד ניט ווי א פילקע,
נאָר ווי אן אײַ. די זאכן אינעווײניק דעם אטאָם,קאָן אפילו דאָס עלעקטרא־

ניש אויג אויך ניט זעען. **********

מיט יאָרן, בילליאָנען, צוריק זײַנען ניט געווען קיין אטאָמען און, ממילא, ניט קיין מאטעריע אף דער גאנצער וועלט. געווען איז דאן (ווי מיר שטעלן זיך פאָר) בלויז ענערגיע, אזוי ווי די וואסער כוואליעס, נאָר אָן וואסער. ענערגיע איז אומרו. איז עס געפלויגן מיטן גרעסטן אימפעט, 186 טויזנט מייל אין אין סעקונדע. עפעס האָט דאן פאסירט. און פלוצלים, האָבן זיך ענערגיע כוואליעס זיך פארבונדן אײנע מיט דער אנדערער און עס זײַנען אנטשטאנען „פעקלאד־ענערגיע, וואָס מיר רופן אָן „קוואנטומס". זיי זײַנען פארשידן אין וואָג און אין זײער מאגנעטישער קראפטצוציי. פאראן אויך נייטראלע פעקלאך ענערגיע, וואָס ציען ניט צו און שטויסן ניט אָפּ. דאן איז פאראן ענערגיע מיט פאָזיטיוון כוח און א צווייטע, וואָס מיר רופן אָן נעגאטיוע ענערגיע; דעם שווערען פעקל רופן מיר, פראָטאָן, און דעם גרינגערן, עלעקטראָן. **********

איז געקומען דער שדכן, דער צופאל און האָט געשלאָסן א„שידוך„און האָט זיי ביידע, די פאָזיטיוע און נעגאטיוע ענערגיע געבראכט אונטער אין דאך וואוינען צוזאמען. דער „פראָטאָן„האָט פאר זיך אויסגעקליבן די צענטער סטעזשקע און דער עלעקטראָן־די ארומיקע. זיי האָבן זיך ארומגערינגלט מיט אן עלעקטראָנישע שאָל, פון וועלכע זיי אליין קאָנען זיך נישט צעשײדן.

אזוי ארום (טראכטן מיר) איז אף דער וועלט, צום ערשטן מאָל געבוירן געווארן „מאטעריע„. דער ערשטער עלעמענט„הידראָגן„ וואסער־שטאָף.

****

****

דאָס איז דער ערשטער געשפרעך אין נאטור־וויסנשאפט. מיר וועלן אין יעדן נומער געבן א קורצן וויסנשאפטלאכן געשפרעך וועגן פארשידענע געגענשטאנדן, און מיר האָפן, אז אונזערע לייענער וועלן דאָס אפשאצן ווי געהעריק. **********

די געשפרעכן וועלן געשריבן ווערן פון מלך קאָן, אן אלטער חבר און פריינט פון די אלטמאנס און יחסנס.

מלך קאָן האָט גראדואירט פון לימוד־ש ישיבות, „דישער לערער סעמינאר, פרימעדיק קורס אין אמעריקאנער קאלעדזש און קורסן אין פיזיק און בייאָלאָגיע. **********

****

דאס ייִדישע שטעטל אין מזרח אייראפע.

א. גאליצקי ניו־
יארק

דאס ייִדישע שטעטל אין פוילן האט מיט זיך פארגעשטעלט מער פון א ישוב פון א גרופע מענטשן וואס האבן געפירט אן אייגנארטיק לעבן. זייער לעבן איז געווען געוואלטיק אנדערש פון זייערע שכנים וואס זיינען געווען די מערהייט. קליינע ישובים זיינען שטענדיק געווען אומעטום פון גרופן וואס האבן געלעבט זייער אייגנארטיק לעבן און זיך ווייניק געמישט מיט די ארומיקע שכנים. האבן געלעבט אפגעזונדערט, זיך ניט אינטערסירט מיט דער דרויסנדיקער וועלט, געלעבט זייער אייגן לעבן פאר דורות. דאס ייִדישע שטעטל וואס איז געווען ווי א קליין אינזל אפן ים איז קיינמאל ניט געווען איזאלירט, ניט פון די שכנים, ניט פון דער דרויסנדיקער וועלט און ניט פון די ייִדישע ישובים צעשפרייט איבער דער גרויסער וועלט.

****

דאס ייִדישע שטעטל איז געווען פארבונדן מיט אלע אנדערע ייִדישע ישובים, דורך פארשידענע וועגן: מסחר, געבראכט און געפירט סחורות, אויסגעארבייטע פראדוקטן איז פארשידענע פלעצער, געשיקט ינגווארג לערנען איז פארשידענע ישיבות, שולן אוניווערזיטעטן, און אידיין, פארשידענע זיינען ארויסגעדרונגען טאג־טעגלאך איז שטעטל דורך בריוו, צייטונגען, זשורנאלן א א ו.לאנדאן, פאריז, מאסקווע און ניו יארק, ירושלים, רבנים האבן געשריבן לשון קודש בריוו איז אלע טיילן פון דער וועלט, שאלות און תשובות־האבן געהאלטן דאס קליינע שטעטל אינפארמירט וועגן אלץ וואס עס קומט פאר איז דער וועלט, און ספעציעל, ייִדישער. דאס קליינע שטעטל איז קיינמאל געווען קליין.

****

נאך אייער ייִדן האבן געקראגן צייטונגען, פלעגן משולחים, מגידים ארומרייזנדע, ברענגען ידיעות פון פארשידענע טיילן פון לאנד און וועלט. און מאדנע, דער ייִד וואס האט געלעבט, כמעט, אין א גטא, איז געווען פיל מער אינפארמירט וועגן אלץ, ווי זיין שכן, דער קריסט. דער ייִד האט געבראכט צום שכן ניט בלויז, שפייז, נאפט, צוקער און אנדערע נויטיקע פראדוקטן, נאר אויך נייע אידיין, נייע שטרעבונגען.

ווען אין צענדליקע דערפלאך פלעגן כמעט אלע זיין אנאלפאבעטן, קוים זיך געפונען איינער א„שראאבער” וואָס פלעגט קאָנען שרייבן א בריוו פון בארימטן בריוונשטעלער, זיינען יידישע שטעטלאך געווען צענטערס פון תורה און לערנען. דאָס יידישע שטעטל איז געווען אן אומצעטיילבארער טייל אין היסטאָרישן זין, פון גאנצן יידישן לעבן. עם הספר. דאָס פאָלק פון בוך, פון לערנען. יידן פלעגן אוועקגעבן אויירינגלאך, קדושין רינגלאך, ירושה זאכן, אלץ, כדי צו געבן זייערע קינדער וויסן און תורה. דער ייד האָט זיך שטענדיק געפילט פארקנופט מיט דער געשיכטע פון זיין פאָלק. געפילט, אז ער אליין איז געראטעוועט געוואָרן פון שקלאפעריי פון עגיפטן. יידישע קינדער וואָס זיינען געגאנגען אין חדר האָבן ממש געפילט ווי זיי האָבן אנטיילגענומען אין די שלאכטן פון חשמונאים און פון אנדערע יידישע העלדן. *****

און די יינגלאך פון קליינעם שטעטל האָט איר געפונען אין אלע פרייהייטס קאמפן, שטענדיק אין דער פראָנט פארן וואוילזיין, פארבעסערונג פון לעבן פון יחיד.

אין דער גרויסער וועלט דארף מען נאָך היינט אין 20טן יאָר הונדערט איבערצייגן דעם ווערט פון לערנען, ווען אין דעם קליינעם שטעטל וואו דער ייד האָט געלעבט אין נויט, דחקות, ארומגערינגלט מיט שכנים וואָס האָבן אין שטענדיק געוואָלט שלעכטס טאָן—און דאָך האָט דער ייד באוויזן צו אנטוויקלען א הויכע קולטור.

דאָס קליינע יידישע שטעטל וועלן מיר שטענדיק געדענקען מיט ליבע און רעספעקט אפילו ווען מיר זיינען שוין אזויפיל יאָרן אין נייע גרויסע, ריזיקע לענדער מיט הויכע קולטורן. דאָס שטעטל האָט זיך נים מיט וואָס צו שעמען. אמת, מיר האָבן נים געהאט די אלע באקוועמלאכקייטן פון א היינטיקן ניו יאָרק, אָדער ענגלאנד, פראנקרייך, קוים פארמאָגט דאָס מינימאלסטע, און דאָך פארבליבן טיף ביי אונז ליבשאפט צום קליינעם אָרימען שטעטלע וואו מיר האָבן געשטעלט אונזערע ערשטע טריט...

דאָס שטעטל האָט געלייגט א חותם אף אונזער גייסטיק לעבן וואָס מיר מיר וועלן שטענדיק טראָגן אין זיך אזוילאנג ווי מיר וועלן אָטעמען.

****

****

מזל טוב מזל טוב

די מחותנים אשלאקס,די כלה און חתן באַרדן. אסך נחת און גליק צו
אייער שמחה,טייערע פריינט.דערלעבט צו פירן זייערע קינדער צו דער
חופה.

אונזערע טייערע ליבע פרינט: שמעון און רישע פיינגעזיכט,
יהודה און נעמי בן שלום, שמואל און רחל גליקמאן,מיר וואונטשן אייך
אלע טייערע פרינט אזויפיל נחת ווי מיר וואונטשט זיך אליין.
מיר פרייען זיך מיט א ער פרייד.

איטשע,חנטשע צאצקעוויטש.

אונזערע הארציקע ברכות אונזערע טייערע פריינט אשלאק. אסך נחת און
גליק פון אייער טעכטערל. נאר אף שמחות.

זשעלעכאוער גרופע פאנאמא אייזיק ראטערמאן סעק.

געזעגענונג-באנקעט לכבוד די געסט פון ישראל חייקע און משה ברזלי.

דאָס איז פאַרגעקומען אין הויז פון אונזערע חשובע פריינט:זינא און

מענדל קורצאַרזש... מעלבאָרן,אויסטראַליע.

****

האַרציקע גריסן און גליקלאכע וואונטשן מיין קוזין הערשל און העניע קאליין צו דער פארלאבונג פון זייער קינדער. זייט געזונטע עלטערן און דערלעבט אסך נחת פון זיי.

פון אייער קוזין שמואל אשלאק טריניראד

****

א האַרציקן מזל טוב און פיל נחת וואונטשן מיר אונזערע חשובע לאנדסלייט יהודית און וועלוול באראוסקי צו דער פארלאבונג פון זייער טעכטערל חנהלע מיט פישל געלפאנד. חתן כלה־א גליקלאכע צוקונפט.

זשעלעכאוער גרופע מעלבורן אויסטראליע סעק. ג. אשלאק

אונזערע טיערע פריינט יהודית און וועלוול באראוסקי, א האַרציקן מזל טוב און אסך נחת פון זיערע קינדער: טעכטערל־חנהלע מיט פישל געלפאנד.

דער חתן כלה־ אסך גליק.

חנטשע און איטשע צאצקעוויטש.

****

א האַרציקן מזל טוב און אסך גליק אונזערע פריינט יהודית און וועלוול באראוסקי צו דער פארלאבונג פון זייער טעכטערל, חנהלע צו פישל געלפאנד.

דעם ינגען פארל־ א הערלאכע צוקונפט.

פראניע און יעקב וויסקאפ

אונזער ליבן ברודער און שוועגערן וועלוול און יהודית, א האַרציקן מזל־טוב צו אייער, אונזער שמחה, די פארלאבונג פון אייער טעכטערל, חנהלע צו פישל געלפאנד. חתן כלה־אסך גליק.

כעליא און אהרן באראוסקי

****

האַרציקע באגריסונג אונזערע חשובע בני עיר יהודית און וועלוול באראוסקי צו דער פארלאבונג פון זייער טעכטערל חנהלע צו פישל געלפאנד.

חתן און כלה־ א גליקלאכע צוקונפט.

רעבעקא און מאטל ראטפארב

אונזערע טיערע פריינט יהודית און וועלוול באראוסקי, א האַרציקן מזל־טוב אסך נחת פון אייער טעכטערל חנהלע און איר חתן פישלגעלפאנד.

זינא און מענדל קורצאַרזש.

****

אונזערע ט־ערע קוזינען יהודית און וועלוול באָראָוסקי צו דער שמחה פון זי־ער טעכטערל חנהלע צו פישל געלפאַנד אסך נחת און גליק. דער כלה און חתן־א גליקלאכע צוקונפט.

חנה און יאָסל אָשלאק

ט־ערע פריינט יהודית און וועלוול באָראָוסקי, צו דער פארלאָבונג פון א־ער עלסטע און א־נציקסטע טאָכטער חנהלע מיט פישל געלפאַנד־אסך נחת און גליק. דעם יונגען פאָרל־ א גליקלאכע צוקונפט.

רחל און משה יגלניצקי

א האַרציקן מזל טוב וואונטשן מיר אונזערע ט־ערע פריינט יהודית און וועלוול באָראָוסקי צו דער שמחה,פארלאָבונג,פון זייער טעכטערל חנהלע מיט פישל געלפאַנד. דעם פאָרל־ א גליקלאכע צוקונפט.

רעגינא און מאיר קורצאַרזש.

אונזערע טייערע פריינט,יהודית און וועלוול באָראָוסקי צו אייער שמחה פון אייער טעכטערל חנהלע צו פישל געלפאַנד,אסך נחת און גליק.

חנה און יאנקל גאָלדמאן

אונזערע האַרציקסטע ברכות צו אייך,יהודית און וועלוול באָראָוסקי צו דער פארלאָבונג פון אייער טעכטערל חנהלע צו פישל געלפאַנד. דעם יונגען פאָרל א גליקלאכע צוקונפט.

זשענייע און ישראל נייטעטער.

צו דער בר מצוה פון אייער אייניקל:שמעון און העלען אלטמאן,וואונטשן מיר אייך,אז איר זאָלט דערלעבן צו פירן צו דער חופה און דערלעבן די בר מצוה פון זיין קינד.אז איר וועט וועלן....קאָנט איר דאָס באהייזן.

זשעלעכאָוער גרופע ניו יאָרק מלכהלע פרוכטענבערג סעק.

צו דער בר מצוה פון שרהלע און דר מארטין לואין,וואונטשן מיר די באָבע און זיידן(שאלעק און אסתר)און דעם יונגען חתן בחור,אסך נחת און גליק.

זשעלעכאָוער גרופע ניו יאָרק מלכהלע סעקרעטארן.

אונזערע פריינט,די משפחה בנימין וואטניק און פרוי,צו דער חתונה פון אייער טעכטערל אסך נחת און גליק. זשעל. גרופע ניו יאָרק.

XIX. ANDREA DEL SARTO: *Sacrifice of Isaac;* formerly Gemaeldegallerie, Dresden, Germany.

ויבאו אל המקום אשר אמר לו אלוהים
ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את
העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו
על המזבח ממעל לעצים. וישלח אברהם
את ידו ויקח את המאכלת לשחט את
בנו.

(בראשית כב ט-י)

און זיי זיינען געקומען צו דעם אָרט
וואָס גאָט האָט אים געזאָגט:און אברהם
האָט דאָרטן געבויט א מזבח,און האָט
אויסגעלייגט דאָס האָלץ,און ער האָט געבונדן
זיין זון יצחקן,און אים ארויפגעטאָן אפן
מזבח,איבערן האָלץ.
און אברהם האָט אויסגעשטרעקט זיין האנט,
און האָט גענומען זיין שלאכטמעסער צו
שעכטן זיין זון.

(יידיש- יהואש)

געמאָלן פון אנדרעי דעל סארטאָ אין יאָר 1486-1531 איטאליע.
זיין ריכטיקער נאָמען:אנדרעי אנזשעלאָ דע פראנצעסקאָ.
הויפטזעכלאך געמאָלן אף ריין רעליגיעזע טעמעס. צייכנט זיך אויס
מיט רייכקייט אין זיינע קאָלירן און וואונדערבארע מאָנומענטאלע
קאָמפּאָזיציעס.

שלום זוסמאן זל פון יעקב פעלהענדלער ישראל

אין טיפן טרויער איז איינגעהילט די זשעלעכאָוער משפחה אין ישראל.
דער פלוצימדיקער טויט פון ש. זוסמאן איז געקומען אין ביורץ פון
דעם שטאָט-ראט אין רמת גן דעם 2טן פעברואר 67.געפילט זיך ניט-גוט,
אוועקגעכאפט אין שפיטאל,במשך פון דער וואָך זיך שוין געפילט אביס,
בעסער,און מיטאמאל,א פאראליז,אָנגעהויבן צו פילן שלעכט און שבת,
דעם 11טן,געקאָגן א הארץ אטאקע און דאָס הארץ האָט אויפגעהערט צו
פונקציאָנירן.אפגעשטעלט אף אייביק...

זיין יידיש הארץ איז געווען פול מיט יידישקייט. געווען טעטיק
אין זייער פיל אָרגאניזאציעס:
שטעלפארטרעטער(וויצע)פון בירגער מייסטער פון רמת גן,פרעזידענט פון
פון וועלט-פארבאנד פון „מכבי",פרעזידענט פון אָלימפישן פארבאנד,פאר
וועלט ספאָרט,און נאָך א רי אינסטיטוציעס.

זיין טויט איז א קאטאסטראָפע פאר זיין משפחה הויפטזעכלאך
אָבער אויך פאר די בריידע מאסן וואָס האָבן אים געשעצט און געערט.

****

אָט די גרויזאמקייט פון דער נאטור:

א ינגער,שיינער אין בליענדן עלטער פון עטלאכע און פופציק יאר,א בליענדער בוים פון געזעלשאפטלאכן האריזאנט,האָט דער ברוטאלער גורל פארשניטן זיין לעבן. טויזנטער האָבן זיך באטיילקט אין זיין לויה. די פראָמינענטע פערזיינלאכקייט פון כנסת(רעגירונג פארלאמענט)און רעגירונגס פאָרשטייער און פארטרעטער פון אלע אָרגאניזאציעס וואו שלום איז געווען טעמיק. רייד‌ען זיינען געהאלטן געווארן פון פראָמינענטע פירער: דער בירגערמייסטער אברהם קריניצי האָט מיט טרערן אין בעהאלטן די ריירדסטע רייד‌ע און זי נים געקאָנט פארענדיקן. עס האָבן געריידט פאָרשטייער פון פראָפ. פאריינען,רבנים און אלע האָבן אונטערגעשטראָכן דעם געוואלדיקן פארלוסט פון שלום זוסמאן.

די גאנצע פרעסע איז ארוים מיט נעקראָלאָגן,אָפּהאנדלונגען,ארטיקלן און אָנגעוויזן דעם געוואלדיקן פארדינסט פון דעם פארשטאָרבענעם,וואָס האָט אין זיין ייונג לעבן אָפּגעטאָן אזויפיל ארבייטן וואָס וואָלטן געקענט פאר א צענדליק מענטשן...און אין גאנצן קאנד,אין די שטאָט-ראטן,ספּארט קלובן,וועלן איצט פלאנירט טרויער-אקאדעמיעס,און יעדער פוט-באָל וועט,וועט פארן אָנהויב שפיל באָלד דעם נפטר מיט צוויי מינוט שווייגן... די גאנצע משפחה אונזערע,זשעלעכאוועך האָט אין טיפן טרויער אים באגליים צו זיין אייביקער רו.

(ב)

דער אומגעריכטער טוים און דער ביטערער רושם דערלויבט מיר נים צו גיבן א געניע אָפּשאצונג פון נפטר. אָבער,אין וועל פרובירן מיט דינע שטריכן אָנצייכענען א מין אריינפיר פון א לעבנס ביאָגראפיע וואָס וועט וואלפן א ליכט אף דער שטראלנדער פערזיינלאכקייט פון נפטר.

דער לעבנס בראָצעס פון שלום זוסמאן איז געשפונט פון די גאָלדענע פעדים פון אונזער דור,דער דור וואָס האָט געזעהן דעם טראגישן אונטערגאנג פון אייראָפּייאישן יידנטום און דעם אויפגאנג פון מדינת ישראל.

געבוירן איז א קליין שטעטעלע זשעלעכאוו,אונזער הייס געליבט שטעטעלע.דאָרט איז אף דער פאלאצאוא גאס געשטאנען דאָס הילצערנער הויז וואו עס האָט געוואוינט די משפחה פון ר/שמואל לייב זוסמאן.

****

די אטמאספערע אין הויז א רעליגיעזע. אבער,דורכגעפלאכטן מיט די שטרעמונגען פון די מאדערנע אידאלן פון דער יידישער אינטעליגענץ. אין דער שטוב האט ער איינגעזאפט די ליבע צום יידישן פאלק,צו זיין פארגאנגענהייט . ער האט געקראגן א רעליגיעזע דערציונג. שוין אין זיינע פריער קינדער יארן האט ער זיך אויסגעצייכנט מיט זיין ווירטואזן מאלאנט צו שפילן פידל.פון די סטרונעס פון זיין פידל האט ער באוויזן ארויסצוקריגן די הארציקסטע לידישע טענער.

וי אלע זיינע בני עיר,האט ער זיין אלגעמיינע בילדונג געקראגן אין די פוילישע שולן. דאס האט ער גטרונקען פון די קוואלן פון דער פוילישער ליטעראטור.און פון אירע אידיין האט ער געקראגן די ערשטע קערנדלאך צו קריסטאליזירן זיין אייגענע וועלט-אנשויאונג. די אידיין פון דער פוילישער ליטעראטור זיינען געווען וי א בת קול,אן עכא פון יענע טרויסען צום פאטערלאנדישן צו די ווערטער פון מיצקעוויטש.

Litwo ojczyzno moja,ty jestes jak zdrowie,ten tylko cenic Cie moża kto cie stracil.....

א סינאנים פון דער יידישער חפילה וואס יעדער יד דאוונט טעגלאך. וחחזינה עיניני בשובך לציון(העלף אונז גאט,אז מיר אונזערע אויגן זאלן מיר זעען דאסאומקערן זיך,א היים קיין ציון) און די לידישע טענער פון שאפן וואס דריקן אויס די בענקשאפט צו פוילן האבן הארמאניזירט מיט אונזער וילן זיך אומצוקערן קיין ארץ ישראל.

****

אין א רייי ארטיקלן פלעגט שלום זוסמאן באנוצן אידיאמען פון דער פוילישער ליטעראטור וועלכע ער האט גוט געקענט.

אין איינקלאנג מיט זיין דערציונג איז שלום ארויסגעטראטן אין די רייען פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע:הגוער הצעיר,השומר הלאומי אין זשעלכאוו,זיין מפקד איז געווען שמואל גליקמאן,איים צו ראנגע יאר. דאס האט ער געלערנט די פרינציפן פון ציוניזם. דער ציוניזם,איז אין יענע,פינצטערע טעג,דער וייכט טורם פאר אונזער דור געווען אפן צעשטורמטן ים פון אונזער לעבן. דער ציוניזם האט פארוואונדזט באלויכטן דעם גאנג פון דער יידישער געשיכטע,און טפעציעל,דעם אנטיסעמיטיזם פון 18טן און 19טן יארהונדערט איז דער תקופה פון עמאנסיפאציע.

דער הויפט אידעא פון אנטיסעמיטיזם איז דאס געווען (אלס אינטערנאציאנאלע באוועגונג) אריינצוטרייבן די יידן אין די געטאָס און צו אנוירן זייערע רעכט. גרויזאם איז געווען זייער אנאליז און נאך שרעקלאכער - די רעאליטעט. דער ציוניזם האָט געבראכט ליכט אין די פינצטערע כאטעס, און געטראָגן ליכט צום יידישן פאָלק און צו דער באניי־אונג פון דער יידישער נאציאנאלער היים אין ארץ ישראל. און אזוי ארום, האָט ער געבראכט אף זייער פליגלן האָפענונג פאר א שענערן מאָרגן און געהאָלפן אויסגלייכן דעם רוקן פון די געפיינקטע און פאָגראָמירטע יידן...

צו 18 יאָר, איז שלום זוסמאן געקומען קיין ישראל (דאן פאלעסטינע) און זיך געשטעלט צום קאמפף פראָנט פון דער יידישער נאציאנאלער באפרייאונג. אָרים, וי די אָרימקייט אליין, און בייַ די בערגן פון ים האָט ער אר נגע־וואָרפן דעם שטויב פון גלות. זיין גאנצער פארמעגן איז געווען -- זיין הייסע ליבע צו ארץ ישראל. דאָס, איז ער אויפסניי געבוירן געווארן.

דאָס איז געווען אין יאָר 1933.

(פאָרזעצונג אין נומער 12 בולעטין)

אזכרה צו די שלושים
פון שלום זיסמאן ז"ל

א גרויסער עולם, אייגווויגער פון רמת־גן, פאראַבלשט משפחה־אָנגעהע־ריקע, פרייַנד פונעם נפטר, זייַנע זשעלעכאווער בני־עיר — האָבן מיט טיפן יראת הכבוד באערט דעם אָנ־דענק פון שלום זיסמאן ז"ל, וויצע־פרעזידענט פון רמת־גן, אויף דער אזכרה, וואָס איז אָפגעהאלטן געווא־רן אין דאָרטיקן זאל „ארמון".

דעם פרויער־אָוונט האָט מיט א הספד־רעדע געעפנט דער וויצע־פרע־זידענט פון רמת־גן ה. דוד מלמדי־ביץ. ער האָט געלייענט א בריוו פון ראש העיר — א. קריניצי, וואָס האָט צוליב קראנקהייט נישט געקאָנט קו־מען צו דער אזכרה און אין בריוו זיך מתיחד געווען מיט די באמיי־ליקטע. וויסטערדיקע הספדים, מיט שאצונגען איבער די דערהויבענע מע־שים פון שלום זיסמאן — האָבן גע־האלטן א ריי געזעלשאפטלעכע טורער, פארטרעטער פון כנסת, שטאָט־פאר־וואלטונג, מכבי־אָנפירונג און פאָרזי־צער פון לאנד־קאָמיטעט למען החייל. אלוף משנה אהרן זאב.

די רעדע פון אהרן זאב, וועלכער האָט צוזאמען מיט שלום זיסמאן זיך באטיליקט אין „הגנה" — איז גע־וען באזונדערס ריירנד. דער רעדנער האָט געשילדערט שלום זיסמאן, וי־א גוטן הארציקן מענטש, מיט ליב־שאפט צו זיינע נאָענטסטע, צו קאמפס־חברים אוּן צום יידישן פאָלק. אלוף משנה אהרן זאב האָט אינמיטן פון זיינע העברעאישע זאצן באטאָנט: „ער איז געווען א יוד. וואָס עס איז נישט דאָס אייגענע, וואָס יהודי". ע יוד, וואָס האָט אין זיך געטראָגן די בעסטע מידות פון די גלות־יידן אין אלע ציַיטן.

א שאָד, וואָס עס איז נישט בעקו־מען צום וואָרט א פאלטרעטער פון שלום זיסמאנס לאנדסלייט, פון די זשעלעכאווער אין ישראל. דאָס איז ס'שטעטל, וו שלום זיסמאן איז אויסגעוואקסן, דערצויגן געווארן, ג־לערנט אין לובלין אוּן פון דארט געבראכט אָפ די גוטע מידות.

*

א באזונדערע אזכרה איז אָפגע־ריכט געווארן ביים קבר פון נפטר אויפן בית עלמין אין קריית־שאול.

„לעצטע ניַיעס" ישראל.

מיר פרעגן אויך די זעלבע פראגע, פאר וואָס

?

שלום זוסמאן ז״ל

אף דער נאכט פון מוצאי שבת,דעם 11טן פעברואר 67 האבן מיר פארלארן איינעם פון די אקטיווסטע לאנדסלייט,וואס איז געווען א שטאלץ און א כבוד פאר אלעמען- שלום זוסמאן ז״ל.

די זשעלעכאווער משפחה האט מיט טיפן טרויער אויפגענומען די ידיעה דורך דער ישראלדיקער ראדיא,"קול ישראל", אז אונדזער טייערער חבר און פריינט איז שוין מער ניט דא מיט אונז. דער ארון פון נפטר איז אװעקגעשטעלט געװארן אין בית-האזרח אין רמת גן,װאו טויזנטער זיינען פארביי־געגאנגען אפגעבן כבוד אונזער שלומען.

די לויה איז פארגעקומען זונטיק דעם 12טן פעב.מיטן אנטייל פון טויזנטער מענטשן,פון אלע שיכטן פון ישוב, ספארטלער פון "מכבי"אין זייערע בלא-ווייסע מונדירן האבן געטראגן דעם ארון צום הויז פון דער רמת-גנער עיריה,וואו צווישן אנדערע האט אים מספיד געווען דער בירגערמייסטער פון רמת־גן,אברהם קריניצי,וואו ער האט באטאנט:אז שלום,אדער שלוימקע ווי ער פלעגט אים רופן, האט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין אויסערגעוויינלאכן אימפעט אין געזעלשאפטלאכע ארבייטן,פונקט ווי ער וואלט געאנט,אז ער האט ווייניק צייט ...

ער האט אין זיין קורצן לעבן געלעבט א פול לעבן מיט אקטיווי-טעטן ווי איינער וואס לעבט 120 יאר...ער קאן מער ניט ריידן און צעוויינט זיך ווי א קליין קינד.

עס האבן אויך מספיד געווען:יוסף ספיר,דער פארזיצער פון דער ליבעראלער פארטיי אין ישראל,נחום חית אין נאמען פון מכבי אין ישראל,וואו שלום איז געווען דער פארזיצער.מר איילון אין נאמען פון אלע שטאטראטן,דער פארשטייער פון הסתדרות מר אבראמאוויץ אלע האבן אונטערגעשטראכן שלומס אויסערגעוויינלאכע פיאיקייטן און איבערגעגעבנקייט אין אלע געזעלשאפטלאכע ארבייטן אין ישראל וואו ער איז געווען טעטיק,אויך זיינע ערלאכע און ארנטלאכע מידות.

פון דארט איז די לויה געגאנגען דער רמת-גנער הויפט-שול וואו עס האבן אים מספיד געווען די רבנים אושפיזאי און מארקאוויץ.

טויזנטער האבן געוויינט ביים הספד און ביים קדיש און אל מלא רחמים.

א לאנגער צוג פון אויטאמאביל׳ן און פריוואטע טעקסעס האבן זיך געצויגן צום בית הקברות אין קריית שאול,וואו עס איז געקומען צו זיין אייביקער רו,דער אקטיוער,בראזילנדער טייערער לאנדסמאן,שלום זוסמאן.

דער פרישער קבר איז געוואָרן באדעקט מיט בלומען פון צענדליקער אינסטיטוציעס.

****

א גרויסע צאל זשעלעכאוער פון גאנצן לאנד זיינען געקומען אפגעבן דעם לעצטן כבוד אונזער טייערן פריינט,אלע האבן געפילט דעם טראגישן פארלוסט. מען האט זיך ארומגעדרייט און געוויסט א טרער...אלע האבן דערפילט דעם גרויסן פארלוסט, פארלאָרן אן אדרעס וואו זיך צו וועגן אין ציים פון א פרינטלאכע עצה און הילף..

טרויריק און שוויגנדיק פארלאזן מיר דאס בית הקברות וואו מיר האבן געלאזט שלום זוסמאן מיט זיין ליכטיק פנים,וואס איז געווען אייגער פון די בעסטע זין פון אונזער שטעטל.

****

יהי זכרו ברוך !

רמת גן ישראל סעקרעטאר אריה לעדערמאן

אונזער מיטגעפיל צו אייער גרויסן פארלוסט,טייערע פריינט:ציונה זוסמאן מיט די קינדער,סימה און נחמה מיט זיערע פאמיליעס-צום פריצייטקן טויט פון אייער טייערן און ליבן שלום. איר זאלט מער נים וויסן פון קיין צער.

זשעלעכאוער קאמיטעט ישראל

אונזער מיטגעפיל און צער צום טויט פון אייער ליבסטן און טייערסטן שלום. מיר זיינען מיט אייך אין אייער טרויער,טייערע פריינט.

פאר די זשעלעכאוער אין ניו יארק מלכהלע

אונזערע הערצער פילן אייער ווייטיק און צער,ליבע פריינט,משפחה זוסמאן. איר זאלט מער נים וויסן פון קיין צער.

סעקרעטאר אייזיק ראטערמאן פאנאמא

****

אונזער מיטגעפיל און ווייטיק טייערע משפחה זוסמאן.מיר זיינען

****

מיט אייך אין אייער אומפארגעסלאכן צער. זייט געטרייסט אין דער ארבייט ,טעטיקייטן וואס שלום האט מיט זיין גאנץ לעבן מיטגעהאלפן שאפן.

ג. שטאק סעקרעטאר אויסטראליע

אונזער טרייסט דער משפחה זוסמאן צו זייער וויטיק און צער. מיר זיינען געווארן דערשיטערט פון דער טראגישער נייעס.וייסט נים מער פון קיין צער.

זשעלעכאוער גרופע באגאטא חנה בריינסקי

********** ברוך דרעזנער

מיר ,פונקט ווי אלע זשעלעכאוער אומעטום,זיינען דערשיטערט פון דער טרויריקער נייעס,אז אונזער טייערער לאנדסמאן שלום זוסמאן איז מער נים דא מיט אונז. אונזערע טיפע אויסדריקן פון צער.

זשעלעכאוער גרופע בראנקילא קאלאמביע

ק לוקאוויצקי און א ראטערמאן

וועלט וועלן בלאס און שטום וען עס פאסירט אזא ברעך. אונזער באסט,טיפן וויטיק און צער,טייערע פריינט. אייער אומגליק איז אן אומצעטיילבארער טייל פון אונזער גאנצער משפחה זשעלעכאוו. אייער פריינט פון אומעטום זיינען מיט אייך אין אייער טרויער.

****

מלכהלע,לייבוש און שאלעק.

די פאמיליע וויער (וויערזשביצקי)שמעון און אסתר דריקן אויס זייער טיפן מיטגעפיל צו דער משפחה זוסמאן. וייסט נים מער פון קיין צער און אומגליק אין אייער משפחה. ניו יארק

****

איך וויל אויסדריקן מיין טיפן וויטיק צו דער פרוי ביידערמאן צום פארלוסט,פריציטקן טוים פון איר ליבן און טייערן מאן. ביידערמאן איז געווען אן אומצעטיילבארער טייל פון מיין משפחה. ביידערמאן און מיין שלמה זל זיינען געווען פריינט פאר יארן,אינטימע און הארציקע. מיט זייך פארלוסט,איז אפגעריסן געווארן א שטיק פון מיין אייגן לעבן. חנה בריינסקי באגאטא

(מיר אנטשולדיקן זיך פאר חנה בריינסקי,פארגעסן אריינגעבן דעם נעקראלאג פריער,זייט אונז מוחל טייערע)

מיר דריקן אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל מיט דער משפחה זוסמאן אין זייער גרויסן,אומפארגעסלאכן אומגליק . ווייסט ניט מער פון קיין צער.

מעלבאָרן אויסט. הערי שפרינגער און פאמיליע

מיר טרויערן מיט אייך אין אייער גרויסן אומגליק,טיערע פרינט זוסמאן אייער וויטיק איז אויך אונזערער,זיי גענטריסט.

אויסטראליע רעבעקא און מאטל ראטפארב

****

טיערע פרינט זוסמאן,אייער טיפער טרויער און פיין איז אויך אונזער וויטיק און אומגליק,ווייסט ניט מער פון קיין צער.

אויסטראליע זינע און מענדל קורצארזש

טיערע פרינט זוסמאן,דער טויט פון אייער מאן,ברודער,האט אונז אלע דא געטראפן זייער שטארק. זיי גענטריסט אין אייער גרויסן בראך.

אויסטראליע רחל און משה יגליצקי

אונזער טיפסטן מיטגעפיל דער משפחה זוסמאן צו זייער גרויסן בראך. מיר פילן מיט אייער וויטיק און צער. זיי גענטריסט.

חנטשע,איטשע צאצקעוויטש און חנטשע רובינשטיין.

****

דערשיטערט פון אייער גרויסן אומגליק,מיר פילן מיט אייער צער און פיין . ווייסט ניט מער פון קיין צער אין אייער משפחה.

פאלא,מארי פושעט

אונזער טיפסטן מיטגעפיל דער משפחה זוסמאן אין זייער גרויסן און אומפארגעסלאכן אומגליק.

כעלא,אריה טענענבוים.

****

אונזער טיפן אויסדרוק פון מיטגעפיל דער משפחה זוסמאן. מיר פונקט ווי אלע זשעלעכאוער זינען דערשיטערט פון זיין פריצייטיקן טויט.מיר אלע פילן אייער צער און וויטיק.

גרופע אין חיפה ש. גליקמאן

****

****

מינע טיערע זוסמאנס,זיט געטרייסט אין אייער גרויסן בראך.עס איז דער וויטיק פון אונז אלע זשעלעכאוער איבער דער גאנצער וועלט. זיט געטרייסט טיערע..

שמעון און אסתר וויער (וויערזשביצקי) ברוקלין

****

טיערע פריינט הארציקע,בין דערשיטערט פון אייער גרויסן אומגליק. וואו געפונט מען דאס פאסיקע וואָרט אויך צו טרייסטן טיערע ?איר זאלט מער ניט וויסן פון קיין צער און פין.

חנה ברינסקי באגאטא קאלאמביע

מיר,אלע דא אין ארגענטינע,זינען דערשיטערט פון אייער גרויסן, אומפארגעסלאכן אומגליק. טיערע פריינט זוסמאנס,איר זאלט קיינמאל ניט וויסן מער פון קיין צער.

זשעלעכ. גרופע ארגענטינע א. ראכווערגער סעק.

****

****

שלום זוסמאן זל (צודי שלושים)

שוין 30 טעג פארבי זינט מיר האבן דיך ליבער שלום באגליים צו דין אייביקער רו.און דאך,שווער זיך צוגעוואוינען צו זיין נאמען אין א שווארצן רעמל,און בי דין נאמען,וואו מיר פלעגן אפט זיין דרוק־זל. דרייסיק טעג פארבי און וואס א טאג גיט פארבי דערפילן מיר מער דעם שוידערלאכן פארלוסט און דערפילן דעם שארף פון טיפן און דויערהאפטן וויטיק און צער.

****

יעדער טוים לאזט איבער א לידיקן פלאץ און לאזט איבער פארי־ יתומטע נאנטע,פרוי,קינדער,פאמיליע און פריינט...און וויר איז מסוגל צו מעסטן די גרויסקייט פון"בלויז"דעם וויטיק און פין פון יענע,וועמעס לעבן איז ענג געווען פארקנופט מיט דין,שלומס,לעבן... ניט דא איז דער פלאץ צו דערציילן וויר שלום זוסמאן איז געווען, זין היים,דער נאמען זוסמאן אין קליינעם שטעטל,און זין פילפארביקע געזעלשאפטלאכע טעטיקייט אין ישראל. שלום איז געווען ענג פארקנופט מיטן לעבן אין ישראל,און מיט פארשידענע געזעלשאפטלאכע טעטיקייטן,

צ.ה.ל,מיטגליד אין כנסת,שטעל פארטרעטער פון רמת גן שטאָט־ראט,און אין א גאנצע רײע געזעלשאפטן וואָס דער פלאץ דערלויבט מיר נית זיי אלע אויסצורעכענען.וויפיל איך וועל דערציילן,וועט אלץ בליבן געזונ נית דערציילט,פשוט אומגלויבלאך,ויאזוי איז מענטש האָט געהאט אזויפיל צייט און ענערגיע,און אין יעדער ארבייט,הארץ און נשמה! אפשר,טראכט איך,איז דאָס געווען די סיבה פון זיין פריצייטיקן טויט ? וער ווייס ?

די אימפאָזאנטע לויה,דער ריזיקער עולם,די נעקראָלאָגן,ריידעס פון כמעט אלע פאָליטישע גרופירונגען,האָבן באוויזן וי באליבט און געאכט ער איז געווען אפילו בײ זיינע פאָליטישע קעגנער.

די הספדים:הויפט ראבינער,מאיאָר און א גאנצע רײע פראָמינענטע פערזינלאכקייטן,אלע האָבן אונטערגעשטראָכן זיינע גוטע און פיינע מידות, הויכע מאָראל וואָס איז געווען דער דאָמינירנדער שטריך אין זיין לעבן.

אליין א קוועקזילבער,דינאמיש,און שטענדיק גרייט צו טאָן א טובה, אויסהערן רואיק וי א פריינט,אן אייגענער און נאָנטער. און איך האָלט דאָס פאר א גרויסן כבוד וואָס ער איז געווען מיין בן עיר,פריינט פון א סך יארן וואָס מיר האָבן צוזאמען געלערנט. איך וואָלט געקאָנט אסך דערציילן פון אונזער שלום זוסמאן,ווייל איך נית פארגעסערן דעם וויטיק פון זיינע איבערגעבליבענע יחומים און נאָנטע...

טייערער שלום,דער אומגליק און וויטיק קנייפט און רייסט שטיקער אומאויפהערלאך.דו פעלסט דיין געטרייע ליבע פרוי,ציונה,דיינע יונגע קינדער,דיינע שוועסטער און פאמיליע,איך פארמאָג נית די פאסיקע טרייסט ווערטער פאר אייך אלע טייערע.

****

מיט זיינע נאָבעלע טאטן,מידות,באציונג צו פריינט און חברים, איז ער געווען א מוסטער פון שענסטן און בעסטן אין מענטשלאכן לעבן. ער איז געווען באשאָנקען פון דער נאטור אויסצוגלייכן אינצידענטן אין געזעלשאפטלאכע ארבייטן און איבערהויפט,געהאט א וואונדערבארער פארשטענדערניש פארן מענטש,יחיד.

מיינע טייערע ציונה,סימע און נחמקע און אלע פון אייער פאמיליע,שוער אייך צו טרייסטן,דער וואמגליק איז צו גרויס און פריש.. זיין נאָמען וועט שטענדיק לויכטן ווי דאָס בעסטע אין מענטש איז געווען

פארקערפערט אין שלום וואס וועט אזוי שנעל ניט פארגעסן ווערן. מיר
אלע טראגן טיף אין הארצן אייער ווייטיק און פיין.

ת.נ.צ.ב.ה

אבי חנן חיפה ישראל

יעקב וועלנער ז"ל פון יעקב פעלהענדלער ישראל

דער בורא עולם גיסט אוים לעצטנס זיין גאנצן כעס אף די זשעלעכאוער.
וויזט אוים,אז זיי האבן ניט אויסגעטרונקן דעם כוס ביטערניש ביזן
סוף. דעם 30טן יאנואר 67 איז געשטארבן יעקב וועלער אין זיין בירא.
דארטן אין בירא,פון אינערן מיניסטעריום האט ער אויסגעהויכט זיין
נשמה.געפאלן אפן פאסטן.וואו נעמט מען טרייסט וועלטער פאר זיין פרוי
און קינדער,נחמו,נחמו! **********

שטיל וי די שטילקייט אליין,איז ער געגאנגען זיין לעבנסוועג,
שטיל וי די שטילקייט אליין האט ער געטשעפטשעט זיין תפילה צום בורא
עולם,שטילער וי דאס וואסער און נידעריקער וי דאס גראז,איז ער ge-
קומען אין בית המדרש,געדאוונט,געלערנט שטיל, שטיל געלעבט און שטיל
געשטארבן-וי א שיינע טויב.

לעצטנס דערגאנגען צו א שיינעם פאסטן אין אינערן מיניסטעריום,
געקויפט א דירה אין רמת גן און געלעבט א שטיל באשיידן לעבן. ge-
טראגן אין הארצן פיל ליבע פאר די זשעלעכאוער,ער האט זיך געפריים
מיטן "זשעלעכאוער בולעטין"וי מיט א צירונג..

וויזט אוים,אז דאס לעבן פון א צדיק א לוניק האט ניט נושא חן געווען
אין די וויטע הימלן..און אזוי פרי פארשניטן געווארן.

יתגדל ויתקדש

****

****

--

שלום זוסמאן, דער מענטש און חבר,
געשילדערט פון דעם רעדאקטאר פון
„אמעריקאנער ציוניסט"

Of Shalom Zysman

The death in Israel of Shalom Zysman at the youthful age of 53 brings to mind several memorable meetings that I had with him in this country and in Israel which reflected the true image of the man in terms of his philosophy of life and human qualities.

It was in April, 1951, when I first met Zysman in New York after his arrival together with Joseph Serlin as a delegation representing Israel's General Zionists. It seems only yesterday when a young, good-looking man, curly haired and of slim build, entered my office at the ZOA headquarters, then located at 41 East 42nd Street. At that time I was editor of *The New Palestine*, predecessor of *The American Zionist*. He introduced himself informally, and it was only later that I learned of his rank as Major in the Israeli armed forces with which he had fought in the War of Liberation; prior to that he had seen service on the Palestine front with the Jewish Brigade of the British army.

He looked much younger than his 37 years, and I recall wondering at that time that here was a soldier hardened by war who yet presented the genteel appearance of a theological student. He was soft-spoken and exuded friendliness. The texture of his face and hands was delicate and of pink color.

At the reception tendered him by the Young Zionists of the New York area, and at other meetings, I saw in his speech and bearing a leader blending magnetism with firmness. He had a twinkle in his eyes as in a low tone he measured his words with careful precision and logic. One felt that here was a man who epitomized the Eastern European young Zionists of the Fifth Aliya who evolved into the heroic youth of Israel who repulsed almost with their bare hands the invading armies of seven Arab states. He was a tough fighter with a gentle soul.

Whenever Zysman visited the ZOA headquarters, he was jovial and had a cordial smile for everyone. But under the geniality he was uncompromising in his convictions. At the same time he showed tolerance of criticism and divergent views.

Zysman loved life. He was not stodgy nor snobbish. I recall vividly the many occasions when he invited my associate workers and me to join him at a night club or a theater. He was debonair in his attire and a "good fellow" in his mannerisms, and won the affection of everyone who came in contact with him.

I saw him again for several hours in July 1963 in Ramat Gan, on the eve of the ZOA Convention in Israel. He had called on me personally in the press room of the ZOA House for the express purpose of inviting my wife and me to visit him in Ramat Gan, his beloved municipality of which he was the acting mayor. I took advantage of a break in the Convention preparations to accept his invitation. When we were ushered into his office I became a witness to the inordinately busy schedule to which he was chained. It was only at my strong insistence that he agreed to attend to his unfinished business before he was to drive us on a tour through the city.

For three-quarters of an hour I watched him at work—and here again I observed a rarity for a busy high-echelon official. He patiently gave a sympathetic hearing to every caller; he replied to numerous queries and requests calmly with a smile and carried out his chores without tension or the appearance of pressure. Here was a man whom you could approach, in whom you could confide, and who in an easy and friendly manner tried to solve your problems.

He drove us in his car on a two-hour tour of the green lawns and beautiful edifices which studded the broad area of Ramat Gan. We visited the Maccabi headquarters and the huge sports stadium seating 40,000 people. In each place he was warmly greeted by Maccabean sportsmen, by officials, and members of the populace.

The last time I saw him was at the opening of the ZOA Convention in the Binyanai Ha'ooma in Jerusalem. Although he had a reserved seat on the dais he descended the side stairs of the platform at frequent intervals to greet his friends among the audience and members of the press.

Zysman's passing is a grievous loss to Israel, to Zionism, and to his countless friends, both here and abroad. They will cherish the memory of a talented leader who walked and talked gently in a world hardened by inequities and cruelties.

ERNEST E. BARBARASH

אז משמאנג פון רעדאקטאר פון „אמעריקאנער ציוניסט" אויף שלום זוסמאן.
ש. ז. שרעם, ס'איז אריבערגעגאנגען אויף אן אייביקע וועג א גוטער חבר, א פרייליכער מענטש, א פיין מענטש.

דאָס בילד איז געזומען אָרן מיט עטלאכע חדשים צוריק, בײ דער פייערונג פון מײן פאָטערס 50 יעריקע חתונה... ע"ה!

פיר געניראציעס,
רובינשטיינס...
יצחק, זײן זון חיים
שלמה, דאָס ערשטע
אייניקל יצחקס און
דוד מאיר ז"ל

*****

אין עלטער פון 79 יאָר, איז אין באָגאָטא, געשטאָרבן דוד מאיר רובינשטיין. זשעלעכאָוער פארשניטן שטעטעלע, האָט א חוץ גרויסע שרייבער, אַרויס-געגעבן, טייערע, פיינע ייִדן ווי אָס מיט זייער לערנען און טאטן, מעשים, זינען געווען א שטאָלץ ניט בלויז פאר אונזער ישוב, נאָר פאר גאנצן ייִדנטום. איינער פון די לעצטע פון א דור, איינגעפונדעווטן, פארוואָרצלטן אין דעם רעליגיעזן לעבן, איז געווען אונזער טייערער פריינט דוד מאיר. אלײן געשטאמט פון א חסידיש לומדישערפאמיליע, האָט ער אין זיך איינגע-זאפט א סטיל פון לעבן ווי אָס ער האָט דאָס פרובירט אריבערפלאנצן אפן קולטורלאזן קאָלאָמביאנער באָדן. מיט געצייטלטע ייִדן האָט ער יעדן שבת געלערנט א בלאט גמרא פונקט ווי אין דער אלטער היים. פרובירט פאר-דינען דאָס גראָבע לעבן פון דעם דורכשניטלאכן ייִדן. און ווי אָסער פרייד עס איז פאר אים ווען א גרעסערע צאָל ייִדן פלעגן קומען חערן און לערנען תורה.

****

און ניט בלויז פאר ריין רעליגיעזע ייִדן, נאָר אויך פאר ריין וועלטלאכע קולטור מענטשן האָט ער געהאט און ארויסגעוויזן א גרויסן רעספעקט. אזוי, האָט ער ארונטערגעבראכט דעם בארימטן שרייבער, מ. אונגער צו געבן עטלאכע פאָרטראגן פארן באָגאָטאנער עולם. ער האָט פארמאָגט א בריטן מענטשלאכן צוגאנג צו קולטור און צו אלץ ווי אָס פארשענערט דאָס לעבן פון ייִדישן אימיגראנט.

****

ער איז אויך געווען איינער פון די וויכטיקסטע בבודיקסטע כלל טוער אין אונזער ישוב. מיר ווילן טרייסטן זיין פאמיליע,איר זאָלט מער ניט ווייסן פון קיין אומגליק אין צער אין אייער פאמיליע. ער ווערט אונז אלע, זשעלעכאָוער,בכלל, דעם ייִדישן ישוב,זייער שטארק אויספעלן.

יתגדל ויתקדש....

****

דער גאנצער ישוב אין באָגאָטא (און אין בארענקילא) טרויערט אפן טויט פון אייניקע פון די שענסטע און גייסטרייכסטע ייִדן,דוד מאיר רובינשטיין,זאָל זיין נאָמען לויכטן אף אייביק.

זשעלעכ. גרופע באָגאָטא און בארענקילא.

ברוך דרעזנער באָגאָטא.

****

די זשעלעכאָוער גרופע אין אויסטראליע טרויערט אפן טויט פון אונזער טייערן לאנדסמאן מאיר רובינשטיין,זאָלן זיינע טאטן קיינמאָל ניט פארגעסן ווערן. ער איז געווען אייניער פון די דעליגיעזטע בבודיקסטע ייִדן אין אונדזער שטעטל ווי אויך אין דער נייער היים,קאָלאָמביע.

זשעלעכ. גרופע אויסטראליע ג. אָשלאק

****

די זשעלעכ. גרופע אין ניו יאָרק טרויערט אפן טויט פון אונזער חבר און טייערן פריינט דוד מאיר רובינשטיין. אָט איצט געפיערט זיין ייִבי־לעום,געבורטסטאָג,און שוין פארלאָשן זיין לעבן. זיין נאָמען,פערזיינלאכ־קייט און גוטע טאטן ווערן פארבליבן אף שטענדיק. זיין געטרייסט טייערע.

מלכהלע פרוכטענבערג ברוקלין ניו יאָרק

די פאנאמא גרופע זשעלעכאָוער טרויערן צוזאמען מיט אונזער גאנצער משפחה איבער דער גאנצער וועלט,אפן טויט פון אונזער באליבטן פריינט, דוד מאיר רובינשטיין. איר אלע פון זיין משפחה זייט געטרייסט און איר זאָלט מער ניט ווייסן פון קיין צער. אייזיק ראָטערמאן סעקרעטאר.

****

דער פאמיליע רובינשטיין דריקן מיר אויס אונזער טיפסטן ווייטיק צום טויט פון אייער מאן,טאטע און זיידע.מיר אלע פילן,אז א וויכטיקער טייערער יד און מענטש איז פון אונז אוועק אף אייביק. זאָלן זיינע טאטן און גוטער נאָמען קיינמאָל פארגעסן ווערן. לייבוש,שאָלעק און מלכהלע

****

טרויער אין אונזער משפחה

פון בראנקילא לאָזט מען אונז וויסן, אז אין פאריז איז געשטאָרבן ליפי לוקאָוויצקי, ווילן מיר אויסדריקן אונזער טיפן מיטגעפיל זיין פרוי און פאמיליע, איר זאָלט מער קיינמאָל נית וויסן פון קיין צער.

****

דער ברודער און שוועגערן, יחיאל מאיר און קיילע לוראָוויצקי דריקן אויס זייער מיטגעפיל צו זיין פאמיליע אין פראנקרייך, און זאָלן מיר אלע מער נית וויסן און דורכלעבן אזא אומגליק.

יחיאל מאיר, קיילע און פאמיליע, פסח און פאמיליע.

אין נאָמען פון אונזער גרופע דאָ אין בראנקילא, דריקן מיר אויס אונזער טיפן וויטיק און מיטגעפיל צו דער פאמיליע לוקאָוויצקי אין פראנקרייך ווי אויך דאָ אין קאָלאָמביע.

א.און ע.ראָטערמאן זשעלעכ. גרופע בראנקילא

****

די זשעלעכאָוער גרופע אין פאנאמא דריקט אויס איר טיפן מיטגעפיל צו אייער אומגליק. ווי־סט נית מער פון קיין צער און וויטיק.

אייזיק ראָטערמאן סעקרעטאר.

אונזער מיטגעפיל מיערע פריינט לוקאָוויצקי, מיר פילן אי־ער צער און וויטיק, מיר זיינען מית אייך אין אייער טרויער.

זשעלעכ. גרופע ניו יארק מלכהלע סעקרעטארן.

די קאָסטע ריקע גרופע זשעלעכאָוער דריקט אויס איר טיפסטן און וויטיקסטן מיטגעפיל צו אייער אומגליק טיערע פריינט. ווי־סט נית פון קיין צער.

צירעלע רידעלמאן סעקרעטארן.

****

די אויסטראליע גרופע זשעלעכאָוער דריקן אויס זייער טיפן וויטיק און מיטגעפיל דער גאנצער משפחה לוקאָוויצקי. אייער טרויער איז אויך אונזערער. זיי־ט געשטארקט.

ג אָשלאק אויסטראליע

די גרופע זשעלעכ. אין ישראל דריקט אויס איר טיפן מיטגעפיל דער משפחה לוקאָוויצקי. מיר זיינען מית איין אין אייער צער און פיין.

****

אריה לעדערמאן סעקרעטאר

****

וואר האָט געמאכט דעם אויפשטאנד אין דער וואַרשאוער געטא ?

****

אויב איר האָט געטראכט,אז די יידן האָבן געמאכט דעם הערואישן איבער-
מענטשלאכן אויפשטאנד-מאכט איר א טעות. אדרבה,לייענט א באריכט פון
"פאלקס-דעמאקראטישן" פוילן: **********

אין אויסזיץ האָט מען אויפגעשטעלט א מאָנומענט פאר די מיליאָנען
האָס זיינען דאָרטן אומגעקומען אין דער ציים פון היטלערן.נו,וי עס
איז געווען צו דערוואַרטן,זיינען געקומען די פירער פון דעם היינטיקן
פוילן און געהאלטן רייד‌עס,גערייד‌ט וועגן די גאנצע דרייי מיליאָן האָס
זיינען דאָרטן פארברענט געווארן אין די קרעמאטאָריומס. און קיין איין
וואָרט,אז די קרבנות זיינען געווען יידן...בלויז איין רעדנער,א יידי
פון זראנקרייך האָס האָט דערמאָנט די יידישע קרבנות...און זיין רייד
איז נים איבערזעצט געווארן אף פויליש,אזוי,אז די מערסטע האָבן נים
פארשטאנען זיינע רייד...**********

גאָמולקע אליין(דער פרעמיער)איז געווען ארעסטירט און פארזוכט
דעם מעם פון אויסזיץ.ער איז געווען דער הויפט רייד‌נער,און אויך ער
האָט נים דערמאָנט קיין איין וואָרט וועגן די יידישע קרבנות.... דאָרט
זיינען אומגעקומען דרייי מיליאָן פון אונזערע ברידער און שוועסטער..

און די היינטיקע פירער האָבן פון דעם גאָר נים געהערט...
מיט פיר יאָר צוריק,בייי א מרויער אָנטם נאָן די געפאלענע איז דעם
אויפשטאנד פון דעם וואַרשאוער געטא --אויך דאן,האָט מען געריידט וועגן
די"בראָוע העלדישע פוילישע פרייהיטס-קעמפער"...

וען די אנטיסעמיטישע ביכער זיינען דערשינען איז רוסלאנד,
האָט אויך גאָמולקע צוזאמען מיט אנדערע קאָמוניסטישע פארטייען איז
דער וועלט,עפנטלאן פראטעסטירט האָס מען דערלאָזט,אז דער גיפט פון
היטלעריזם זאָל פראנק און פרייי פארשפרייט ווערן איז לאנד,וואָס האָט
געפרייד‌יקט אפצושאפן אלע דיסקרימינאציעס קעגן אלע מינדערהייטן...

אבער,וי עס וייזט אויס,גייט אויך פוילן איז שפאן. און פאר די
פוילישע קאָמוניסטן,זיינען די קעמפער און קרבנות בלויז פוילישע..
אזוי וואָרט געשיכטע געפעלטשט איך"דעמאָקראטישן" פוילן.

****

ר' דוד מאיר רובינשטיין ל"

פון יהודה בן שלום. ישראל.

נאר וואס דערהאלטן די שרעקלאכע בשורה,אז דוד מאיר איז שוין מער ניט דא מיט אונז.פיל איך נאך אף מיין קאפ און הארץ דעם רושם פון דעם קלאפ,און וויל ארויסברענגען אביסל דעראינערונגען פון דעם לאזיקן מענטשן וואס איז געווען א פארשטייער פון א דור וואס גיים אוועק און וער וויים,צי עס וועלן נאך קומען אזעלכע יידן פארוואלטע,פראנקפורטע, אין עכט יידיש טראדיציאנעל לעבן מיט דער גאנצער נשמה..

דער געדאנק פירט מיך צוריק אין דעם קליינעם שטעטעלע,זשעלעכאוו. פארבלאנדזשע איך אין גערער שטיבל,שוין א יובל יאר,דאך זע איך עס איצט פונקט אזוי לעבעדיק ווי דאן,א יינגערמאן,א דארער,מיט א קליין גלעבלאך בערדל,א בן תורה,מיט וועלכן עס איז געווען א תענוג צו כאפן א שמועס.געווען א ג'סטיקער פארגעניגן צו רייד מיט אים,א גלייכווערטל,א קלוגער זאג,און שטענדיק ארומגערינגלט מיט יינגעלייט זיין עלטער און עלטערע,אלע האבן געזוכט זיין נאנטקייט. עס איז מיר שווער צו געדענקען אים אליין אן א קרייז ...

****

זיין שטוב אנטקעגן דעם בית עולם,מיין קוזינע שפרה מיט דרייקלינע פיצעלאך קינדערלאך.א בריוו פון דוד מאירן פון א מדינה גאר־קאלאמביע. און אין די בריוו באשריבן מיט מאלאנט,געפיל און מיסטער־שאפט שילדערונגען פון אט דער מדינה.דעמאגראפישער צוזאמענשטעל,דאס סאציאלע לעבן און ספעציעל,א בילד פון גאנצן יידישן לעבן אין דער דאזיקער מדינה.היינט,די פרנחות,פערלעריי,קאלעקטירן(קאבירן)אין די אונטן,ווען מען קען פאקן דעם קאלאמביאנער,און אלץ געשריבן,געשילדערט פון א חסידישן יינגערמאן.ער אנטפלעקט זיך אלס כתבא רבא..

****

די ציים לויפט,עס גייען פארבei צענדליקע יארן. אין האב מיין גורל אנגעכאפט און מיך אוועקגעטראגן העט וויט,וויט פון מיין שטעטל,אין דעם לאנד פון יידיש האפענונגען,פון דורות לאנגען שטרעבן,קיין ארץ־ישראל.דורך דער פארמאכטער מויער הערן מיר גריסן,אפגעריסענע ידיעות

****

,שרעקלאכע און מוראדיקע פון דעם אונטערגאנג,אויסמאָרדונג,פון אונזערע בריידער און שוועסטער,פון אונזער גאנץ פאָלק...איובס בשורות ריי־סן זיך דורך צו אונז פון פארשידענע לענדער און יעדע שרעקלאכע פון די אנדערע.

דער וועלט פיי־ער שטעלט זיך אָפּ.און בילעכווי־ז,דערגיי־ען ניי־עסן ווענן אונזערע נאָנסטע,און א שטראל פון האָפענונג,אפשר,אפשר האָט זיך דאָך עמיצער געראטעוועט פון מאָרד. דער גורל האָט א סורפריז פאר מיר,אין א שיינעם טאָג דערהאלט אין א בריוו,אזש פון קאָלאָמביע,און דערקען גליי־ך דעם כתב יד ...כאָטש א צענדליק יאָרן פארבי־,דאָך דערקען אין גליי־ך. דער מאָטאָ פון קאפיטל מה פון ספר בראשית -- " כי למחיה שלחני ה/לפניכם"(און נאָט האָט מיך געשיקט אי־ך פאָרויס, כדי איי־ך צו לאָזן אן אי־בערבליי־ב אף דער ערד...) און דאָס איז געווען כאראקטעריסטיש פאר אים,פאר יעדער סיטואציע,א פאסיקן פסוק. דורך די יאָרן איז ער געקומען צו א מעמד און איז גרייט צו העלפן די קרובים וואָס נויטיקן זיך אין היקף. פונקט ווי בייַ יוספן,ווענען גאָט האָט געשיקט אין פאָרויס צוגרייטן היקף פארן טאטן יעקב און די בריידער... אין בריוו דערציילט ער אויך ווענן זיין"לעבעדיקן אינווענטאר". די קאָרעספאָנדענץ גייט אָן מיטן פולן שווונג מיט אן אי־נקאדונג,אז מיר זאָלן זיך אָרונטערכאפן קיין קאָלאָמבי־ע.

****

דוד מאיר האָט באזוכט צוזאמען מיט זיין לעבנס באגליי־טערן,מדינת ישראל. שוין אריבער א 50 יאָר זינט איך האָב נישט געזעהן מיין קוזינע שפרה,זיין פרוי. יעדער באזוך זינער שפרודלט מיט הארציקע ליבשאפט צו מדינת ישראל.און ועל כלם-צו צ.ה.ל. ווענען פארליבט איבער די אויערן און געפונען ווען אזוי דאָס אויסצודריקן...

א וואונדערבארן,אומגעוויי־נלאכן זכרון האָט ער געהאט.בייַ יעדן באזוך געדענקט וואָס עס איז צוגעבויט,צוגעשאפן געווארן דורך דער צייט.. געדענקט ווי הייזער,פלאנצן,אלץ,ווי עס האָט אויסגעזעהן בייַ זיין עדשטן באזוך. מיט זיין שארפן בליק פלעגט ער באמערקן יעדע ענדערונג אין לאנד.עס האָט געמאכט דעם איינדרוק ווי א גיט-באזיצער,קומט יעדעס מאל שפּעטער נחת פון זיין פארמעגן.און שטענדיק צוגעגעבן "געדענק,אז ווען

****

דאָס לאנד וועט מיך דאַרפן,בין איך גרייט"!!

****

אין אינעם פון זיינע ערשטע ווייטן,צופעליק ממש,געפון איך אויס זיין גאָר נאָנטע פאמיליע,א פעטער,א מומע,אייניקלאך,קינדער,א פארצווייגטע בכבודיקע פאמיליע ער פארקניפט זיך באלד מיט זיי מיט דער גרעסטער און האַרציקער ליבע. און וען ער"אנטפלעקט"אז אינער פון זיי איז פון די גאָר הויבע פאָליצי בעאמטע,לאָזט ער אים ניט אָפ. ער שפּיגלט זיך אין אים. ער זעט אין אים א מוסטער פון יידישער זעלבסטשטענדיקייט,כבוד און ווירדע! און ווי א קינד פרייט ער זיך ווען עס דערזעט "עפעס"וואָס האָט פריער ניט געזעען. געדענק איך זיין באזוך באלד נאָך דער סיני אקציע. ווי ער איז אריינגענומען געווארן אף דער קריגס שיף פון מצרישן פלאָט "אברהם אל אזאל" מיט קינדערישע פרייד גלעט ער די שיף,גלעט און האלזט זיך און קושט די מאטראָזן,זיין"בלוט און פלייש"איז אזוי נאָנט אין די ענינים,דאָס איז דאָך דער אויסדרוק פון זיין אהבת ישראל און ליבשאפט פאר דער מדינה ישראל.

****

בי יעדן באזוך(אזעלכע געווען גאנצע 9)געפונט ער אן"אורזאך" פאר זיין קומען,און פון אזעלכע וויטקייטן...געקומען הערן פרטים פון דער סיני אקציע,און נאָר וואָס צוריקגעקומען פון א מיליטערישן פאראד פון דער צ.ה.ל. אין יום עצמאות,צי גאָר אשמחהלע בי זיין פארצווייגטער פאמיליע,געפילט זיך דערפרישט. אונטערגעשטראָכן,אז ער פילט נאָך גוט פיזיש און גייסטיק. אָבער קומען זיך באזעצן סטאביל ---ניט געקאָנט. ווער קאָן איבערלאָזן אזא משפחה(קיין שום בייז אויג)קינדער,אייניקלאך, אור אייניקלאך (כן ירבו) שיידן זיך מיט זיי,געווען שווערלאך. און בכלל, דאָ האָט איר שוין אן אינגעפונדעווען לעבן,אָבער דאָרטן,אין קאָלאָמביע, נאָך פאראן אזויפיל צו טאָן...אזויפיל אויפגאבן זיינען נאָך פאראן...

זיינע לעצטע וויזיטן זיינען געווען אייגנארטיק. געקומען חתונה מאכן זיערע צווי אייניקלאך:דערזון פון נעמי און ישראלקע גוטערמאן,און שפעטער,די טאָכטער. ביידע האָבן זיך באזעצט דאָ אין לאנד. צו ביידע שמחות געקומען און צוגעגעבן מיט שטאָלץ אף זיין חלק צו מדינת ישראל.

****

אויך איך, גיב צושטייער צום בויען דאס לאנד, דורך באזעצן פון יינגערע פון מיר... זייער גרינג געווען צו זעען דעם שטיפערישן גלאנץ אין זיינע אויגן. און נים איינמאל צוגעגעבן "הלואי וואלט איך געקאנט בלייבן דא מיט זיי. ביי זיין לעצטן וויזיט האט ער ביגעוואוינט אין קיבוץ "חי עם. געווען אן אימפאזאנטע חתונה און ער האט זיך געפילט און געגרויסט זיך, וואס ער איז א־מחותן!

וועגן מיין ליבן קוזין דוד מאיר ז"ל טעטיקייט אין קאלאמביע, זיין ראש הקהל פאר אזויפיל יארן און לעצטנס, וויצע פרעזידענט, זיינע פיינע און פילפארביקע טעטיקייטן דארטן, זיין זארגן פאר די צרכי הכלל שלא על מנת לקבל פרס, אף אלע געביטן־בין איך נים קאמפעטענט צו שרייבן. ער פלעגט מיט אמתן שטאלץ דערציילן וועגן באגאטא, זיין נייע היים, געהאלפן אויפבויען א יידישן צענטער, א כבוד און א תפארת, זיין פשוטע פאטערלאבע זארג פאר אלע רעליגיעזע הצטרכתן: ווין און מצות אף פסח, לולב און אתרוג צו סוכות א חזן פאר די ימים נוראים־און אפילו ריין וועלטלאבע טעטיקייטן, ווי ארונ־ברענגען רעדנער צו האלטן לעקציעס וועגן קולטורעלע טעמעס־אין אלע האט געוואָרצלט דער ווילן, הארץ, צו זעען, דערהאלטן א יידיש לעבן וואס איז געווען דער אינהאלט אין זיין לעבן.

און נים קיין וואונדער וואס ער איז געווען אזוי שטארק באליבט און געשעצט אפילו פון זיינע פאליטישע קעגנער. אלע, אן אויסנאם, האבן אין אים געזעען א פארשטייער פון א פאראנקערט יידיש לעבן, וועמעס פארשטייער ער איז געווען און פארבליבן זיין גאנץ לעבן.

ת.נ.צ.ב.ה זאל אים די ערד גרינג זיין!

****
****

אונזער טיפסטן מיטגעפיל דער פאמיליע פון דוד מאיר רובינשטיין. מיר אלע פילן זיך דערשלאגן פון דער טראגישער בשורה. דוד מאיר איז געווען איינער פון אונזערע חשובסטע און געשעצטע לאנדסלייט, סיי מיט זיין וויסן, גלויבן, און שיינע טאטן. א הארציקער פריינט פון אונזער באליבט ישראל. זיין געטרייסט טייערע פריינט, אייער פאטער האט איבערגעלאזט א נאמען וואס וועט שטענדיק לויכטן... ישראל גרופע_ אריה לעדערמאן.

****

ישראל-מצות און ווין פאר אידן אין קאלאמביע

עטלאכע אויסצוגן פון דעם ארטיקל וועגן קאלאמביאנער לעבן:

...הייי יאר איז דער ענין מצות און ווין פאר פסח געווארן שווערער. די רעגירונג קען נישט פארשטיין,פארוואס מען דארף קויפן ווין אין אויסלאנד ווען אין לאנד זיינען פאראן גענוג ווינערייען.און ספעציעל, ווען מען דארף דאס קויפן פאר דאלארס--אבער די "דישע קהילה,מיט מר דוד מאיר רובינשטיין בראש,האבן שוין חנוכה צייט אנגעהויבן צו טראכטן וועגן מצות און ווין פאר דעם "דישן ישוב אין קאלאמביע.און אדאנק זייער מי,איז אויך הייי יאר געלונגען צו קריגן די דערלויבניש פון דער רעגירונג אריינצובריינגען מצות און ווין.

און אינטערסאנט,אז די דערלויבניש איז געגעבן געווארן אדאנק דעם קאטוילישן בישאף,וואס האט געגעבן א המלצה-בריוו,אז "דן דארפן האבן כשרן ווין און מצות וואס ווערט נישט פראדוצירט אין קאלאמביע. אגב,אויך פאראן א מין "זשענטלמען-אפמאך"צווישן בישאף און רב: דער רב וועט נישט מגייר זיין קיין קריסטלאכע קינדער,און דער בישאף-נישט אפשמדן "דישע קינדער. **********

דער "דישער ישוב אין באגאטא האט נאך אן אלטע שול.אין דארט איז יעדן טאג דא א מנין צום דאוונען.דער עיקר פון די קדיש-זאגער און יעדן שבת זאגט שוין מכמה יארן א שיעור דער למדן און געווער חסיד,ר/דוד מאיר רובינשטיין,ווייצע פרעזידענט פון דער קהילה.

לעצטנס איז ר/דוד מאיר רובינשטיין קראנק געווארן און די דאקטוירים האבן אים געהייסן ליגן און רוען אין בעט זעקס וואכן....און זיי זיינען זיכער,אז ער וועט ווייטער קאנען אנגיין מיט זיינע שיעורים יעדן שבת אין דער אלטער שול,וואו ער לערנט מיט א צוויי מניינים "דן תורה...

****

****

וועלט צו לייענען. פון ישראל

****

אהרן מגד,איינער פון די טאלאנטירטע יינגע העברייאישע פראזאאיקערס, רעדאקטאָר פון דער ליטעראטור-זייט אין דער צייטונג„למרחב„ האָט פאר-עפנטלאכט אין אָט דער צייטונג אן ארטיקל אונטערן טיטל„מעדיטאציעס וועגן צוויי לשונות„,וואָס האָט ארויסגערופן א גרויסע דיסקוסיע אין דער פרעסע. ער שרייבט---איך בין זיך מודה-און ניט אָן בושה,און ניט אָן גרויסער שטוינונג,-די העברייאישע שפראך לייגט זיך מיר ניט לייכט אף דער צונג.איך רייד זי:אָבער,סריידט זיך מיר ניט,איך שרייב זי אָבער,זי שרייבט זיך מיר ניט.עפעס איז מיר ניט געגנוג„נאטירלאך„ניט געגנוג פשוט.צייטנווייז טאָפ איך אין איר ווי אין דער פינצטער,צייטנווייז יאָג איך זיך נאָך איר ווי נאָך א פליענדיקן פעדערל.צייטנווייז,גיי איך אף איר און גליטש זיך אוים,גלייך איך וואָלט געגאנגען אף שפיציקע שטיינדלאך. צייטנווייז איז זי מיר ווי זאמד צווישן מיינע ציין...

****

--די יידישע שפראך האָב איך קיינמאָל ניט געריידט,קיין מאָל ניט געלערנט. דאָס ביסל וואָס איך קען קומט פון מיין קינדהיים,פון דער באָבן,פון שכנים,קרעמער אדער פון...אראבישע גאסנהענדלער.-אף ע"פ כן-דוכט מיר,אז איך פארשטיי זי מער ווי איך קען זי.איך פיל זי,פיל אירע אייגנשאפטן,זע איר הארץ,און אירע אויגן,בין נאָנט מיט איר ווי אין א משפחה נאָנטקייט.דער פאקט ,וואָס מיינע עלטערן און זיידעס האָבן געריידט אין אָט דעם לשון,האָט געשאפן„ביאָלאָגישן פאקט„און זיין סם איז ארייגעדרונגען אין מיין בלוט.

צייטנווייז„קיצלט מיר„צו ריידן יידיש.סדוכט זיך,אז אסך זאכן,דער עיקר פון געפיל-וואָלט,וואָלט מיר לייכטער געווען אויסצודריקן אין אָט דער שפראך,וואָס איך בין אין איר ניט בקי.זי איז וויכער,זי איז וואריעער,זי איז בויגזדיקער,אינטימער,פשוטער,וואכיקער,עלאסטישער...

צו מאָל טו איך א קוק דורכן פענצטער אף דער גאס און שפיי זיך מיט אזא פאנטאסטישן געדאנק:וואָס וואָלט געשען ווען אָט דאָס גאנצע פאָלק,דאָ אין תל אביב,אין ישראל•די קרעמער,די שפעריס,זעלנערס,די אויסגעפוצטע מיידלאך וואָס קומען צוריק פון ים פארברוינטע,די בחורים

****

אין די קורצע הייזלאך,די קינדער וואס שפילן זיך מיט באלעמס,תלמידים פאסט און באנק אנגעשטעלטע-ווען אט די אלע וואלטן געווידט,אין גאס, אין שטוב,אין ביורא,אין פאבריק,אין מיליטער-לאגער-נים עבריה,נאר יידיש ? איך האב קיין ספק נים,אלע וואלט געווען אנדערש-די באגריפן פון אט דעם פאלק,זיינע מאנירן,קעגנזייטיקע באציונגען,דער יחס צום לאנד,צו פארשידענע וועלטן,דער לעבנס-שטייגער....

****

(אט דאס שרייבט נים ,חלילה,אן אויסגעשפראכענער יידיש-פאנאטיקער,נאר א איינער פון די טאלאנטירסטע יינגע קריטיקער אין ישראל)

****

די פארוואלטונג פון יידיש שרייבער פארייין אין ישראל, האט אפגעקויפט-א הויז אין תל אביב,כדי דארטן אויפצושטעלן דעם יידישן קולטור צענטער אפן נאמען פון ה. לייוויק.

אף א מסיבה לכבוד דעם לייוויק הויז אין תל אביב,איז אויפגעטראטן גאלדע מאיר. אין א געשמאקן יידיש האט זי דערציילט זכרונות וועגן דעם גרויסן דיכטער.

****

צו דער דאטע: 50 יאר נאכן טויט פון שלום עליכם,איז אין תל אביב פייערלאך געפענט גווארן דורכן מדינה פרעזידענט זלמן שזר דאס "שלום עליכם הויז". גלייכציטיק האט דער נשיא פראקלאמירט דאס יאר וויא "שלום עליכם יאר". צווישן אנדערס האט ער געזאגט: זאל היינט פונדאנעם אריבערגעטראגן ווערן צו אלע לייענערס און פארערערס פון שלום עליכם און צו אלע וואס לעכצן אים צו לייענען אומעטום אין יעטוועדער פארם.זאל דאס הויז,אויסגעבויט אין סאמע כרך פון אונזער מדינה,זיין א געטרייע היים פאר דער ירושה פון שפעטער.

****

****

****

חנה ישראל מאירס.
צום 25יעריקן יאָר צייט
דערמאָרדעט געוואָרן פון
די נאצי מערדער אין
זשעלעכאָוו.

אייניקל־היינדעלע דיימאַנד

די באָבע,חנה ישראל מאירס

עס האָט זיך אַלץ אַנגעהויבן מיט דעם גאָלדענעם האנט־זיגערל.
איך האָב מיך אַנגעהערט זייער פיל געשיכטעס פון מײַן באָבע,אָבער די
אמתע מעשה הויבט זיך אָן מיט דעם מאָמענט,ווען איך האָב דערהאלטן דאָס
קליינע זיגערל.

דאָסאינציקע בילד בײַ אונז אין הויז,וואָס איז פארבליבן
פון מײַן באָבען,שטעלט זי פאָר אלס א פרוי אין די זעכציקער,מיט א
שיטל אפן קאָפ,און א קליין שפיציק היטעלע וואָס באצירט און ניט איר
צו א מאיאסטעטישן אויסזען און'א גאָלדן בראָסלעטל־א חתונה מתנה האָט
באצירט איר האנט.

אין אַנהויב פלעג איך מורא האָבן צו קוקן אפן בילד.
עס האָט זיך מיר געדאכט,אז דער אויסדרוק אין איר פנים בײַט זיך אָפט.
פלעג איך זיך אויפירן גוט,פלעגט איר פנים שמיכלן מיט צופרידנקייט.
פלעג איך אמאל ארומשטופן אָדער ניט פאָלגן מײַן מאמען,דאן פלעגט דאָס
פנים אפן בילד מיר מאכן פאָרוואורף־נין,מײַן אייניקל,אזוי דארף מען זיך
ניט אויפפירן,דו פארשעמסט דיין אלטע באָבע". איין בייזער בליק איז גענוג
געווען,אז איך זאָל מיך פארטראכטן און פארשעמען.איך פלעג זיין גוט
אין הויז,כדי צו מאכן פילן גוט מײַן אלטע באָבע.

מײַן מאמע פלעגט קיינמאָל ניט ווערן מיד מיר צו דערציילן מעשיות פון
דער באָבע און פון קליינעם שטעטעלע זשעלעכאָוו,פארגעסנדיק,אז איך בין
קוים געווען זיבן יאָר אלט,ווען מײַן מאמע האָט מיך מיטגענומען אין דעם
קליינעם אָרט־זשעלעכאָוו.

מין באָבע איז באטראכט געוואָרן אלס אן אנגעזעענע ייִדיש בעל הבתישע פרוי וי אויך א מין מאמע פון אלעמען,ניט בלויז פון אייגענער משפחה.

באגינען,אזוי וי זי איז נאָר אויפגעשטאנען,פלעגט זי גלייך האָבן געסט.דאָס פלעגן קומען מענטשן,ינג און אלט פרעגן עצות,זיך באראטן מיט דער דאָזיקער אלטיטשקער,קריגן א פריינטלאך וואָרט,אָדער א פעקל שפייז.

דאָס הויז איז כמעט שטענדיק געווען פול מיט מענטשן וואָס פלעגן זיצן שעהן דערציילן זייערע טרויריקע געשיכטעס אָדער פריילאכע פאסירונגען. טייל פלעגן ווערן איבעראשט פון די ריד פון דער דאָזיקער אלטיטשקער,וואָס וואָלט זיך געפאסט פאר א מאָדערנעם מענטשן,ניט פאר אזא רעליגיעזע פרוי.

מין באָבע האָט קין בילדונג ניט פארמאָגט.איר מוטער האָט וועגן דעם פונקט וי אנדערע ייִדישע פרויען,אין יענער צייט,קיינמאָל ניט געטראכט. לערנען א מיידל האָט מען געהאלטן פאר אן איבעריקע זאך. און דאָך פלעגט באָבע,מיט איר געזונטן פארשטאנד,ריידן אזעלכע"אפיקורסישע"געדאנקען וי ליבע,דערציונג פאר מיידלאך און אנדערע אזעלכע זאכן.

דאָס לעבן איז געווען איר בוך,איר אוניווערזיטעט.דאָס האָט איר ניט געשטערט צו זיין אן אשת חיל,א בייזנעס פרוי.דער מאן איידער,מין זיידע, האָט זיך צו דעם ענין מסתר זייער ווייניק געטויגט. זאָגן תהילים און שלאָפן איז געווען גענוג אויסצופילן זיין טאָג באשעפטיקונג.פלעגט דער גאנצער עול פרנסה פאלן אף דער באָבע.און זי האָט זיך,חלילה,ניט באקלאָגט.אדרבה,געטראָגן די לאסט מיט פרייד.

געהאט האָט זי א שניט געוועלבל,אין מיטן מארק.פלעגט זי א גאנצן טאָג שטיין און באדינען די פויערטעס,וואָס פלעגן קומען פון די ארומיקע דערפער,אויסגעפוצט אין זייערע פיל קאָלירטע "ספאָדניצעס" מיט די קאָלירטע קרעלן אף זייערע העלזער,און זי פלעגן זי רופן די"געטלאכע מאמע".

זי האָבן גלייך דערפילט אין איר א פריינט,אן אמתן,וואָס פלעגט געדענקען זיך נאָכצופרעגן אף יעדן פון זייער פאמיליע. און טאָמער,האָט אמאל דער פויערטע אויסגעפעלט עטלאכע גראָשן,נו,איז אויך ניט געפערלאך... זי פלעגט זי געטרויען,און זי פלעגן איר שטענדיק אפגעבן מיט דאנק און מיט א קוישל אייער,גוטע פוטער אָדער קעז.

ר/דוד מאיר רובינשטײן האָט אויסגעבויט אן אײגענעם בנין צום וואוינען האָט ער אין דער פראָנט פון הויז אוועקגעשטעלט 5 מגן-דודס,וואָס סימ-באָליזירן די פינף חמשים פון דער תורה.און ײדן וואָס קומען פון דער פרעמד,מאכן אָפטמאָל א טעות,און קומען אריין זאָגן קדיש,אדער ארײנכאפן א מנחה.

אויך א סוכה האָט ר/ דוד מאיר אויפגעשטעלט אין זײן הויז און ײדישע שליחים פון ישראל,ווי אויך דער מיניסטער פאר רעליגיע, וואָס איז פאר אירן געווען אין קאָלאָמבי,עסן בײַ ר/דוד מאירן אין הויז.וויל,לײדער איז נים פאראן קײן כשר רעסטאָראן אין באָגאָטא.

דער ײדישער ישוב אין קאָלאָמבי האָט גאנץ שײן פרנסה.דער עלטערער דור,פילם אָבער,אז די יונגע ווערט אָפגעפרעמדט פון ײדישקײט,און עס וועט נים זײן,ווער עס זאָל ממשיך זײן א ײדיש לעבן אין קאָלאָמבי.

****

די ײדן האָבן ליב דאָס לאנדוואָס סהאָט זיי געגעבן א מעגלאכקײט צו לעבן א בכבודיק לעבן מיט פרנסה,אָבער,עס פילט זיך א פוסטקײט אין דער ײדישער נשמה.. טרעפט זיך,אז א יונגטלאכער פארלאָזט דאָס לאנד און באזעצט זיך אין ישראל אין א קיבוץ.אזוי האָט מיט א יאָר צוריק דאָס איינציקל פון וויצע פרעזידענט,ר/דוד מאיר רובינשטײן חתונה געהאט אין א קיבוץ.די כלה איז אויך פון קאָלאָמבי און נאטירלאך,די רובינשטײנס האָבן געפראווט די שמחה מיט זיי,טאקע אין ישראל..

****

דער ײדישער ישוב אין באָגאָטא,קאָלאָמבי,וועט היי יאָר זײן באזאָרגט מיט מצות און ווײן אף פסח אדאנק די באמיאונגען פון די ראשי הקהילה,מר מאקס וואָלף און ר/דוד מאיר רובינשטײן און אנדערע מיטגלידער פון דער קהילה.

******* (טאָג,דעם 17טן אפריל)

פאראן א סך אדטיקלן געשריבן אף שפאניש וועגן אונזער חשובן און נים פארגעסלאכן בן-עיר זל וואָס מיר וועלן פון ציט צו ציט איבערזעצן און דרוקן.אין בולעטין.

****

****

****

אונזער עולם צעגיים זיך....לעצטנס האָבן מיר פארלאָרן עטלאכע מיט.
משה ליפ,יעקב וועלנער,מאניע שארפהארץ און שלום זוסמאן. מיר דריקן
אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל צו זייערע משפחות,איר זאָלט קיינמאָל ניט
ווייסן מער פון קיין צער און פיין.

גרופע אין ישראל

אריה לעדערמאן סעקרעטאר

מיין טיפן מיטגעפיל אונזער קוזין נחמן שטיינהענדלער צום פארלוסט פון
זיין לעבנס באגל-טערן,זיין פרוי.מיר זיינען מיט דיר אין דיין גרויסן,
אומפארגעסלאכן צער און ווייטיק.

קאנאדא שמואל שטיין(שטיינהענדלער)און פאמיליע

****

אונזער אלעמענס טיפער טרויער און מיטגעפיל אונזער פריינם נחמן שטיין-
הענדלער צום טויט פון זיין פרוי. מיר זיינען מיט אייך אין אייער
צער און אומגליק. ווייסט ניט מער פון קיין צער.

זשעלעכאָווער גרופע ניו יאָרק פרוכטענבערג סעק.

****

פאראן מאָמענטן אין מענטשלאכן לעבן וואָס דער זאָץ: "וחחי,יתן אל לבו"
קריגט א ממשותדיקע און מוראדיקע באדייטונג,גאָר ספעציעל,וואָס מען הערט
וועגן א מקרה מות בבלל ועל אחת כמה וכמה פון א באקאנטן,נאָנטן וכו...
די טרויריקע ידיעה וועגן פלוצימדיקן טויט פון שב דוד מאיר רובינשטיין
ע"ה האָט מיך פרוי פרידע און מיך פשוט מדהים געווען! גראָד,זיינען מיר
דאן געווען אונטערווענגס און ניט געקאָנט קריגן די ידיעה אין צייט,
און געפונען דעם פאסיקן וועג אויסצודריקן אייך אונזער באדויערונג,
מיר דריקן אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל אייך,ליבע קוזינע שפרה,און
קינדער און אייניקלאך,זייט זיכער,אז מיר זיינען מיט אייך אין אייער
גרויסן און שווערן וויטיק.המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירו-
שלים,ומחה ה/דמעה מכל פנים,ובלע המות לנצח,איר זאָלט קיינמאָל מער
ניט ווייסן פון קיין צער אין אייער משפחה.

משה,פרידע בארַאכאָוויטש ניו יאָרק

****

(צווייטער שמועס)

שרייבט ריכטיק.

מיר האָבן אין בולעטין נומער 10 געבראַכט צוויי ווערטער: ווי און וואו און געוויזן ווי אַזוי זיי ווערן גאַנץ אָפט פאַרביטן אַפילו פון פריינט וואָס קאָנען שרייבן יידיש. לאָמיר דאָס נאָך אַמאָל איבערחזרן וואָס מיר האָבן דאַן געזאָגט. וואו- באַצייכנט פלאַץ. ווי-באַצייכנט, פאַרגלייך. ביישפּילן:

ער איז פונקט אַזוי קלוג ווי איך. ווי (אַזוי) גייט עס אייך ? וואו ביזטו געוועזן נעכטן אָוונט ? איך וויים ניט וואוהין צו גיין צום בית הכנסת...

איצט, לאָמיר נעמען נאָך צוויי ווערטער. צו און צי.

דאָס וואָרט צו...איך גיי צו.. קריגן דאָס בוך פון דער ביבליאָטעק. אָדער, בעסער, איך גיי צו דער ביבליאָטעק קריגן א בוך.

אַף העברייאיש	שפּאניש	ענגליש
אל ל־בית	A	TO

צי, מיינט, נאַטירלאך ציען. פאַרציען א שוך־בענדל. צי דעם שטריק. אָבער, עס מיינט אויך-אויב. איך וויים ניט צי איך וועל קאָנען זיין ביי דיר מאָרגן.

ביישפּילן: איך גיי צו מיין פעטער, אָבער איך וויים ניט צי איך וועל דאָרטן קאָנען בלייבן צו לאַנג.

העברייאיש	שפּאניש	ענגליש
אם	Si	IF

שרייבט ניט אַזעלכע באַרבאַריזמען ווי: ה־אָקס. צוליב וואָס דאַרפט איר א "ה"? אַף ענגליש שרייבט איר אויך ניט H_ox נאָר Ox

"ה"־־אָרגאַניזאַציע...צוליב וואָס דעם "ה" אין אָנהויב ? ווען און וואו האָט איר געזען אַזוי אויסלייגן ? Organizacie.....

מען שרייבט קעגנוואַרט.. דאַרף, איך וועל דאַרפן...צוקונפט. אָבער פאַרגאַנגענהייט, שרייבט מען ניט (ווי מאַנכע טוען דאָס) באַדאָרפן, נאָר באַדאַרפט. איך האָב בדאַרפט גיין דאָרטן, נאָר איך האָב ניט געהאַט קיין צייט.

****

בראנקילא בריכט

****

דעם 30טן מערץ איז הויז פון די ראָטערמאנס איז פֿאַרגעקומען א פֿארזאמלונג צו באשטימען די ווייטערדיקע ארבייטן פארן יאָר 67. נאָך א שמועס איז וועלכע די מערסטע האָבן אנטיילגענומען, האָבן מיר דערוויילט גאָלדע כאבערמאן אלס פרעזידענטן, עוא ראָטערמאן-קאסירערן, זעקרעטארן-קאראָלא לוקאָוויצקי. אליהו ראָטערמאן האָט צוגעזאָגט צו העלפן אונז אין דער ארבייט און מיר האָפן, אז איר וועט גאָר אין גיכן הערן גוטע נייעס פון אונזער פרויען-גרופע פונקט ווי אמאָל, אין די די גוטע צייטן. דערווייל האָבן מיר געזאמלט 70 דאלאר פארן בולעטין און 40 דאלאר פאר דער ליי-קאסע. דאָס איז בלויז אן אָנהויב. פֿאלגענדע האָבן אריינגעצאָלט:

א. ראָטערמאן	ד. ציבולקעוויטש
פ.לוקאָוויצקי	לאה ציבולקעוויטש
מ.י. לוקאָוויצקי	ל. ציבולקעוויטש
גאָלדע כאבערמאן	ה. טאָפֿאַרעק
ש. העפנער	ב וואטניק
מ. אָרמאן	כ. אָרמאן

****

****

****

ב. לערנער און י. גאָלטער זיינען נים קיין זשלעכאָוער, אָבער זיי העלפן שטענדיק מיט אונזער ארבייט און פילן זיך היימיש אין אונזער משפחה. מיר ווילן זיי הארציק דאנקען פאר זייער מיטהילף.

בראנקילא קאראָלא לוקאָוויצקי סעקרעטארן

****

בראנקילא איז געווען איינע פון די געציילטע ערטער וואו די פרויען-גרופע האָט פאר יארן אָנגעפירט א פיינע הילפס-ארבייט, ווי אויך דורכגעפירט שיינע סאָציאלע צוזאמענקומען וואו עס האָט געהערשט א חבריש אטמאָספערע. לאָמיר האָפן, אז זיי וועלן וויטער פֿאָרזעצן אָט דאָס שיינע קאפיטל. מיר וואונטשן איין דערפאָלג.

****

****

****

ר/דוד מאיר רובינשטיין האט אויסגעבויט אן אייגענעם בנין צום וואוינען האט ער אין דער פראנט פון הויז אוועקגעשטעלט 5 מגן-דודס,וואס סימ-באליזירן די פינף חמשים פון דער תורה.און ידן וואס קומען פון דער פרעמד,מאכן אפטמאל א טעות,און קומען אריין זאגן קדיש,אדער אריינכאפן א מנחה.

אויך א סוכה האט ר/ דוד מאיר אויפגעשטעלט אין זיין הויז און ידישע שליחים פון ישראל,וי אויך דער מיניסטער פאר רעליגיע, וואס איז פאר איצן געווען אין קאלאמביע,עסן בייַ ר/דוד מאירן אין הויז.וויל,לידער איז נים פאראן קיין כשר רעסטאראן אין באגאטא.

דער ידישער ישוב אין קאלאמביע האט גאנץ שיין פרנסה.דער עלטערער דור,פילט אבער,אז די יונגע ווערט אפגעפרעמדט פון ידישקייט,און עס וועט נים זיין,ווער עס זאל ממשיך זיין א ידיש לעבן אין קאלאמביע.

****

די ידן האבן ליב דאס לאנדוואס סהאט זיי געגעבן א מעגלאכקייט צו לעבן א בכבודיק לעבן מיט פרנסה,אבער,עס פילט זיך א פוסטקייט אין דער ידישער נשמה.. טרעפט זיך,אז א יונגטלאכער פארלאזט דאס לאנד און באזעצט זיך אין ישראל אין א קיבוץ.אזוי האט מיט א יאר צוריק דאס אייניקל פון וויצע פרעזידענט,ר/דוד מאיר רובינשטיין חתונה געהאט אין א קיבוץ.די כלה איז אויך פון קאלאמביע און נאטירלאך,די רובינשטינס האבן געפראווט די שמחה מיט זי,טאקע אין ישראל..

****

דער ידישער ישוב אין באגאטא,קאלאמביע,וועט הי יאר זיין באזארגט מיט מצות און ווין אף פסח אדאנק די באמיאונגען פון די ראשי הקהילה,מר מאקס וואלף און ר/דוד מאיר רובינשטיין און אנדערע מיטגלידער פון דער קהילה.

******* (טאג,דעם 17טן אפריל)

פאראן א סך אדטיקלן געשריבן אף שפאניש וועגן אונזער חשובן און נים פארגעסלאכן בן-עיר זל וואס מיר וועלן פון צייט צו צייט איבערזעצן און דרוקן.אין בולעטין.

****

****

****

אונזער עולם צעגיים זיך....לעצטנס האָבן מיר פארלאָרן עטלאכע מיט.
משה ליפ,יעקב וועלנער,מאניע שארפהארץ און שלום זוסמאן. מיר דריקן
אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל צו זיערע משפחות,אויר זאָלט קיינמאָל ניט
וויסן מער פון קיין צער און פיין.

גרופע אין ישראל

אריה לעדערמאן סעקרעטאר

מיין טיפן מיטגעפיל אונזער קוזין נחמן שטיינהענדלער צום פארלוסט פון
זיין לעבנס באגל־טערן,זיין פרוי.מיר זיינען מיט דיר אין דיין גרויסן,
אומפארגעסלאכן צער און וויטיק.

קאנאדא שמואל שטיין(שטיינהענדלער)און פאמיליע

****

אונזער אלעמענס טיפער מרויער און מיטגעפיל אונזער פרײנט נחמן שטיין־
הענדלער צום טויט פון זיין פרוי. מיר זיינען מיט אייך אין אייער
צער און אומגליק. וויסט ניט מער פון קיין צער.

זשעלעכאָווער גרופע ניו יאָרק פרוכטענבערג סעק.

****

פאראן מאָמענטן אין מענטשלאכן לעבן וועו דער זאָץ: "וחחי,יתן אל לבו"
קריגט א ממשותדיקע און מוראדיקע באדײטונג,גאָר ספעציעל,וועו מען הערט
וועגן א מקרה מות בבלל ועל אחת כמה וכמה פון א באקאנטן,נאָנטן וכו...
די מרוירעקע ידיעה וועגן פלוצימדיקן טויט פון שב דוד מאיר רובינשטיין
ע"ה האָט מיין פרוי פרידע און מיך פשוט מדהים געוואָרפן! גראָד,זיינען מיר
דאן געווען אונטערוועגנס און ניט געקענט קריגן די ידיעה אין צייט,
און געפונען דעם פאסיקן וועג אויסצודרוקן אייך אונזער באדויערונג,
מיר דריקן אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל אייך,ליבע קוזינע שפרה,און
קינדער און אייניקלאך,זיין זיכער,אז מיר זיינען מיט אייך אין אייער
גרויסן און שווערן וויטיק.המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירו־
שלים,ומחה ה/דמעה מכל פנים,ובלע המות לנצח,אויר זאָלט קיינמאָל מער
ניט וויסן פון קיין צער אין אייער משפחה.

משה,פרידע באראכאָוויטש ניו יאָרק

****

(צווייטער שמועס)

שרייבט ריכטיק. **********

מיר האבן אין בולעטין נומער 10 געבראכט צווי ווערטער: ווי און ווען און וועזן ווי אזוי זיי ווערן גאנץ אפט פארבינדן פריינט וואס קאנען שרייבן יידיש. לאמיר דאס נאך אמאל איבערחזרן וואס מיר האבן דאן געזאגט. ווען באציכנט פלאץ. ווי-באציכנט, פארגלייך. ביישפילן:

ער איז פונקט אזוי קלוג ווי איך. ווי (אזוי) גייט עס איין ?

ווען בייזטו געווען נעכטן אחנט ? איך ווייס נישט ווהין צו גיין צום בית הכנסת... **********

איצט,לאמיר נעמען נאך צווי ווערטער. צו און צי.

דאס ווארט צו...איך גיי צו. קריגן דאס בוך פון דער ביבליאטעק.

אדער,בעסער,איך גיי צו דער ביבליאטעק קריגן א בוך.

עענגליש	שפאניש	אף העברעאיש
TO	A	אל ל-ביית

צי,מיינט ,נאטירלאך ציען. פארציען א שוך-בענדל.צי דעם שטריק.

אבער,עס מיינט אויך-אויב. איך ווייס נישט צי איז ווער קאנען זיין בייַ דיר מארגן. **********

ביישפילן: איז ג- צו מיין פעטער ,אבער איך ווייס נישט צי

איך ווער דארטן קאנען בלייַבן צו לאנג.

עענגליש	שפאניש	העברעאיש
IF	Si	אם

שרייבט נישט אזעלכע בארבארזמען ווי: ח-קק.צוליב וואס דארפט איר א ה' ?אף ענגליש שרייבט איר אויך נישט Ox_H נאר Ox

ה'--ארגאניזאציע...צוליב וואס דעם "ה' איז אנהויב ? ווען און ווהו Organizacie..... האט איר געזעהן אזוי אויסלייגן ?

מען שרייבט קעגנווארט... דארף,איך ווער דארפן...צוקונפט. אבער באדארפט. איז האב בדארפט גיין דארטן,נאר איך האב נישט געהאט קיין צייט.

****

****

בראנקילא בריכט

****

דעם 30טן מערץ איז הויז פון די ראָטערמאנס איז פֿאַרגעקומען א פארזאמלונג צו באשטימען די ווייטערדיקע ארבייטן פארן יאָר 67. נאָך א שמועס איז ווערקע די מערסטע האָבן אנטיילגענומען, האָבן מיר דערוויילט גאָלדע כאבערמאן אלס פרעזידענטן, עוא ראָטערמאן-קאסירערן, סעקרעטארן-קאראָלא לוקאָוויצקי. אליהו ראָטערמאן האָט צוגעזאָגט צו העלפן אונז אין דער ארבייט און מיר האָבן, אז איר ווערט גאָר אין גיכן הערן גוטע נייעס פון אונזער פרויען-גרופע פונקט ווי אמאָל, אין די די גוטע צייטן. דערוויל האָבן מיר געזאמלט 70 דאלאר פארן בולעטין און 40 דאלאר פאר דער ליי-קאסע. דאָס איז בלויז אן אָנהויב. פאָלגענדע האָבן איינגעצאָלט:

א. ראָטערמאן		ד. ציבולקעוויטש
פ.לוקאָוויצקי	**********	לאה ציבולקעוויטש
מ.י. לוקאָוויצקי	********	ל. ציבולקעוויטש
	*****	
גאָלדע כאבערמאן		ה. טאָפֿאַרעק
ש. העפנער		ב ווינטניק
מ. אָרמאן	********** -------	כ. אָרמאן

ב. לערנער און י. גאָלטער זיינען נים קיין זשעלעזאָער, אָבער זיי העלפן שטענדיק מיט אונזער ארבייט און פילן זיך היימיש אין אונזער משפחה. מיר ווילן זיי הארציק דאנקען פאר זייער מיטהילף.

בראנקילא קאראָלא לוקאָוויצקי סעקרעטארן

****

בראנקילא איז געווען איינע פון די געציילטע ערטער וואו די פרויען-גרופע האָט פאר יאָרן אָנגעפירט א פיינע הילפס-ארבייט, ווי אויך דורכגעפירט שיינע סאָציאלע צוזאמענקומען וואו עס האָט געהערשט א חבריש אטמאָספערע. לאָמיר האָפן, אז זיי ווילן ווייטער פאָרזעצן אָט דאָס שיינע קאפיטל. מיר וואונטשן איין דערפאָלג.

****

****

****

****

מזל טוב חאונטשן מיר אונזערע פריינט שמואל העפנער און פרוי דעם זיידן און באבע צו זייער 65 איניקל. דער טאטע און מאמע-בנימין לערנער און פרוי,אסך נחת און א גרינגע דערציונג.
אלס אויסדרוק פון פריידן,שיקן דער זיידע און באבע 10 דאלאר פארן בולעטין. זאל דאס נייע קינד ברענגען אסך גליק דער גאנצער פאמיליע.

****

זשעלעכאוער גרופע אין בראנקילא

ק. לוקאוויצקי און ע. ראטערמאן סעקרעטארן

אונזערע ברכות שמואל העפנער און פרוי,בנימין לערנער און פרוי דעם זיידן און באבע,די עלטערן אסך נחת,א גרינגע דערציונג.

בראנקילא אליהו,עזא ראטשטיין און פאמיליע

****

הארציקע גליקוואונטשן אונזערע טייער פריינט שמואל און רחלע גליקמאן מיר האפן,אז איר וועט האבן אסך נחת און גליק פון אייערע קינדער.

זשעלעכאוער גרופע בראנקילא לוקאוויצקי,ראטערמאן

קאלאמביע ********** סעקרעטארן

אונזערע ברכות אונזער טייערע פריינדן גאלדע לעווינסקי,צו דער חתונה פון אייער זון,איר זאלט דערלעבן אסך נחת.

זשעלעכ. גרופע בראנקילא לוקאוויצקי און ראטערמאן

סעקרעטארן

מיר באגריסן הארציק אונזערע פריינט דרעזנער צום געבורט פון זייער ני איניקל(דאס זעקסטע,כן ירבו..)דער טאטע און מאמע,אסך נחת און גליק. דעם זיידן און באבע-איר זאלט דערלעבן וואס איר ווילט אליין.

שאלעק,אסחר,ליבוש,ראטערמאנס. פאנאמא.

****

אונזערע טייערע פריינט פערל און חיסדע בורגשטיין צום געבורט פון זייער נייי געבוירן איניקל,אסך נחת און גליק.

זשעלעכאוער גרופע ניו יארק פרוכטענבערג

****

****

מזל טוב מזל טוב

אונזערע האַרציקסטע גליקוואונטשן אונזערע חשובע פריינט,
לאנדסלייט,בנימין און כייטשע וואטניק,צו דער שמחה פון זייער
טעכטערל מיני מיט אברהם רינבוים. די עלטערן,דעם יינגען פּאָר-
אסך נחת און גליק.

די זשעלעכאוער גרופּע אין בּאראנקילא
סעקרעטאַרן קאַראַלי לוקאַטשעצקי.

אונזערע האַרציקע ברכות צו אייער שמחה טייערע פריינט וואטניק.
מיר פריען זיך מיט אייער שמחה און דעם יינגען פּאָרל-זיי זאָלן
שטענדיק פילן זיי היינט.

זשעלעכאוער גרופּע פאנאמא סעק אייזיק
ראטערמאן

****

די מחותנים--- מזל טוב

****

די גליקלאכע הויפטמאכער(מחותנים פון כלהס און חתן צד...)
פון לינקס צו רעכטס-- ב. וואטניק,פרוי וואטניק,די כלה,מחותן,משה
און פרוי רינבוים. אסך נחת און גליק,דערלעבט פון זיי אלץ וואס
איר וואונטשט זיך...

אונזערע ברכות אונזערע חשובע פריינט וואטניק און רינבוים,א שאד
מיר קאנען נים זיין מיט אייך,אבער,מיר פרייען זיך מיט אייך אין
אייער שמחה.

זשעלעכאוער גרופע ישראל סעקרעטארן:

אריה לעדערמאן און שמואל גליקמאן.

טייערע פריינט,מיר וואונטשן אייך אסך נחת און גליק פון אייערע
קינדער.נאר אף שמחות טייערע פריינט.

זשעלעכ. גרופע אויסטראליע ג. אשלאק סעק.

די ניו יארקער גרופע באגריסט אייך,טייערע פריינט צו אייער שמחה.
דערלעבט פון אייערע קינדערלאך אסך נחת און גליק.

מלכהלע פרוכטענבערג ניו יארק

****

מחותנים און געסט:גומע פריינט.

פון רעכטס צו לינקס:מאר וס ארמאן,פרוי,מאטע גרושעצקים זון און זיין מאמע פויני גרושעצקי(ספעציעל געקומען פון די שטאטן) לאה ציבולקעוויטש,די באבע פון דער כלה,ב. וואטניק,מאטע גרושעצקי דער חתן,די כלה(וואס צוליב איר טאנצן אלע:) כייטשע וואטניק,די מחותניסטע,רעכאלי מענדישיצקי(געקומען אזש פון ארגענטינע)באזוכן דער פאמיליע ציבולקעוויטש און גלייכצייטיק,אויך די חתונה,שמעון ראזענטאל,די טאכטער פון ב.וואטניק און דער איידים כאטש ריינבוים.

נאך אמאל,מיר וואונטשן אונדערע טיערע פריינט אסך נחת און גליק לאמיר זיך נאר פריען אומעטום.

ניו יארק. מלכהלע פרוכטענבערג און אזרעמל.

קאסטע ריקאנער געסט אין בראזיל. דריי זשלעכאשער.

יאסקע משפטים בראזיל

קומען זיך צופליען דריי זשלעכאשער "נגעליים פון קאסטע ריקע קיין בראזיל און שטיגן אויס אין גרויסער שטאט סאן פאולע. געקומען זיינען זיי אייגנטלאך צו א חתונה פון א פאמיליע,אן אייניקל פון דרעזל (אהרן יעקב קאוואלס א טאכטער) נאר אזוי ווי די חתונה האט באדארפט פארקומען דעם 25טן פעברואר,און זיי זיינען אנגעקומען דעם 22טן, האבן זיי געהאט גענוג צייט.צו טרעפן זיך מיט זשלעכאשער,נו,סאן פאולע איז א שטעטעלע וואס ציילט קנאפע 6 מיליאן,און אויב מען האט ניט קיין ענוייען אדרעס,קאן מען זוכן דעם נעכטיקן טאג.וואזשע טוען די דריי "נגעקייטלאך ? נו,נעמט מען זוכן אין טעלעפאן־בוך,אפשר אפשר,וועט מען אנטרעפן א באקאנטן.. זוכט מען און מען זוכט,און גע־ פאקט,אנגעטראפן א באקאנטן נאמען,א גוטיסן בארעגשטיין...וויזם זיך ארויס,איז ער גאר פון קאזשעניץ. וואזשע טוט מען וויטער ?

האט זיך אייגער פון די דריי...דערמאנט,אז עס דארף זיין א קאלטן פאמיליע זשלעכאשער. און טאקע אריינגעטראפן צו דער זעלבער זשלעכ. פאמיליע אין זעלבן טאג.******

שוין באלד 8 אווגט,מיר זיצן און עסן. דער טעלעפאן קלינגט. עס גיפונען זיך דריי זשלעכאשער וואס וויזן זיך טרעפן מיט די היגע

****

לאנדסלייט. דער שרייבער פון די שורות איז צופעליק געווען דאן אין סאן פאולא(נית פאר אייך בעדאכט,דורכגעמאכט אן אפעראציע).אזוי וי מיר האבן געהערט די נייעס,האבן מיר פאר פרייד שוין נית פארענדיקט אונזער עסן. גלייך,טעלעפאניש געמאלדן אלע לאנדסלייט זאלן זיך גלייך צוזאמענקומען. יא,די דרייי יינגעליטלאך,זיינען: ישראליק בראן, שלום לעווינסקי(האכגעלערנטער) און אהרון רידעלמאן,צירעלעס מאן.

****

דעם ערשטן צוזאמענטרעף האבן מיר געהאט בייי מיין שוועסטער און שוואגערס הויז.הערשל און העניע קאלין, די שטוב איז אנגעפילט געווארן מית לאנדסלייט,קינדערלאך,אייניקלאך, אלע זיינען געקומען אפנעמען גריסן פון אונזערע לאנדסלייט פון קאסטע ריקע,און אויך,אויב מעגלאך,פון אונזערע פון דער אלטער היים. אפשר,האט זיך נאך עמיצער געראטעוועט פון די נאצישע מערדער.

צו באשרייבן אלע,פינקטלאך,וואלט מען באדארפט האבן א קוואליפיצירטן שרייבער,אבער,פאר א פשוטן מענטשן,ק ראנקן וי איך,וועט איר מיר מוחל זיין פאר מיינע סטיליסטישע פעלערן,אויב זיי זיינען פאראן.

****

דער צוזאמענקום איז געווען געמישט פון פרייד און טרערן. געהאלזט זיך,געקושט,נית וי מית לאנדסלייט,נאר וי מית גאר נאנטע, אייגענע בריידער. עס האט זיך סטיכיש אויסגעשיילט 3- גרופעס. יעדער גאסט מית א גרופע און געענטפערט אף אלע געשטעלטע פראגעס. זי זיינען געווען מיד איז באטלאסן געווארן זיי לאזן אפרוען און זיך טרעפן נאכאמאל.

זונטאג דעם 26טן נאך דער חתונה,אביסל אפגערוט,האט די פאמיליע מאלין איינגעארדנט א ספעציעלן צוזאמענקום. דאס מאל שוין געווען א גרעסערע צאל און פארבראכט אין א בריידערלאכע סביבה אומפארגעסלאכע מאמענטן. ענלאכע צוזאמענקומען זיינען אויך געווען בייי אנדערע זשעלעכאוער פאמיליעס. אבער ,וועגן זיי,קען איך שוין נית בארכטן,ווייל איך בין דארטן נית געווען. איך גלויב,אז עמיצער וועט נאך שרייבן,דער בולעטין געהער דאך צו אלעמען. וואלט איך טאקע וועלן הערן פון אנדערע אויך..

****

*****זייטשטעלעכאָטער בולעטין **************************************

גאנץ אנדערש זיינען זיי אויפגענומען געוואָרן אין סאנטאָס.סאנטאָס, איז אן אינזל וואָס איז באוואוינט פון א האלבן מיליאָן.די גרעסטע פּאָרט שטאָט פון גאנץ זיד-אמעריקע מיט נאטור שיינקייטן,איז עס איז מיר שווער צו באשרייבן. יעדער טוריסט באזוכט סאנטאָס. אין דער שטאָט וואוינט,כמעט,דער גאנצער אקטיוו פון דער זשעל. גרופע אין בראזיל. אמת,זייער וויניק אין צאָל.בסך הכל 5 זשעלעכאָטער.ש.טשעטשינארזש, מאיר לוקאָוויצקי,גדליה גאָלדשטיין,אייזיק באראן און איך.

****

מאָנטיק דעם 27טן האָבן די געסט באזוכט אונזערע שיינקייטן,אין און ארום דער שטאָט. זיי זיינען געווען,פשוט,אנטציקט.שפעטער,זיך געטראָפן מיט די עטלאכע זשעלעכ.

****

אין דער וואוינונג פון אייזיק און לאה באראן איז געווען צוגעגרייט,א פיין געדעקטער טיש מיט אלדאָס גוטס. דער פריינט ג. גאָלדשטיין באגריסט די געסט און וויזט זיי אף דער חברישקייט אין אונזער משפחה זשעלעכאָוו. ער האָט באזוכט קאָלאָמביע און אויך דאָרטן,האָט מען אים ארויסגעוויזן וואריסקייט און הארציקייט. ביים זעלבן אָוונט געזעגענען מיר זיך מיט אונזער פריינט טשעטשינארזש וואָס פּאָרט אף א לוסט רייזע קיין ישראל.

פריינט שאיע רידט וועגן אונזער שטעטעלע און אלץ וואָס עס האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט.(פארגעסן,פרוי ליבטשע טשעטשינארזש פּאָרט אויך מיט(

שלום לעווינסקי באגריסט און דאנקט הארציק אלעמען און גיט איבער א קאָלעקטיוון גרוס פון אלע זשעלעכ. אין קאָסטע ריקע. ער דערציילט וי די זשעלעכ. אין קאָסטע ריקע זיינען טעטיק אף כמעט אלע געביטן,לאָקאלע וי אויך פארן,בולעטין,לייי קאסע און אנדערע...

דער עולם פרעגט זיך אויס אף ידען,און עס אנטוויקלט זיך א מין שמועס וואָס דויערט עטלאכע שעהן.

די ציים רוקט זיך.די געסט דארפן פאָרן. עס וויקלט זיך נאָך פרעגן ,ריידן,אבער מען מוז זיך איילן אין וועג אריין.

אזוי האָט זיך פארענדיקט עטלאכע יום טובדיקע שעהן. דעם ערשטן מערץ זיינען זי אָפגעפאָרן קיין ארגענטינע.און עס בליבט צו וואָרטן און זוכן אין בולעטין זייערע אינדריקן וועגן בראזיל און די זשעלע.

מינע האַרציקן דאַנק אונזערע ליבע פרײַנט ברוך און גיטל,אין וועמעס „האַטעל״מיר האָבן פאַרבראַכט עטלאַכע טעג.באַמת,בלויז האַרציקע פרײַנט קאָנען אזוי האַנדלן,א באַציונג וואָס האָט אונז געוואַרימט. האָפן מיר, אז איר זאָלט פאַרבלאָנזשן צו אונז און אונז נעבן א געלעגנהײט,אײַך אביסל אָפדינען. מאניע און איזיק ראָטערמאן פאנאמא

אונזערע בעסטע וואונטשן אונזערע ליבע פרײַנט,לאה ציבולקעוויטש צום געבורט פון איר אײַניקל. די עלטערן- אגעזונטע דערציונג.

זשעלעכאָוער גרופע אין בראַנקילא סעק. קאַראָלי לוקאָוויצקי

****

אונזערע חשובע פרײַנט: שמעון (סעם) אוןהעלן אלטמאן,צו דער שמחה פון זײער אײַניקל,וואונטשן מיר זײ אסך נחת און גליק. דערלעבט אים צו פירן צו דער חופה אין א מזלדיקע שעה.

זשעלעכאָוער סעק. אין ניו יאָרק מלכהלע סעק.

די בריידער אלטמאן און זיערע פאמיליעס שאָלעק און אסתר,הערשל און פרידע,וואָלטער און היינדעלע דימאַנד,דר מאַרטין און שרקעלע לואין און שמעון בראון,וואונטשן אײַך א גליקלאכע דערציאונג פון אײַער אײַניקל,אסך נחת און גליק. אויך דעם טאטן און מאמע -א פוד נחת.

****

די פאמיליעס וויר: רויזע,שמעון און יאנקל און זיערע פאמיליעס, וואונטשן אײַך,די עלטערן,דעם זײדן און באָבע (שמעון און העלן)אסך נחת צו דער שמחה פון אײַער אײַניקלס בר מצוה. נאָר אף שמחות זאָלן מיר גײן און הוליען.

****

פרײַנט טשעטשנארזש,אײַנער פון אונזערע חשובסטע פרײַנט פון בראזיל איז איצט א גאסט אין ישראל,דערוויל זײַנען מיר געוואָר געוואָרן,אז איז שוין א זעכציקער(בײַ 120)וואונטשן מיר אים אסך,אסך יאָרן פון גליק און וויטער אָנגעזונט מיט זײַן ארבעט אזוי וויַ בײַ איצט,לטובת אונזער משפחה זשעלעכאָוו. גרופע אין ישראל אריה לעדערמאן און שמואל גליקמאן סעקר.

א שטיקל איבערבליק איבער אונזער ארבייט אין ניו יאָרק.

וי אלע יאָר,האָבן מיר ניט קיין צוזאמענקומען דורך די זומער־חדשים. די היצן זינען זייער גרויס און דער עולם צעפאָרט זיך,מען אנטלויפט וואוהין מען קאָן.

היינטיקס יאָר האָבן מיר צו פאַרצייכענען בעסער וי אין די פריערדיקע יאָרן: די לייַ קאסע וי אויך דער בולעטין,וי אויך גע־קויפט ישראל באָנדס. אונזער קאסירער האָט אונז אָפגעגעבן א פרילאכן באריכט,מיר זינען קיינעם ניט שולדיק,באצאָלט אלע חובות,און נאָך פארבליבן עטלאכע דאלאר אין דער קאסע. נו,קאָן זיין עפעס בעסערס ?

פריינט אלטשטיין אהרן איז דער פינאנץ מיניסטער אונזערער. אונזער ארבייט ,וי שטענדיק,באשטימט אין צוזאמענקומען זיך יעדן חודש, קיין צופיל קולטורעלע ארבייטן פירן מיר,צום באדויערן,ניט דורך. אָבער, שוין דאָס אליין וואָס יעדער האלט פאר א חוב צו טרעפן זיך מיט פריינט, אפילו איין מאָל א חודש,ברענגט אונז נענטער איינער צום צווייטן.

דער„בולעטין" וועלט זייער געשעצט פון יעדן זשעלעזנאָוער אין ניו־יאָרק,און מיר האָפן,אז עס זאָל אָנהאלטן אף לאנגע,לאנגע יאָרן... מיר געדענקען זשעלעזנאָ פון אונזערע יוגנט יאָרן,די בעסטע אין יעדנס לעבן. דאָרט געטרויסט,געשפונען חלומות פון א בעסערער וועלט,און וואָר פון אונז וויל זיך ניט אָרונטערכאפן,אפילו אין חלום,אין יענער צייט?

צום באדויערן,זענען מיר ניט,אז דער יינגער דור זאָל זיין פאראיני־טעריסירט אין אונזער ארבייט. מען קומט אמאָל מיט,וויל מען וויל,אז די עלטערן זאָלן הנאה האָבן,טוט מען זיי צוליב. אָבער,דאָס הארץ,געפיל, פעלט. יאָ,מיר האָבן אסך פראָפעסיאָנאלן,געלערנטע,שרייבער,אינזשענירן, דאָקטוירים צווישן אונזער יוגנט,אָבער,פרעגן מיר,וויפיל פון זיי וועלן פאָרזעצן אונזער ייִדיש לעבן? וויפיל פון זיי נעמען אן אקטיוון אנטייל אין סאָציאל גיזעלשאפטלאך קולטור לעבן ? עס וואָלט אינטערסאנט געווען באמת,דורכצופירן אזא אנקעטע...מיר ווייסן,אז אין געוויסע פלעצער,וי אין קאסטע ריקע,צ.ב. נעמט אונזער יוגנט אן אקטיוון אנטייל אין דעם דאָרטיקן קהילה לעבן און וואו נאָך ? ----------

עס קומט א גרויסן דאנק די יעניקע פון אונז וואָס האלטן דעם פלאם...

****

מלכהלע פרוכטענבערג

****

לייבוש,וואס האט יארן אליין,כמעט,געטראגן דעם גאנצן יאך פון אלץ,און איצט,שאלעק,וואס זעט,אז דער בולעטין זאל זיין א כבוד פאר אונז אלע. און עס איז פאר מיר א גרויסער כבוד און געוואלטיקע באפרידיקונג,אז איך אויך זאל צוטראגן מיין חלק צו דער דאזיקער הייליקער ארבייט.הייליק דארף פארבלייבן די געדעכעניש פון אונזערע קדושים,פון די 6 מיליאן יידן אומגעבראכט פון די מערדער! מיר וועלן קיינמאל דאס ניט פארגעסן און האלטן אונז און יעדן-אין איין דערמאנען.

****

טייערע פריינט. אין דעם אפרוף פון אונזערע פריינט,כמעט,אומעטום, פילן מיר,אז מיר וועלן ניט האבן קיין פינאנציעלע פראבלעמען,אויב איר וועט אנהאלטן מיטן זעלבן טעמפא אייער אינטערעס. פאר די לעצטע עטלאכע חדשים,נעמען וואס מער פריינט אנטייל,און שיקן אונז צו בילדער פון שמחות,באריכטן,מיינונגען,קריטיק,אלץ. מיר פילן,אז איר וואכט איבער אונז. זיינען מיר שטארק צופרידן. נעמט א דירעקטן אנטייל אין בולעטין. דער בולעטין איז ניט קיין פריוואטע אונטערנעמונג. יעדער איינער פון אונז ארבייט מיט ליבע און הארץ.מיר טוען דאס,וייל מיר פילן,אז אונזער ארבייט,די הונדערטער פריינט וואס נויטיקן זיך אין הילף דורך דער ליי קאסע,איז א וויכטיקער טייל אין אונזער נשמה לעבן. מיר ,די גליקלאכע,דארפן העלפן מיטן גאנצן הארץ די יעניקע וואס מוזן אנקומען צו אונז. לאמיר זיי העלפן מיטן פולן הארץ און נשמה.

****

דאס וועט זיין דער לעצטער נומער אין יאר 1967. פריינט שאלעק און אסתר פארן קיין ישראל אף עטלאכע חדשים. די אלע מאטעריאלן וואס איר שיקט,שיקט דאס אף מיין אדרעס.און אינאיינוועגס,וואונטשן מיר אונזערע פריינט א גליקלאכן באן וואיאזש. פארט געזונט און קומט געזונט.

\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-

****

****

איוב מיט זײנע דריי חברים.

JEAN FOUQUET: *Job and His Comforters;* Musée Condé, Chantilly, France.

אף זײט 74 גיבן מיר אבילד פון איובן געמאָלן פון מ. ליעבערמאן. דאָס בילד אף דער זעלבער טעמע איז געמאָלן פון יאן פאָוקעט.געבוירן אין יאָר 1415 אין פראנקרײך. ער איז באקאנט מיט זײנע קונסט־ מאָלערײען: גן־עדן,דאָס בויען פון טורם פון בבל,דאָס פאלן פון יריחו,בויען פון טעמפל(בית המקדש)די ישראלים און זייער קאמף מיט די כנענים. אזיך געמאָלן מיניאטורן צו דער געשיכטע פון יוזעפוס פלאוויוס,זיי געפונען זיך אין דער נאציאָנאלער ביבליאָטעק אין פאריז.

****

געלטער דערהאלטן פארן בולעטין פארן יאָר 1967

****

פון אויסטראליע	280,00	דאלאר
שרה קאנער	5,00	
קאָסטע ריקע	75,00	
פאנאמא	205,00	דאלאר

שמעון באראן	25,00	
ה. אלטמאן	25,00	
שאלעק	25,00	
ווינבערג	25,00	
ספיוואק	25,00	
מיכעל	25,00	
ראטערמאן	25,00	
אסטראָוויאק	25,00	
רובין	15,00	
יצחק בארענשטיין	15,00	
איזשע אייזן	10,00	
י. בייטעל	240,00	דאלאר
צוזאמען		

****

משה בייטעל 25,00 דאלאר

בילד הערשל אלטמאן

****

באגריסונגען 14,00 דאלאר

שמעון באראן 2,00

מיר ווילן האַרציק באדאנקען

קאָסטע ריקע

****

ל.לוקאָוויצקי	5,00 דאלאר
יאָסל ראָזענגער	5,00
א. ברומאן	5,00
מ. פינגעזיכט	5,00
ש. פינגעזיכט	5,00
ש לעווינסקי	5,00
י. פארבער	5,00
ב. בארַאכאָוויטש	5,00
ש דרומלעוויטש	5,00
א רידעלמאן	5,00
ד פינזילבער	5,00
י בראן	5,00
ב טישלער	5,00
א וויסלעדער	5,00
ד וויסלעדער	5,00

****

צוזאמען 75,00 דאלאר

די פרינט,ניט קיין זשעלעכאָוער,וואָס רופן זיך שטענדיק אָפּ זייער וואריס פארן בולעטין,וואָס אסך פון די זשעלעכ. מעגן זיך אָפנעמען א בישפיל: ספיוואק,ווינבערג,אָסטראָויאק,רובין, יצחק בארענשטיין און איזשע אייזן. נאָך אמאָל,פרינט,א דאנק.

****

****

נאך געלטער אריינגעקומען:

חנה מלכה לערער,נעקראלאג	2,00 דאלאר	
ברוך דרעזנער (בולעטין)	20,00	פארען יאר 1967
יחזקאל בייטעל "	10,00	"
גימל יחסן	10,00	"
סעם אלטמאן ניו יארק	10,00	"
פרעשקער "	5,00	"
זש. יחסן	5,00	(ביידע נים קיין זשעלעכאוער)

און אט א בריוועלע פון פריינט פרעשקער:

חשובע פריינדן פרובטעגנבערג.

א דאנק מיין באקאנטשאפט מיט פריינט זשע יחסן(משה יאסל) האב איך אויסגעפונען וועגן אייער אינטערסאנטן "זשעלעכאוער בולעטין". איך בין אייך דאנקבאר וואס איר שיקט אים מיר פון צייט צו צייט. באמת, וויל אייך אויסדריקן מיין צופריידנקייט לייענענדיק די אינטערסאנטע ארטיקלן. זאגן אייך דעם אמת,איך וויס נים וואו זשעלעכאוו געפונט זיך אף דער מאפע.איך אליין בין פון א שטעטל איזביצא קוויוסקי נעבן וולאצלאווק,אבער איך פיל זיך היימיש לייענענדיק אייער"בולעטין". בייגעליגט שיק איך אייך 5 דאלאר פאר א יאר בולעטין און וואונטש אייך דערפאלג אין אייער ארבייט. פריינטלאך ישראל פרעשקער

א שיינעם דאנק אייך וויי אויך אונזער נייעם"אגענט" משה יאסל.

דערהאלטן פון קיילע לוקאוויעצקי פון בארענקילא פארן בולעטין.

פארן יאר 1967 אכציק דאלאר 80,00 דאלאר.

וואס איז מכוח באגאטא,פאריז,ארגענטינע,וועזועלע און אנדערע ?

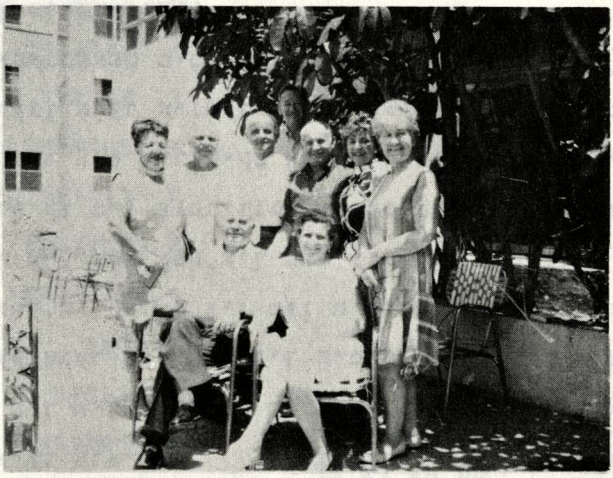
דערהאלטן פון שמואל אשלאק טרינידאד 5 דאלאר פארן בולעטין און צוויי דאלאר פאר א באגריסונג. *********

פון מיאמי...וואלטער און הינדעלע דיאמאנד פארן בולעטין 15,00 דאלאר.

אונזער הארציקע באגריסונג דער פאמיליע ווינבערג און ליסטעק צו דער חתונה פון זייער זון ד"ר עוזי ווינבערג אסך נחת און גליק... מיר אלע זינען מיט אייך אין אייער נחת און פרייד.

די טעג איז געקומען שמואלקע האָכגעלערנטער פון אויסטראליע,פרינט אבראמאוויטש פון פאריז,נו,עס וועט שוין זיין פריילאך,און מיר האָפן, אז אונזערע לאנדסלייט וועלן דאָ גוט פארברענגען און זיך אָנשעפן מיט פולע עמערס אהיים צו ברענגען...לעבעדיקע גריסן פון די ישראלדיקע זשעלעכאווער. אריה לעדערמאן ישראל.

****

א צוזאמענטרעף פון דרי בריידער מיט זייערע פאמיליעס,דורך א צופאל איז מיאמי פסח צום סדר,נאָכדעם וי זיי זינען שוין ניט געווען צוזאמען העכער 30 יאָר. די פאמיליעס אלטמאן: הערשל,שאלעק און שמעון,די דימאָנדס,וואלטער און הינדעלע און רויזע וועיר.

****

די פאמיליע גרושעצקי באגריסט די פרינט שמעון און העלן אלטמאן צו דער בר מצוה פון זייער אייניקל. איר זאלט דערלעבן פירן אים צו דער חופה. מאטעס און פויגע גרושעצקי ניו יאָרק.

אהרן און געניע שידלאָוויטש
מיט זייערע טעכטערלאך

געניעס און אהרנס טעכטערל

וועמעס 16 יאריקער יום טוב איז
געפייערט געוואָרן אף א זייער אימפּאָ־
זאנטן אופן אין א ריזן־זאל ,שיקאגא.

****
****
****

אונזערע הארציקע ווונטשן די פריינט שידלאָוויטש צו דער שמחה פון זייער טעכטערל,איר זאלט דערלעבן אסך נחת און גליק.

רעדאקציע „בולעטין"

מיינע גליקווונטשן איך,טייערע פריינט צו אייער שמחה פון אייער טעכטערל אנגענעמע און גליקלאכע יאָרן פאר אייער גאנצער פאמיליע.

לייבוש שיקאגא

אונזערע ווונטשן פאר א ער טעכטערל און פאר איך צו דער שמחה פון דעם 16 יאריקן שׂנע טעכטערל. מלכהלע ניו יאָרק

****

רייזע אייגדריקן ש. טשעטשינארזש ישראל

שוין צוויי חדשים,אז איך געפון מיך אין ישראל.מיר זיינען אין קאנטאקט מיט די קאמיטעטן,זשעלעכאוועד,אין חיפה און אין תל אביב. געזעגן שוין א היפש ביסל זאכן,אבער נאך וויט נים גענוג וואס עס איז פאראן.מיר זיינען גוועזן בייַ דער לויה פון י. בערקאוויטש,דער איידים פון שלום עליכם און וואס האט איבערזעצט ז"ן שוערס ווערק און געבראכט דאס צו די סאבראס. ב" דער לויה זיינען געווען: דער פרעזידענט,מיניסטאַרן,שרייבער,אנגעזעענע פירער פון פארשידענע פארטייען,און נאטירלאך,דאס פאלק,פשוטע פאלקס מענטשן.געקומען אפגעבן דעם לעצטן כבוד דעם פארשטאַרבענעם שרייבער.

****

מיר האבן באזוכט דעם טעכניון וואו עס לערנען ארום 6 טויזנט תלמידים. דער פערסאַנאל און די ארבייטער וואס זיינען דאָרטן באשעפטיקט,שטעלן צוזאמען אן ארמיי פון צוויי טויזנט. וועגן אלץ וואס איך האב דא געזעגן,האף איך,צו באשרייבן וועל איך וועל אהיימקומען.

געווען בייַ דעם גרויסן געטא- טרויער אוונט אין א קיבוץ. געווען ארום 35 טויזנט מענטשן,מען קען דאס זעען א"ן מאל אין לעבן. ארויסצושרייבן דעם אינהאלט פון פראגראם-וואלט פארנעמען צופיל פלאץ און ציים. אבער,איין זאך איז מיר נים געפעלן,און זאלן מיר מיינע פריינט דא מוחל זיין,אלע רעדנער האבן געריידט אף העבריאיש און סאיז קיינעם נים אויפגעפאלן,אז איין רעדנער האט געמעגט רייַדן אף דער שפראך פון די 6 מיליאן קדושים...געווען אסך טוריסטן וואס פארשטייען נים קיין העבריאיש- באמת,שוער מיר דאס צו פארשטיין און בארעכטיקן...איין רעדנער אף יידיש וואלט נים געשטעלט אין געפאר דאס לאנד...בלויז עטלאכע לידער געזונגען פון פראכטפולן כאר,זיינען געזונגען געווארן אף יידיש.די לידער פון געבירטיק און קאצענעלסאן. וועג נים דאס,וואלטן מיר גאר נים פארשטאנען...א שאד.

****

דעם 15טן אפריל האט מען אונז דערמאנט,אז איך בין שוין א זעכציקער און נאטירלאך,א פייערונג לכבוד די 6 צענדליק יערלאך.

****

דער קאמיטעט אין חיפה האט איינגעארדנט א זייער שיינעם אונט און האבן געלאדן אלע זשעלעכאוער. געווען א פיינער פראגראם. און אן מתנות גייט ניט ביי אונזערע זשעלעכאוער,האב אין געקראגן א סעם פון אכט בענדער: די געשיכטע און אנטשטייונג פון מדינת ישראל. אויך מתנות און פרעזענטער,פאר וועלכן איך און מיין פרוי דאנקן הארציק אלע פריינט דא אין ישראל פאר זייער גאסטפריינטלאקקייט און הארציקייט.

****

געווען א פייערלאכער אונט צו פייערן די דערשיינונג פון אונזער בן עיר ו.יאסניס צוויטער בוך: געשיכטע פון די לאדזשער יידן אין צייט פון געטא. מיר וואונטשן אים אסך,אסך יאר פון זיין לייזעראריש־שער טעטיקייט.

*****

זייענדיק דא האב אין דערהאלטן דעם נומער 10 בולעטין, און בין,באמת,דאנקבאר וואס מען אנגענומען מיין פארשלאג צו ענדערן דעם שער־בלאט פון צייט צו צייט.

דאס דערוייל,ווען איך וועל צוריקומען און זיך אביסל אויסרוען,וועל איך האבן מער צו דערצייקן,סיי פון דער מדינה וי אוין אדער איבערהויפט,וועגן אונזערע ,אנדסלייט דא אין ישראל.

****

****

הארציקע וואונטשן אונזער ליבן פרייטט שאיע טשעטשינארזש צו זיינע 60 יערעראן. היינט א זעכציקער איז מען נאך א יינגערמאנטשיק, וי זאגט מען אין ניו יארק: א לידע שניעק איז היינט א זעכציקער... טא נעמט זיך ניט איבער,ליבער פריינט. מיר האפן צו פיירן אייערע זיבעציק און נאכדעם וועלן מיר וידער וואונטשן. זיט געזונט און גייט אן וי בייז איצט מיט אונזער,אייער הייליקע ארבייט.

ניו יארקער גרופע - מלכהלע פרוקטענבערג.

****

צוזאמען מיט אלע אונזערע פריינט אומעטום,פריען מיר זיך מיט דער שמחה אייערע. זייט געזונט און שטארק און זעצט וייטער פאר אונזער אלגעמיינע ארבייט.

אויסטראליע - ג שראק

****

****

יזכור אונט אין בראנקילא ,קאלאמביע. קאראלא לוקאוויצקי

****

זונטיק דעם 7טן האבן מיר ,ווי שטענדיק,דורכגעפירט א טרויער־אונט
געוויידמעט דער וואשאוער געטא און די זעקס מיליאן אומגעקומענע
יידן אין דער היטלער תקופה. עס ווערט אנגעצונדן 6 ליכט,א סימבאל
פאר די זעקס מיליאן קדושים. אלע שטעלן זיך אויף,שווייגן 5 מינום.

דער פרעזידענט פון דער קהילה דערמאנט די קדושים און גיט
אויך א געשיכטלאכן איבערבליק איבער פארשידענע עטאפן אין דער
מארד עפאכע. דער פרעזידענט פון שול ברוך וואטענבערג זאגט קדיש
און מזכיר די אומגעקומענע בריידער און שוועסטער וואס זיינען דער־
מארדעט געווארן. די קינדערלאך פון דער שול זאגן עטלאכע קאפיטלן
תהילים. מענטשן קאנען זיך נישט באהערשן און עס הערט זיך א געויין
איבערן גאנצן זאל. מען גייט זיך פאנאנדער מיטן באשלוס,קיינמאל
נישט פארגעסן דאס פאלק,די דייטשן,וואס האבן דערמארדעט א דריטל
פון אונזער פאלק. ניין,מיר וועלן דאס קיינמאל נישט פארגעסן,אזוי
לאנג ווי מיר וועלן לעבן!

****

(דער נאמען פון דער קהילה פרעזידענט איז ארטורא וואטענבערג)

****

****

מיר באגריסן אונזערע טיערע פרינט שאלץ און אסתר צו זייער פרייד
פון דער אויסצייכענונג פון שרקעלעס מאן,זייער איידים,דר' מארטין
לואין פאר זייער וויסנשאפטלאכע בייטראג און מיר וואונטשן אים אסך
דערפאלג אין זיין ארבייט.

זשעלעכאוער גרופע פאראנקילא סעק.

קאראלא לוקאוויצקי

אונזערן טיערן פריינט ש. טשעטשינארזש אין בראזיל צו אייערע
60 יאר,ווילן מיר זיך פריען מיט אייער שמחה און לאמיר דערלעבן
צו פיערן אייערע 70 יאר און שפעטער,נאך און נאך...

קאראלא לוקאוויצקי -- זשעלעכאוער גרופע בארנקילא

****

דער סידור פון משה בארַאכאוויטש

פון ה. לייוויק זל

דער יד משה בארַאכאוויטש פון זשעלעכאוו איז אין דער צײט פון היטלער־אומגליק,בימי מצור ומצוק געלעגן־א לאנגע צײט אין א באהעלטענישׂ ערגיץ אין א דאַרף אין א בונקער.

זײן משפחה איז שוין געווען אומגעקומען:זײן ווײב,זײן קינד זײנע שוועסטערס מיט זײערע קינדער.צוזאמען מיט זיי און מיט אלע ײדן ארום זײנען אויך אומגעבראכט געווארן אלע בתי מדרשים,אלע סידורים,און אלע טליתים.

האָט אים,דעם פשוטן ײדן,אָנגעכאפט א מורא,אז די וועלט קאָן נאָך בלײבן אינגאנצן אָן א סידור און דעמאָלט,וועט זי דאָך טאקע געווינס חרוב ווערן.מרײדט שוין ניט ווענן דעם,וואָס אויב ער אליין וועט אײבערלעבן די שוארצע טעג--וועט ער ניט האָבן מער קײן סידור צום דאווענען.וואָרים דאָס איינציקע קלײנע סידורל,וואָס ער האָט מיט זיך איז שוין אינגאנצן צעפליקט.

דער סידור זאָל,אגב,זײן אן אנדענק נאָך זײן אומגעקומענע משפחה און אויך נאָך אים,אויב אים וועט אויך באשערט זײן אומצוקומען.זײן הויפט כוונה איז געווען: די וועלט זאָל חלילה ניט בלײבן אָן קײן סידור.און משה בארַאכאוויטש האָט,זיצנדיק אין באהעלטענישׂ, אײבערגעשריבן דעם סידור...

זײענדיק באהאלטן אין א בונקער בײ א פויער,האָט משה בארַאכאוויטש אײבערגעשריבן(פון זכרון) דעם סידור,וואָס אנטהאלט אלע תפילות. צוליב דעם,וואָס בארַאכאוויטש האָט ניט דערפירט בײז צום סוף דאָס שרײבן פון זײנע זכרונות פון דער אומקום־צײט,האָבן מיר אויך ניט די באשרײבונג,וי אזוי בײ אזא טראגישן מצב האָט ער אָנגעשריבן דעם סידור.

****

דעם פאַעט ליוויקס בריוו צו אונזער בן עיר

משה בארַאכאוויטש.

****

****

22 מאי, 1947

תשובה. משה ברוכאוויטש -

כ' האב דיר שוין לאנג נישט געשריבן. איך בין אין א

שטאט וואו מען רעדט נישט קיין ייִדיש. אין דער

שטאט איז נישטא קיין ייִדישע פּרעסע. איך בין

אפגעשניטן פון דער וועלט. מען לעבט דא ווי

אין א קבר. איך האב נישט קיין חשק צו שרייבן

קיין בריוו. איך האב נישט קיין חשק צו לעבן.

איך בין אפגעשטאנען פון אלע מענטשן. איך

האב נישט קיין חשק צו זיי צו זען. איך האב

נישט קיין חשק צו הערן פון זיי. איך האב

נישט קיין חשק צו רעדן מיט זיי. איך האב

נישט קיין חשק צו שרייבן צו זיי. איך האב

נישט קיין חשק צו לעבן מיט זיי. איך האב

נישט קיין חשק צו שטאַרבן מיט זיי. איך

האב נישט קיין חשק צו לעבן. איך האב נישט

קיין חשק צו שטאַרבן. איך האב נישט קיין

חשק צו טאָן גאָרנישט. איך האב נישט קיין

חשק צו טאָן עפּעס. איך האב נישט קיין חשק

צו טאָן גאָרנישט. איך האב נישט קיין חשק

צו טאָן עפּעס. איך האב נישט קיין חשק צו

לעבן. איך האב נישט קיין חשק צו שטאַרבן.

איך האב נישט קיין חשק צו טאָן גאָרנישט.

איך האב נישט קיין חשק צו טאָן עפּעס.

איך האב נישט קיין חשק צו לעבן. איך

האב נישט קיין חשק צו שטאַרבן. איך

האב נישט קיין חשק צו טאָן גאָרנישט.

איך האב נישט קיין חשק צו טאָן עפּעס.

איך האב נישט קיין חשק צו לעבן. איך

האב נישט קיין חשק צו שטאַרבן. איך

האב נישט קיין חשק צו טאָן גאָרנישט.

איך האב נישט קיין חשק צו טאָן עפּעס.

Wadsworth 7-1239

****

לאָמיר נײט קלאַסיפיצירן אונזערע אומגעקומענע בריידער !

(ריידע געהאלטן פון אונזער חשובן <u>דר העשיל קלעפפיש</u>
בײם מרויער אָונט געוויידמעט דער וואַרשאָווער געטא)

****

מיר האָבן זיך פארזאמלט היינטיקן אָונט כדי אָפצוגעבן כבוד אונזערע בריידער וואָס זיינען אומגעקומען אין די ירן פון דער צווייטער וועלט-מלחמה דורך די נאצישע מערדער און זייערע פארבינדעטע. אין דעם דאָזיקן 24טן יאָר צייט פון אויפשטאנד פון דער וואַרשאָווער געטא בערנגען מיר ארויף אין אונזער זכרון מיט טיפע פארערונג די העלדן וואָס זיינען געפאלן אין ייענעם אויפשטאנד און אויך די וואָס זיינען געפאלן אין די אויפשטאנדן אין די אנדערע געטאָס וואָס זיינען געשאפן געווארן דורך די דייטשן.

און מיט דער זעלבער פארערונג זיינען מיר זיך מחיחד מיטן אנדענק פון די אלע וואָס זיינען געווארן אויסגעשחטן אין ייענע אומהיימלאכע יארן פון נאצישער קָופאציע,נאָר צוליב דעם וואָס זיי זיינען געווען יידן און וואָס האָבן מיט זייער טויט געהיליקט דעם נאָמען פון גאָט און פון פאָלק ישראל.דאָס איז א טאָג אין וועלכן מיר דארפן וויידמען אונזערע מחשבות צו דער מוראדיקער קאטאסטראָפע וואָס איז ארײַנגעפאלן אף אונזער פאָלק.דאָס איז דער טאָג אין וועלכע מיר דארפן גיסן טרערן אף אונזערע 6 מיליאָן בריידער וואָס זיינען געווארן אויסגעראָטן און אף דער אויטענטישער ייִדישער קולטור וואָס איז געווארן פארניכטעט.דאָס איז דער טאָג אין וועלכן מיר דארפן זיך פארטראכטן אף דער צואה פון מארטירערישקיים און הערואיזם וואָס קומט צו אונז פון ייענער פעריאָדע פון טראגעדיע,אבער אויך פון גלאָריע און פון גיסטיקן נצחון.

****

אין דילעצטע יארן,פרואוט מען אין געוויסע קרייזן צו קלאסיפיצירן די קרבנות פון די נאצישע רציחות און אינצוטיילן אין קאטעגאריעס די 6 מיליאָן קרבנות.עס געפונען זיך אזעלכע וואָס באציכענען די גבורים נאָר די ייניקע וואָס האָבן געשטעלט א וויידערשטאנד דעם שונא, וואָס האָבן זיך פארניקט אין די ריען פון די אונטערגרונט-קאמפן און אין ענלאכע באוועגונגען אין שלאכט-גרופן,וואָס האָבן געקעמפט קעגן די

מערדער. לויט דער דאזיקער טעאריע דארף מען אויסקנעמען דעם ערן-
טיטל פון העלדן בײ די מאסן און יחידים וואס זינען נישט אויפגעשטאנען
קעגן די נאציס און האבן זיי נישט געשטעלט קיין ווידערשטאנד: א בא-
וואפנטן אדער פיזישן: אן ארגאניזירטן אדער אינדיוידועלן.
די דאזיקע מינונג וואס געווינט לעצטנס אנהענגער צווישן אונז,פארקלע-
נערט אף א שרייענדיקן און אומגערעכטן אופן דעם פארנעם פון דער
גבורה פון אונזערע אויסגעשאכטענע בריידער,און דאס איז אן אויבער-
פלעכלאכע אזן פאלשע מינונג. **********

דער היינטיקער יארצייט,וויזט זיך מיר אויס,צו זיין א
פאסיקע געלעגנהייט כדי מיר זאלן זיך קלאר מאכן אין אונזער געוויסן
עטלאכע עלעמענטארע פאקטן פון ענער אומהיימלאכער תקופה:פאקטן וואס
ווערן,צום באדויערן,פארגעסן מיטן לויף פון די יארן.
עס איז לייכט,זייער לייכט פאר מענטשן וואס האבן קיינמאל נישט מיטגע-
מאכט די דערפארונג פון די נאציש אכזריות און וואס זינען קיינמאל
נישט געווען דארט,אין די אויסראטונגס-לאגערן פון אוישוויץ,אדער
טרעבלינקע צו ריידן אין קריגערישע טערמינען און באנוצן זיך מיט
אזעלכע באגריפן ווי:געווער,ווידערשטאנד,אויפשטאנד...מען דארף זיך
אריבערטראגן אין געדאנק צו ענע שווארצע און בלוטיקע צייטן צו
ענע מוראדיקע און מאנסטערהאפטע וירקלאכקייט צו ענעם רציחודיקן
גיהנום וואס דער מענטש האט דערפונדן,כדי צו פארשטיין,אז עס איז
געווען אוממעגלאך צו ארגאניזירן אן אויפשטאנד אין דער אירופע וואס
איז געווען אקופירט דורך די דייטשן.*********

עס בלייבט א פאקט,אז עס איז נישט פארגעקומען קיין שום אויפ-
שטאנד אין די לענדער וואס האבן געשמאכט אונטער דעם נאציש שטיוול.
עס איז נישט אויסגעבראכן קיין אויפשטאנד,נישט אין פראנקרייך,נישט אין
בעלגיע,נישט אין האלאנד און נישט אין די אנדערע באזעצטע געביטן.
אין פוילן זינען די פאלאקן אויפגעשטאנען קעגן די דייטשן אין דעם
מאמענט וואן די רוסישע ארמיי האט זיך שוין געפונען בײ די טויערן
פון ווארשע.נאך וויניקער האבן מיר נעהאט א מעגלאכקייט צו ארגאני-
זירן אן אויפשטאנד,אין קאמף איז נויטיק אויסצואיבן ענגע מענטשן.

****

און ײדן האָבן ניט געקאָנט קריגן קײן געווער פון קינעם,און זי זינען ממש געווען ארומגערינגלט פון מוסרים.פילע פעלקער מיט וועלכע די ײדן האָבן געלעבט הונדערטער יאָרן צוזאמען,און הגם זי זינען אליין געווען פארשקלאפט דורך די דײטשן,האָבן נאָך צוגעהאָלפן די נאצים אין זײער שטן־ווערק פון פארניכטן די ײדן.**********

דער אויפשטאנד אין דער וואַרשאָווער געטא,געווי וי די וידער־שטאנדס באַוועגונגען אין די אנדערע געטאָס,זינען א באַווײז פון אומגע־ווינלאכן מוט און דרייסטקײט פון איבערמענטשלאכע אנטשלאָסנקײט ,און זי באַווײזן,אז אפילו אַן געווער און אַן אויסאיבונג,האָבן דאָך טויזנטער ײדן,געשטעלט א וידערשטאנד דעם שונא אין א פארנעם וואָס איז ניט אונטערגענומען געווארן דורך קײן שום אנדער פאָלק אין דער גאנצער אָקופירטער איראָפּע.

****

מען דארף אויך ניט פארגעסן,אז די דײטשע אונטערדריקער האָבן באשטראָפט דעם כלל פאר ײדן וידערשטאנד פרואו פון א ײחיד.פאר אן אקט פון סאבאָטאזש האָבן זי אומגעבראכט די גאנצע פאמיליע,און מאנכע־מאָל,דעם גאנצן ישוב,גאנצע ײדישע קהילות. דער ײד וואָס האָט זיך דעצי־דירט צו שטעלן א וידערשטאנד דעם דײטשן באאמטן,האָט אלזא,געמוזט זיך אָפגעבן א רעכענונג פון די פאטאלע קאָנסעקווענצן פון זײן פאר־צווײפלטן אקט,וואָס וועט בריינגען זיכערער אומקום פאר אלע מיטגלידער פון זײן משפחה,פאר דער גאנצער קהילה. וויפיל איבערצײגונגס־קראפט האָט געקאָסט די קהילה־פירער אויסצואיבן זייער אײנפלוס אף די מאסן, אז זי זאָלן זיך ניט לאָזן פראָווָצירן פון שונא,זי זאָלן זיך ניט לאָזן פירן פון זייערע עמאָציעס,נאָר,אז זי זאָלן מיט געדולט דערשטיקן זייער צער און צאָרן.מען האָט געריכטט, אף אזא אופן,לכל הפחות,אפ־צושלעפן די אקציע פון פאטאלער פארניכטונג און מען האָט געהאָפט,אז ביז דעמאָלט,קאָן אפשר זיך עפעדערן די גאנצע סיטואציע פון דער מלחמה צווישן דײטשלאנד און די אלואירטע פעלקער. און אין אמתן,וער קאָן משפטן וועלכער טיפ העראָיזם איז העכער ? צי דער העראָיזם ארויסצו־ריסן דאָס געווער בײם שונא וועו מען געפונט זיך אין אָנבליק פון אויס־גערראָבענעם גרוב כדי צו ווערן דערשאָסן אדער דער העראָיזם פון ארום

נעמען אין דאזיקן לעצטן מאמענט די פרוי מיטן קינד אין ארימס?
באהערשט דורך דער זארג,אז די טיערע וועזנס זאלן ניט מיטגעשלעפט
ווערן מיט דעם צעיושעטן שטורם פון דער שחיטה ?

עמם אין גבוכם?

אין אלע געטאָם געשאפן דורך די נאצים,איז פארגעקומען א מעכטיקע
מעטיקיט מיטן צוועק אויפצוהאלטן די ייִדישע טראדיציע און די ייִדישע
קולטור,מיטן צוועק צו שטארקן דעם גייסט און דעם אָטעם פון האָפענונג.
אונזערע בריידער האָבן ניט רעזיגנירט צו זיער גורל,זיי האָבן ניט
פארלוירן זיער גלויבן,זיי האָבן ארגאניזירט שולן צום דאוונען און
שולן צום לערנען,זיי האָבן פארעפנטלאכט אין געהיים ביכער און מעקס־
ביכער,זיי האָבן געשאפן סעמינארן און אפילו אוניווערזיטעטן.זיי האָבן
ניט געלאָזט די מיקראָבן פון פעסימיזם זאלן אויפעסן זייערע נשמות.
אין די טיפענישן פון ליידן,אויג אף אויג מיט די בערג פון טויטע,
האָבן זיי אינגעפלאנצט אין דעם ינגען דור די אידעאלן פון ייִד און
מענטש,האָבן זיי אינגעוואָרצלט אין די קינדער די באגריפן פון ווירדע
און מענטשלאכע דערהויבנקיט.צי זינען ניט די אקטיוויטעטן,די שטעלונג
און דער גלויבן מאניפעסטאציעס פון ווירקלאך גרויסע גבורה?

ווער איז א גבור ?

דרי און נינציק תלמידות פון א לערער־סעמינאר ביי יעקב זינען געווען
אויסגעשטעלט אף דער גענאר איבערצוגעבן ווערן צו די דייטשע טמאים...
אין דער לעצטער נאכט,פארן אָננעמען דעם באשלוס,האָבן זיי חפילה גע־
טאָן און פארענדיקט זייערע ינגע לעבנס מיטן אויסטרינקן דעם בעכער
סם...פארדינען די דאזיקע 93 ינגע מיידלאך באצייכנט צו ווערן ווי
העלדינס אדער פארדינען זיי ניט אינגעשלאָסן צו ווערן צווישן אונזערע
גבורים -?

****

אין א שטעטל אין דער ליטע,האָבן די דייטשן געזוכט דעם רב
ווילכער האָט באווירן צו פארלאָזן דעם ישוב און אויסצובאהאלטן זיך
אין א שכנותדיק דאָרף.די דייטשן האָבן געלאָזט ווייסן,אז אויב דער רב
וועט זיך ניט צושטעלן אין משך פון 36 שעה,ווילן זיאומברענגען די
גאנצע קהילה.די ייִדן זינען געווען גרייט צו שטארבן און ניט אויסגעבן

****

דאס ארט וואו דער רב, זײער גײסטיקער פירער, איז אויסבאהאלטן. אבער, איינער האט דאס געלאזט וויסן דעם רב, און ער האט גלייך געבעטן מען זאל אים צוריקפירן אין שטעטל. ער האט זיך צוגעשטעלט אין שעה פארן אויסגיין פון טערמין, אנגעטאן אין טליה און תפילין, די מערדער האבן אים פארפיניקט אין אנווזנהייט פון דער גאנצער קהילה וואס האט זיך געמוזט געפונען בעת דעם אקט פון דער עקזעקוציע. צי איז דער דאזיקער רב געשטארבן וויא א בעל פחדן אדער וויא א גרויסער גבור ?

א יינגער מענטש וואס האט אנגעפירט מיטן ייִדישן וויידערשטאנד אין געטא פון וילנע איז געווארן געמסרט. אבער ער האט זיך אויסבאהאלטן און מען וואלט אים, אפשר, קיינמאל נית געקענט געפונען. די חברים פון וויידערשטאנד האבן אים געראטן, אז ער זאל זיך נית איבערגעבן, הגם די ייטשן האבן געדראט צו צעשטערן דעם גאנצן געטא אין פאל וען ער וועט זיך נית צושטעלן. נאך לאנגע אנגסטפולע גײסטיקע ראנגלענישן, נים פאלגנריק די עצות פון זיינע חברים, האט דער יינגער מענטש זיך צוגעשטעלט צו דער נאצישער מאכט, וויל ער האט נית געוואלט און נית געקענט פועלן בײ זיך, צו טראגן אזא שרעקלאכע פאראנטוואָרטלאכקייט, און איז דערמארדערט געווארן פון די נאצישע מערדער. איז דאס נית אן אקט פון העראישקייט וואס געהערט

צו דער קאטעגאריע פון גבורה ?

די דרײ לעצטע רבנים פון וארשע זיינען ארויסגעפון געווארן דרינגלאך דורך דעם ראש פון "יודנראט" מען האט זיי אינפארמירט, אז עס איז דא א מעגלאכקייט זיי אפצוראטעווען מיט זייערע פאמיליעס, דער פארשלאג האט געמאכט א הויכער קאטוילישער גײסטלאכער, איינער פון די זעלטענע, זייער זעלטענע, צווישן קאטוילישן קלער. מען האט זיי געגעבן א שעה צייט זיך צו באטראכטן. און זיי האבן אפגעווארפן דעם פארשלאג. זיי וועלן זיך נית ראטעווען איבערלאזנדיק די עדה ייִדן אליין. פון די דרײ רבנים, האט נאר איינער זיך געראטעוועט, על פי נס. די איבעריקע זיינען אומגעקומען איינשליסנדיק די משפחות פון אלע דרײ. דאס באוואוסטזיין פון פליכט לגבי דער קהילה איז בײ זיי געשטאנען העכער אפילו וויי זייערע איגענע פאמיליעס.

זיינען די דאזיקע גײסטיקע פירער נית געווען קין העלדן ?

****

אסך פון אײך קענען זיכער דעם נאמען פון יאנוש קאָרטשאק,דער באַ-
וואוסטער ייִדישער דאקטאָר און דערציִער פון וואַרשע.די קינדער אין דער
שול וואו קאָרטשאק האט אָנגעפירט,האָבן באדארפט,דורך א נאציש באפעל,
ארויסגעשיקט צו וועלן קיין טרעבלינקע וואו עס האָבן אף זיי געוואַרט די
גאז־קאמערן,כדי זיי צו פארצערן.ניט געקוקט דערויף,וואָס קאָרטשאק
האָט געהאט די דערלויבעניש צו פארבלײַבן אין געטא,און ניט צופאָרן
מיט די קינדער,האָט ער זיך ניט געוואָלט שײדן מיט די קינדערלאך,זיינע
תלמידים וואָס ער האָט ליב געהאט מער ווי זיין לעבן.ער איז אריינגעגאנגען
אין דער גסיסה־באן צוזאמען מיט זיי,און ער האָט זיך געוענדט צום
נאציש אָפיציר וואָס איז געבליבן דערשטוינט צוליב דעם אומגלויב־
לאכן אקט פון דאָקטאָר,וואָס גייט פרייוויליק קיין טרעבלינקע צו די גאז־
קאמערן־און קאָרטשאק האָט אים געענטפערט,רוק זיך אָפ,רוק זיך אָפ!
זעסטו דען ניט מיט וואָסער מוט ייִדישע קינדערלאך גייען באגעגענען דעם
טויט ? איז דער וועג פון דאזיקן דערציער מיט זיינע תלמידים,דער
וועג פון גבורה,אדער קען וועלכער שאָטן פארטונקלן דעם דאזיקן שליאך?

****

לאָמיר,אלזא,ניט קלאסיפיצירן אונזערע אויסגעקוילעטע 6 מיליאָן
בריידער. לאָמיר זיי ניט פארטיילן אין קאטעגאריעס.לאָמיר ניט מאכן
פאלשע און טעותדיקע חלוקים,צווישן די יעניקע וואָס זיינען געשטאָרבן
שטעלנדיק א וויידערשטאנד מיט געווער אין די הענט קעגן די מערדער,
און יענע קדושים ,העלדן,וואָס זיינען געפאלן אָן א וויידערשטאנד...זיי
זיינען אלע קדושים,מארטירער און העלדן: קדושים וגבורים...
היינט איז דער טאָג פון טרויעריקן יאָר־ציט,לאָמיר זיי אלע געדענקען
מיט סיפער פארעוונג און לאָמיר אָפגעבן כבוד זייער קרבן.זיי אלע
האָבן געהיליקט דעם נאָמען פון גאָט און פון פאָלק ישראל...

****
****

(די דאזיקע גייסטיק־אינהאלטסריכע־רייד איז געהאלטן געוואָרן
בײם וואַרשאָער געטא־טרויער־אָוונט אף שפאניש און איז שפעטער
איבערגעדרוקט געוואָרן אין דעם ענגלישן בולעטין פון"כל שארית)

יזכור אונט אין פאנאמא

דאס איז דער 18טער יאר ציית וואס מיר האבן דורכגעפירט דא אין פאנאמא. און אינטערסאנט,אז פון אנהויב פלעגן קומען זיער ווינק ספרדישע יידן,אבער די לעצטע יארן קומען זיי אין גרעסערע צאלן.זיי האבן געלערנט,אז די אשכנזישע יידן זינען געווען יידן און די טראגעדיע,איז אלעמענס. קומען זיי שוין אין גרעסערע צאלן. דאס יאר זינען געווען העכער 250 מענטשן,פון כמעט אלע דרי יידישע קהילות.

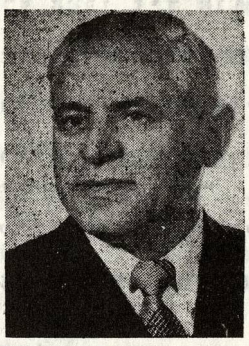
דער בחורל פון אונזער לאנדספרוי חנה בייטעל עפנט דעם טרויעראונט מיט א קורצן אריינפיר־וואָרט. דאן שטעלט ער פאר די רבנים: רבי נתן ווימיקן פון דער זאנע,רבי מלמד פון די רעפארמירטע יידן, און ציון לוי פון די ספרדים. אלע דרי פירן דורך דעם רעליגיעזן טייל וואס רופט ארויס טרערן און שלוכצן בייי אסך וועמען נאנטע זינען דארט פארלענדט געווארן. **********

עטלאכע סטודענטן פון דער"אלבערט איינשטיין"שולע דעקלאמירן עטלאכע פאסיקע דעראינערונגען פון קידוש השם. שפעטער רידט פריינט שאלעק און דערמאנט וי מיר האבן זיך אפגענארט אין דער וועלט..ברענגט פאקטן פון כמעט אלע לענדער,דעמאקראטישע וי אויך מזרחדיקע,וואס האבן באדארפט און צוגעזאגט ניט צו דערלאזן,אז דער אנטיסעמיטיזם זאל וידער אויפהויבן דעם שלאנגישן־קאפ,און אם זענען מיר היינט וי אויך דארטן ג־ען ארויס ביכער,מיט דער צושטימונג פון דער רעגירונג אנגעפולט מיט האס קעגן אונזערע בריידער.האס און ליגן וואס זוכט בלויז צו בארעכטיקן זיער האנדלונג לגבי דעם קליינעם ישראל. און די אזויגערופענע דעמאקראטישע לענדער,אוין זיי האדעווען און באשיצן נעכטיקע מערדער פון אונזער פאלק,וי מיר האבן דאס געזען אין ארגענטינע מיט אייכמאן און איצט בראזיל מיטן דאקטאר־מערדער שטענגל.. ניין!מיר האבן זיך ביטער אפגענארט...שפעטער, ר־דט ער וועגן באדייט פון אויפשטאנד,זיין כאראקטער און איינהאלט... דאן ריידט אונזערע חשובער רר העשיל קלעפפיש.ריידע זיט 122

****

עס איז פאר אונז שטענדיק א פרייד צו הערן, אז אונזערע זשעלעכא־
ווער אין דער נייער היים, האבן נים פארגעסן וויטער צו שפינען דעם
המשך פון יענע יארן וואס האבן זיך אנגעהויבן אין קליינעם שטעטל.
און ספעציעל, אויסטראליע, וואו אונזערע נעמען א בכבודיקן אנטייל
אין בחעם אלע גרויזלשאפטלאכע טעטיקייטן. אט וואס עס שרייבט די־
ידישע צייטונג אין אויסטראליע וועגן איינעם פון אונזערע פרייגד:

די לאנדסמאנשאפטן און דער פ. י. א.

מ. ראט

(א. צ־ט). לויט דער דעפיני־ציע פון אונדזערע חכמים איז דער זשעלעכאווער ייד מאטל ראט א חסיד וויל אזוי זאגט דאך די משנה אין אבות, אז דער וואס גיט פאר נעזעל־שאפטלעכע צווקען און זעט, אז אויך אנדערע זאלן נעבן — דער איז א חסיד, כאטש מאטל ראט זעט אויס אביסל אנדערש ווי מיר פארשטייען די טערמינאלא־גיע חסיד אין היינטצייטיקן זי־נען, איז ער אבער א חסיד לויט דער דעפיניציע פון אונ־דזערע חכמים.

פארנאנגענעם מאנטיק אויס־דערנאכט, איז מאטל ראט אויס־געווייזלט געווארן איבערצונע־מען פון מר. נ. דושייקאבסאן דעם בכבודיקן און אחריותדיקן פאסטן פון פרעזידענט פון פ.י.א. פארן היינטיקן יאר אין וויקטאריע. דעם דאזיקן פאסטן האבן אין די פארנאנ־נענע יארן געהאלטן אזעלכע באקאנטע פערזענלעכקייטן ווי מר. ש. ווין, מר. נ. הראנגאלד און אנדערע. מר. נ. דושייקאב־סאן איז געווען דער לעצטער פרעזידענט וואס האט זיך פאר־נומען מיט דער אנפירונג פון פ. י. א. כאטש ער איז געווען שטארק פארנומען מיט א סך אנדערע נעזעלשאפטלעכע ענ־נים אלס פרעזידענט פון דער ציוניסטישער פעדעראציע, און עקזעקוטיוו מיטגליד פון בא־ארד אף דעפיוטים א"א. דאס צוטיילן אזא כבוד צו אונדזערם א היימישן ייד איז אויך אן אויסדרוק פון צוטרוי, וויל אנ־פירן מיטן אפיל פון פ.י.א. איז א סך מער שוויים ווי כבוד און א סך מער זארג ווי פירן א פארזיץ. מאטל ראט האט זיך פארדינט דעם כבוד און דעם צוטרוי.

פירנדיק א ריזיקע אונטער־נעמונג, האט אבער מאטל ראט, שטענדיק נעהאט ציט פאר נע־זעלשאפטלעכע ענינים. נישט נאר ווי א מיטגליד נאר ווי א אקטיוויסט. כדאי צו דערמא־נען כאטש א פאר פון זיינע „בענקלעך" וואס זענען שטענ־דיק געווען פארבונדן מיט מער ארבעט און אחריות ווי מיט „בענקל" 19 יאר צייט איז מ. ראט געווען איינער פון די די־רעקטארן פון הילפס־פאנד. אין דער זעלבער צייט איז ער נע־ווען און איז נאך איצט איינער פון די נאוועגערם פון הר הצופים קאלעדוש. ער איז נע־ווען יארן לאנג א מיטגליד פון דער דוד הערמאן טעאטער־גרופע און טאקע נעשפילט אויך, אבער דאס האט אים נישט נעשטערט צו זיצן אין דער עקזעקוטיוו פון „קדימה" א סך יארן און זיין אפילו דער ערן קאסירער פון „קדימה" פאר נאנצע 5 יאר.

ער האט אויך יארן לאנג אנ־נעפירט מיט דער ארבעט פון דער זשעלעכאווער לאנדסמאנ־שאפט אין איינארדענען זייער אפיל אוונט פארן פ.י.א. און האט טאקע דערביי יאר אין יאר אוים — נעגעבן דעם נע־הערין ביישפיל וויאזוי מען דארף נעבן, אט אזוי ביז היינט.

זייענדיג גלייכצייטיק א חבר פון פוע"צ, האט ער אויך א דער פארמיי נעטראגן אחריות פארן אפיל און לויט זיין נוסח, האט ער אויך דא נעצאלט פארן פ.י.א. זייער אנשטענדיק מ. ראט איז אויך געווען די לעצטע פאר יאר א ווייץ־פרעזידענט פון ציוניסטיק ן ראט אין וויק־טאריע און אז ס'איז אויסגע־קומען צו זיין א ממלא מקום פון פרעזידענט, האט ער אויך זיך נישט אפגענאלטן דערפון און אונטערגעשטעלט אן אקסל. נאר דאס האט עס מסת־מא נעהאט נעלערנט שוין פון זיין איינענער פארטיי מיט יארן צוריק, וועו ער איז נעווען דער פארזיצער פון פוע"צ און זיין פארטיי איז נעשטאנען אין איר פולן נלאנץ. אט אזא ייד איז אונדזער היימישער יידישער מאטל ראט פון זשעלעכאוו.

בעת איך האב אים נעזאגט מזל־טוב צו זיין יובלער אויס־דערווייזלט אלס פרעזידענט פון אפיל, האט מאטל ראט נעהאט א קליינע באמערקונג: „מיך האט מען טאקע אויסנעווייזלט אלס פרעזידענט, נאר די אר־בעט פאר מיינע לאנדסלייט, ווי למשל נ. אשלאק, ה. שפרינג אוו מ. איגליצקי פארן פ.י.א. וועט ווערן שווערער, ווייל אמאל האב איך זיי נעקענט א סך ארויסהעלפן איצט וועט מיין הילף טאקע מוזן זיין ווייניקער מען דארף צייט, מער צייט אויך פאר אנדערע יידן".

איך האב אפילו נישט נעהאט די דרייסטקייט צו פרענן וועגן די פארנאנגענע יארן אין דעם זשעלעכאווער קאמיטעט, נאר איך בין באמת טשיקאווע ווער עס האט דארט צונעהאלפן וועמען.

****

אויסטראליע האָט דאָס ווארט. ג. אשלאק

****

צוגאָב צום ארטיקל פון „בולעטין" נומער 7 "צום ארטיקל פון הרב רויטבלאט :חסידיזם איז זשעלעזנאָגאָר". דער אמת,האָבן זיי זיך אָפגעזאָגט דעם באפעל פון די דיטשן צו ווערן אומעקגעשיקט קין טרעבלינקע. זיי האָבן געזאָגט: אומברענגען,קאָנט איר אונז דאָצוטוישן זיי זיינען געווען: דער רבי ר/שלום,מלך,זיין ברודער(דאן געווען רבי אין שטעטל ריקע, נחום ווי־שטאָק און יאנקעלע אונגער.(דער לעצטער,איז געווען אן איידם פון אברהם ישראל לוים. זיי אלע,האָבן זיך אָנגעטאָן אין טלית און תפילין און קיטלן אום אזוי ארום דערמאָרדערט געווארן אפן פלאץ. זיי אלע זיינען באערדיקט געווארן אין רבינס הויף.

(א האַרציקן דאנק פאַרן צוגאָב...) ש.

מיר באגריסן האַרציק אונזער ליבן פריינט מרדכי שפיזמאן,וואָס איז מיט מזל געווארן א בן־ששים און מיר וואונטשן אסך ,אסך יאָרן פון אמתן גליק.

רחל און משה יגליצקי

****

ווען אונזערע טעטיקייטן דאָ אין אויסטראליע־שריבט אונז פריינט ג. אשלאק,מיר גרייטן זיך צום ערלאכן באָל,וואָס מיר פירן דורך שטענדיק פאר דער ליי־קאסע,דאָס ווען פאַרקומען דעם צוויטן סעפטעמבער. אויך זיינען מיר טעטיק איצט פאר דעם פאריינקטן ישראל אפיל(פ.י.א) אונזער ליבער מאָטל ראָטפארב איז,דאָס יאָר,דער פרעזידענט פון דער דאזיקער אקציע אין אויך מיר אלע לאנדסלייט באטיליקן זיך,ווי שטענדיק. א ספעציעלער צוזאמענקום פון אונזער גרופע לטובת דער אקציע פ.י.א ווען פאַרקומען דעם 31טן מאי. ווי איר זעט זיצן מיר ניט לידיק...

אין לעצטן נומער אין באריכט ווען דעם געזעגענונגס אוונט,האָבן מיר פארגעסן (אדער די רעדאקציע..) צו דערמאָנען די נעמען פון דער פאמיליע געכט וואָס זיינען געפאָרן זיך באזוכן אין ישראל. קריגן מיר איצט דיי שרעקלאכע ידיעה,אז מענדל איז שוין ניט דאָ מיט אונז, ווילן מיר אויסדריקן זיין פרוי,פריינדל און זיער זון, ליבל(תל־אביב) אונזער טיפסטן מיטגעפילגרופע אויסטראליע. סעק. אשלאק

א בינטל זכרונות שמואל אשקאק טריניראד

טייערע פריינט,לייענדיק דעם נומער 7 בולעטין,האט עס בייַ מיר דערוועקט לאנגע כמעט שוין פארגעסענע געשיענישן פון שטעטל אונזערן.

קודם,ווייל איך זאגן,אז דער רייכער און אינטערסאנטער "בולעטין" איז באמת א כבוד פאר אונז אומעטום און מיר דארפן זיין צו העלפן,סזאל נים זיין קיין פינאנציעלע פראבלעמען. מיר אלע קאנען און דארפן זיין צו שפיצן מיט אלץ. עס האט מיך דערמאנט,אז איך אליין האב אויך אמאל "געזינדיקט"און געשפילט טעאטער.געזען די פנימער פון:ישראליק ראטער-מאן,משה מיינסטער,,מיין קוזין ישראל אשקאק,ווי אויך אייניקע וואס איך קאן נים געדענקען זייערע נעמען. שוין א צייט אוועק פון יענע גוטע אנגענעמע יארן. אויך פריינט שמואליק האכגעזעלנטער,וואס האלט נאך אן און שפילט אין אויסטראליע מיט דערפאלג,אשר קאם,הערשל און פינע אנקערמאן,א א. דאן האבן מיר געשפילט טעאטער אין בלאטנעם געסל, בייַ צירל די באבעלאך בעקערן. מען קאן זיך פארשטעלן דאס שפילן.אבי סל שפעטער איז געקומען דער ריכטיקער סארג,יעקב פיינשטיין מיט זיין "פריי-מאדאנע" טאבטשע,דאן האט מען צוזאמענגענומען אלע "סארגעס" און אנ-געהויבן שפילן טעאטער.

****

מען האט געשפילט פון ערנסטע דראמעס,מעלאדראמעס בייז מוזיקא-לישע פיעסן . איך בין דאן געווען דער סופלאר,און אלט געווען גאנצע 16 יאר. מיר פלעגן אויך ארויספארן "באארבייטן" די ארומיקע שטעטלאך, גארוואלין,פארוסאוו,ריקע און נאך...

איין מאל,זיינען מיר געגאנגען צופוס פון א"ן שטעטל צום צוויטן,צו-גרייטן און אויפקלעבן אפישן,לאזן וויסן,אז די טרופע קומט אן...

און זאגן אייך דעם אמת,איך האב דאס ליבער געהאט ווי די היינטיקע זאטקייט.. וועו איך און מיין שוואגער אהרן שידלאוויץ זיינען געקומען קיין טריניראד,אהבן מיר געטראפן בלויז א 100 יידישע פאמיליעס. מיר האבן דאן אנגעהויבן וויטער פארזעצן שפילן טעאטער אף דאָ,אין דער נייער היים. היינט,אלץ שטיל,ווייל דער עולם צעפארט זיך..

דאס בילד פון די סארגעס האט אויפגעוועקט א שטיק אמאליק לעבן.

****

פריינט שרייבן.

טייערער פריינט שאלעק. דערהאלטן דעם נומער 10 בולעטין,און מיט איין וואָרט--פרעכטיק.איצט מער פון פריער,קען איך איצט אָפשאצן אייער ארבייט.אט גייען מיר ארויסגעבן א 20 יעריקן יובל נומער,גאָר־דמעט דער שלום עליכם שול אין מעלבאָרן. איך בין א מיטגליד פון קאָמיטעט,זע איך איצט וויפיל מענטשן עס פאָרן זיך,ארבייטן ארויסצוגעבן,בלויז איין נומער,אָנגעזעענע שרייבער,און איינפאכע מיטהעלפער,קולטור טוער,אלע, אלע בלויז פאר איין נומער,און דאָ,א כוח איך,איינער אליין גיט ארויס בסדר און כסדר אזעלכע פיינע נומערן"בולעטינען" זאָלן אייערע הענט געשטארקט ווערן. ג. אָשלאק מעלבאָרן,אויסטראליע.

****

שרייבט אונזער חשובער סאָקרעטאר פון ישראל אריה לעדערמאן: דערהאלטן דעם נומער 10 בולעטין,באמת אַן חנוכּה איר קאָנט און מעגט זיין שטאָלץ מיט אייער ארבייט.איבערגעלייענט און גיט פון האנט צו האנט. איר ברענגט כבוד אונזער משפחה זשעלעכאָוו. זייט געשטארקט.

****

און אָט שרייבט אונז,אונזער בן עיר,רעדאקטאָר פון דער ליטעראריש־אָפטיילונג אין דער צייטונג"לעצטע נייעס" ישראל,וואָלף יאסני:

איך מוז אייך זאָגן,אז דער "באניטער בולעטין"איז געווארן זייער חשוב.אין האָב,באמת,געהאט אן עסטעטישע הנאה פון דעם נומער 10 בולעטין. עס פארדינט שוין באלד אָנגערופן צו ווערן,זשורנאל.אין דעם טייל פון שמחות,האָב אין זיך דערפילט איינגאנצן אין זשעלעכאָוו. אלץ,באקאנטע נעמען: כאבערמאנס,לוקאָווייצקים,פייגנעזיכטס א א.

פון אויסערגעווייניכער וויכטיקייט,די ארבייט,"יידן אין פאנאמא" איר וועט מיר דערלויבן איבערצודרוקן אין אונזער ישראל צייטונג,די דאָזיקע אַרטיקלען. זייט געשטארקט אין אייער,אונזער ארבייט.

****

א האַרציקן דאנק פאר די וואָרימע ווערטער.

****

זייט 133 זשע׳עכאווער בולעטין

א האַרציקן מזל טוב אונזערע טייערע פריינט די ברוטאַנס
און די זשאַנזשינסקים צו דער חתונה פון זייערע קינדערלאך. אסן
נחת און גליק. די זשאַנזשינסקים זיינע שוין כמעט זשע׳עכאווער....

Adolfo Bruten M.
Ester R. de Bruten

José Zonzinski S.
Mary F. de Zonzinski

tienen el gusto de participar el enlace matrimonial
de sus hijos

Miriam e Israel

se complacen en invitarle(s) a la ceremonia religiosa que se verificará en la Sinagoga Shaarei Sión, el día 4 de Julio, a las 7.30 p. m., y a la recepción que se ofrecerá en los Salones del Centro Israelita, situado en el Paseo Colón.

Dirección cablegráfica: "MIRIS". San José, Costa Rica

Julio, 1967.

****

אונזערע הארציקע ברכות די פריינט שאלעק און אסתר צו דער שמחה פון זייער זונדל אברהמלע ,תנאים,מיט חנהלע סטאוסקי . נאר נחת און גליק טייערע פריינט.

משה יאנקל ייגליצקי און פאמיליע אויסטראליע

****

אונזערע הארציקע גליקוואונטשן אונזערע פריינט שאלעק און אסתר צו די תנאים פון זייער זונדעלע,אברהמעלע מיט חנהלע סטאוסקי.

א שאד וואס עס איז אזוי ווייט און מיר קאנען זיך נית פריען מיט אייך צוזאמען.

מענדל קורצארזש און פאמיליע אויסטראליע.

****

אונזערע ברכות און גליקוואונטשן די ברוטאנס און די זשאנזשינסקיס צו דער שמחה פון זייערע ליבע קינדערלאן..נאר נחת און גליק.

פון געהיימע קוואלן לאזט מען אונז ווייסן,אז די זשאנזשינסקיס קלייבן זיך צו דערנענטערן צו די זשעלעכאוער צום צוויטן מאל בקרוב...

וועדליק זיי זייגע פיינע מענטשן לאזן מיר זיי אריין אין אונזער פארצווייגטער משפחה. מיר וואונטשן אייך,טייערע צוגעקומענע זשעלעכ. א פוד נחת פון אייערע קינדער און אייניקלאך...

זשעלעכאוער גרופע קאסטע ריקע צ. רידעלמאן סעק.

****

די פאנאמענער גרופע זשעלעכאוער וואונטשן אייך,טייערע פריינט,ברוטאן און זשאנזשינסקיס אסך גליק פון אייערע קינדערלאך.

פאר דער גרופע אייזיק ראטערמאן

אונזערע ברכות צו די פריינט ברוטאנס און זשאנזשינסקיס צו דער שמחה פון אייערע קינדערלאך,אסך נחת און גליק.

זשעלעכ. גרופע אויסטראליע ג. שלאק

די ניו יארקער גרופע באגריסט די פריינט אלטמאן און ברוטאנס צו די שמחות פון זייערע קינדערלאך,דערלעבט צו פירן זייערע קינדער צו דער חופה. מלחלע פרוכטענבערג סעקרעטארן.

****

מיר דערוויסן זיך פון "געהיימע־קוואלן"אז מרדכי שפיזמאן איז שוין א זעכציקער,בייז 120 און דאן וועט מען וויטער בעטן. אונזערע ארצייקע ברכות,טייערער פריינט מרדכי. אסך נחת און גליק. עלטערט זיך אין פריידן,ווי מען פלעגט בייַ אונז זאָגן.

אונזערע ארצייקע ברכות אונזער ליבן מרדכי שפיזמאן צו זיינע 6 צענדליק יערלאך. לאמיר דערלעבן אייך וואונטשן דאָס זעלבע צו אייערע, כאטש,נאָך עטלאכע צענדליק יאָרן אין פריידן און גליק.

זשעלעכאווער גרופע אויסטראליע סעק ג. אשלאק

****

אונזערע ארצייקע ברכות און א גליקלאך לעבן,אָן מלחמות,וואונטשן מיר די איש טובס צו דער שמחה פון זייער אייניקל. אסך יאָרן פון נחת און גליק.

זשעלעכאווער גרופע אין פאנאמא

אונזערע ארצייקע וואונטשן די פריינט גלאזמאנס צו דער שמחה פון זייער אייניקל. נאָר פרייד און גליק.

זשע,עכ. גרופע פאנאמא רשטערמאן סעק.

אונזערע ברכות אונזערע טייערע פריינט איש טובס און גלאזמאנס צו די שמחות פון זייערע אייניקלאך. נאָר אין א וועג פון ש,ום און גליק.

זשע,עכ. גרופע אין ישראל חיפה און תל אביב

סעקרעטארן: ש.ג,יקמאן און א. לעדערמאן.

מ־נע הארציקע ברכות די פריינט שאלעק און אסתר אלטמאן צו די תנאים פון זייער מוזיניק אברהמעלע מיט חנהלע סטאווסקי,די עלטערן פון בייַדע צדדים,אסך נחת און גליק.

פאר דער זשעלעכ. גרופע אין אויסטראליע ג.אשלאק

אונזער ארציק באגריסונג אונזערע טייערע פר־נט שאלעק און אסתר צו דער שמחה פון זייער זונדעלע. אויך די עלטערן פון דער כלה, די סטאווסקיס,אסך נחת און גליק.

פרעזידענט, מאטל רשטפארב און פאמיליע אויסטראליע

****

די ערשטע עסיי פון דעם בוך וועט זיין געדרוקט אין נומער 12.

נאר וואס דערשינען אין פאַרלאַג „מתנות" אַ וויכטיק עסייען-בוך

טראַדיציע און באַנייאונג

פון שואל גוטמאן

„טראַדיציע און באַנייאונג" — אַ בוך וואס באשטייט פון 4 אפטיילונגען: וועלטלעכע יידישקייט אין אַמעריקאַנער ראַם; יידישע דענקער און דיכטער — צייטלעך און איבערצייטלעך; יידישע דערציאונג פאר פרייע יידן; אַ קיומיסט אויפן הר-ציון.

שואל גוטמאַן איז דירעקטאר פון שלום-עליכם פאלק אינסטיטוט, און לעקטאר אין פילאָסאָפיע און יידישע דערציאונג אין יידישן לערער-סעמינאר. „שואל גוטמאַן איז אַ דורכויסיקער פראַדוקט פון אונדזער יידיש-אַמעריקאַנער סביבה. ער איז היינט צו טאָג אייגער פון די פירערס אויפן פעלד פון דער יידיש-וועלט-לעכער מחשבה. ער האָט וואס צו זאָגן און פאַרמאָגט אַן אייגענעם דרך אויף דעם שטח פון דער קולטור אויף יידיש".

(א. גלאַנץ-לעיעלעס)

„טראַדיציע און באַנייאונג" — א י ן —

אַדער....דורך -

Saul Altman

Fort Kobbe Box # 17

Canal Zone

קומען אַריין 40 עסייען וואס וואַרפן אַ פריש ליכט אויף אונדזער פליסיקער איצטיקייט און אַ פאַרויסבליק אויף אונדזער שפעטער. דאָס ליכט פון פראַשעקטאר פאלט אויף אַ רייַ צענטראַלע פראָבלעמען בשייכות מיט די יינגערע יידישע דורות אין אַמעריקע און אויף אַ פאָר צענדליק יידישע פערזענלעכקייטן וואס יעדער איינער פון זיי טראָגט צו זיין אייגנטימלעכקייט פון געדאַנק און געפיל. דאָ באַגעגענען מיר זיך מיט אַ גאַנצער פלעיאַדע פון אונדזערע אלט-באַקאַנטע פערזענלעכקייטן וויי: ש. ניגער, דוב-נאָוו, זשיטלאָווסקי, בן-אדיר, זאַגגוויל, לייוויק, לייבוש לעהרער, י. גלאַטשטיין, מרדכי קאַפלאַן י. י. טרונק, האַראַס קאלען, י. נ. שטיינבערג, מנחם באַריישא, א. גלאַנץ-לעיעלעס, קאַדיע מאַלא-דאָווסקי, שלום אש און אַנדערע.

„טראַדיציע און באַנייאונג" — איז נאר-וואס דערשינען. דאָס בוך האלט 376 זייטן. ס'איז גע-דרוקט אויף גוטן פאַפיר און איז פראַכטפול געבונדן. דער הויפט-פאַרקויף פון בוך איז אין

פאַרלאַג „מתנות"

41 יוניאן סקווער, נ. י.

פרייז פון בוך, מיט איבערשיקן — 5 דאלאר

מיר רעקאָמענדירן דאָס בוך צו אלע חברים און פריינט. עס איז א זייער וויכטיק בוך. מיר האָבן מאנכע עסייען איבערגעלייענט צוויי מאל צו דערפיהלן דעם אמתן טעם...די עסייען זיינען געשריבן אין א רייכטן סטיל און נעמען ארום א רייַ וויכטיקע פראָבלעמען פון יידישן קולטור-לעבן. איר קאַנט דאָס בוך קריגן דירעקט פון שלום עליכם אינסטיטוט, אדער דורך שאלעם אלטמאן:

פריינט שרייבן: ישראל דעם 6טן יוני 67...

איר קאָנט לייכט פארשטיין אונזער געמיט־צושטאנד,דאָ אין לאנד אין די גורל־שעהן.אונזער זון איז א פאראשוטיסט,איז אין פעלד,צייטנווייז זעען מיר אים א שעה,צוויי,מיר פריעען זיך מיט אים און גיבן אים אונזערע ברכות.און וויידער צוריק אף זיין פאסטן. ניין,טייערער שאָלעמ,נים פארגן קיין פחד אָדער פאניק.

וואָס וויטער זמיר גלויבן אין אונזער נצחון. און אויב די וועלט וועט זיך גלייכגילטיק צוקוקן וי מיר ג־עען אף אין בלום־קאָן קומען אף דער גאנצער וועלט אזא בלום־פארפלייצונג וי דער מבול איז נחס צייטן.

וואָלף יאסני ישראל

(געשריבן א טאָג פארן אויסברוך פון דער מלחמה) דעם 4טן יוני

בין פארנומען טאָג און נאכט ב־ם צוגרי־טן אינסטיטוציעס וואָס דארפן זאָרגן פאר דער באפעלקערונג וואָס קאָנען שוין נים קעמפן אפן פראָנט. מיר געפונען זיך אלע,פאקטיש,אפן פראָנט. כל העם בצבא... אף יעדן פלאץ,וויקנק,איז דער פראָנט.דאָך,מיר האָבן נים ק־ן פאניק און אויך קיין שרעק. מיר ג־ען דעם גורל אנטקעגן ! און דאָס לעבן גייט אָן. באגליים איצט צו זייאייביקער רו,י.זרבבל. אָט ערשט אנומלט אים געזעגן און אָט שוין א לעבן אויסגעלאָשן. געהאט א פוק,קערנדיק,זאפטיק און שפפערים לעבן.און אינמיטן-שמחות... מיין אייניקל,דער זון פון מיין יצחק,מאקע דער ענייקער מיט וועמען דו,אסתר,האָסט דעבאטירט וועגן די שפראכן־פראגעס בייי מיר אין הויז, האָט חתונה געהאט. געקראָגן א טאָג פריי פון מיליטער,חתונה געהאט, און אפן צווייטן טאָג־צוריק אין מיליטער אף זיין פאָזיציע. אויך די גלאזמאנס אן אייניקל געקראָגן א טאָג אורלויב,און וויידער אין שפאן.. די לאגע איז אָנגעשטרענגט,אָבער,מיר זי־נען שוין געוואוינט צו צו אזעלכע זאכן,געשיענישן,געבוירן געוואָרן אין קאמף,גליין בייי דער אנטשטייאונג פון אונזער מדינה.. מיר האָפן איין צו זיען גאָר אינגיכן און כאפן א כוסה... מרדכי איש טוב ישראל

****

פריינט שרייבן: (עטלאכע טעג פארן אויסברוך.)

איך פארשטיי אייער אומרואיקייט, אבער ביי אונז האבן אזעלכע זאכן גאר אן אנדער פנים. אבער, איך מוז צוגעבן, אז דאס מאל, ז"נען די הכנות פול מיט פאחד, נים ווי שטענדיק. אבער, מיר שרעקן זיך נים. נים פאראן קיין פחד ביי קיינעם. מיר ז"נען דעטערמינירט צו פארטיידיקן אונזער מדינה מיט אונזער גאנצער קראפט. יהודה בן שלום.

****

איך שעם זיך צו זיין א סאציאליסט, אבער איך בין שטאלץ צו זיין א איד, דערקלערט דניאל מייער אין פאריז

****

פאריז דעם 5טן יוני 67.

דער פראנצויזישער סאציאליסטישער פירער דניאל מייערס האט דא דער קלערט: איך שעם מיך מיט דעם נאמען סאציאליסט, אויב דער אזויגערופענער סאציאליסטישער סאווועטן־פארבאנד קאן דערמוטיקן די אראבישע אגרעסיע קעגן ישראל.

******

איך שעם זיך צו זיין א פראנצויז, ווען פראנקרייך קאן איבערלאזן א פריידלאך און פריינטלאך פאלק אן שום הילף.

איך שעם זיך צו זיין א מענטש, אויב די מענטשהייט טוט גאר נים קעגן פעלקער־אויסמארדונג. איך שעם זיך, אבער, נים, צו זיין א ייד. עס איז א שטאלץ צו זיין א ייד!

****

דע גאל איז ארויסגעקומען קעגן ישראל... אבער, דאס פראנצויזישע פאלק, די פרעסע איז אפן אף דער זייט פון ישראל. כמעט די גאנצע פרעסע ווארפט די שולד פון דער מלחמה אף די אראבער. מדינת ישראל מוז זיך פארטיידיקן קעגן יענע וואס ווילן זי אומברענגען... זיי זאגן דאס אפן.. זשאן קלאד סערוואן־שרייבער, דער פראנצויזישער פירער פון די וואלונטירן פאר מדינת ישראל פארט אליין קיין ישראל מיט דער ערשטער גרופע וואלונטירן. (פראנצויזישע).

****

****

דערהאלטן געלט פון :

פון יצחק מ. רובינשטיין פאגאטא 25,00 דאלאר
פאמיליע שידלאוויטש ,בילדער 10,00 "
פאמיליע שידלאוויטש,בולעטין 10,00
חיים מייסטער,סאנטא דאמינגא 10,00

פאר בילדער פון דער פאמיליע צוגעשיקט פון קאראלא וואטניק,בארענקילא, 30,00 לוקאוויעצקי,סעקרעטארן

פון וועזוועלע,פארן בולעטין 55,00 דאלאר
באגריסונג וועזוועלע " 2,00 " געבראכט פון מנוחה "גליצקי

ווער האט באצאלט: בריידער פישער 20 דאלאר
רחל איכענבערג 5 "
דוד רייכענבערג 5 "
יוסף נירענבערג 5 "
מלך ראזענבערג 5 "
אברהם "גליצקי 10 "
דינה נירענבערג באגריסונג 2 "
יאסל ראזענבערג 5 "

וועזוועלע צוזאמען 57 דאלאר וואס זיינען פריער שוין קוויטירט.

****

זייענדיק אף וואקאציע איז קאנאדא,לאזט מען מיר וויסן,אז עס איז ארויסגעקומען געלט פון אויסטראליע פאר באגריסונגען און אויך די גערעכטיגקייט פון ארגענטינע פארן יאר 67 בולעטין. איך האב נאך די בריוו נישט געזעהן און קען נישט אויסרעכענען לויט די אויסטראלישע פונטן וויפיל עס קומט אויס אין דאלאר. וועלן מיר די פרייזן אנטשולדיקן בייז איך וועל צוריקקומען און דאס שוין קוויטירן פארן נומער 12 בולעטין.

****

מיר באגריסן הארציק אונזערע יונגע פריינט שאלעק און אסתר צו דער שמחה פון זייער מוזיקל,האט פון אים אסך נחת און גליק.

מלכהלע און אברהם פרוכטענבערג ברוקלין

אונזערע הארציקע ברכות טייערע פריינט שאלעק און אסתר צו אייער שמחה. צוזאמען מיט אייך פרייען מיר זיך און וואונטשן אסך נחת. די אישטובס

מרדכי און יהודית

****

מיינע הארציקע גרוסן און גליק־וואונטשן צו מיינע טייערע יונגע־
פריינט,אסתר און שלעפּק אלטמאן,צו די תנאים פון זייער זונדעלע,
אברהמעלע מיט חנהלע סטאווסקי. האָט פון זיי אסך נחת אין א וועלט פון
שלום אף דער גאנצער וועלט,אָן האס און א גרויסערע ייִדיש לאנד.

ליבוש וויסלעדער (וויס) שיקאגע

****

טייערער שלעפּס און אסתר. ישראל תל אביב

שלום רב,נצח ישראל לא ישקר!

טייערע,אין די לעצטע דרײַ וואָכן האָבן מיר איבערגעלעבט א לאנג־יאריקע
היסטאריע פון אונזער פאלק,און,אפשר פאר דער גאנצער מענטשהייט...
באמת,שווער זיך צו קאָנצענטרירן און איבערגעבן אלץ וואָס מיר האָבן דאָ
דורכגעלעבט. דאָס הארץ,דאָס מענטשלאכע,קאָן נים אזוי שנעל נאָכלויפן
די האסטיקע געשעענישן,די היסטאָרישע תקופה. פאר אונז דאָ איז דאָך
געווען,בוכשטעבלאך,שאפן געשיכטע...גלייכצייטיק נצול געווארן פון
פולשטענדיקן אונטערגאנג.טויט און פארניכטונג אין פולן זין פון
וואָרט.

****

אין מין לעצטן בריוו,דאטירט בלויז אין מאָג פאר דער מלחמה,
געדענקסטו,אז איך האָב דיר געשריבן,אז בײַ אונז איז נים דאָ קיין
פחד אָדער פאניק..(דו האָסט דיך געוואונדערט אין דיין בריוו אף אונזער
איבערמענטשלאכער רואיקייט...) אָבער,מיר זינען געווען גרייט אף קרבנות.
מיר האָבן דערוואַרט,אז בײַ דער נצחון וועט קומען וועלן טויזנטער און
טויזנטער מענטשלאכע לעבנס אומקומען. שוין נים ריידנדיק פון היזער,
פאבריקן,אלץ,אלץ וואָס מיר האָבן דאָ אין פארלויף פון יאָרן געשאפן
מיט שווייס און אידעאליזם..מיטן קערפער און נשמה האָבן מיר געשאפן
אונזער לאנד. און דאָס אָפגעבן ? צו טייער האָבן מיר באצאָלט פאר
אונזער היים.

אָבער,די גאנצע באפעלקערונג איז פאקטיש געווען אין
דער פארטיידיקונג . שוין דיר געשריבן,אז דאָס שלאכט פעלד איז דאָ
אומעטום,אין יעדן ווינקל לויערט דער שונא... דאָס מאָל האָבן מיר
געזעהן וואָס עס הייסט: כל העם בצבא וכל הארץ חזית...

****

דאָס גאנצע פּאָלק אין מיליטער און דאָס גאנצע לאנד איז דער פראָנט...
דער געפיל,אז אונזער גאנץ לעבן שטייט אין קאָן,האָט געשטארקט ייִדן
איינעם,זעלנער און ציוויל מענטשן.

און איך זע אויך,אז די מלחמה אונזערע איז געווען א טייל פון די
מיליאָנען איבער דער גאנצער וועלט,ייִדישע און ניט ייִדישע. די סימפאטיע
פון דער וועלט,דער געוויסן פון דער אנשטענדיקער וועלט,האָט אונז אלע
געשטארקט און געמונטערט. *********

שוין לאנג ניט געפילט אזוי מונטער ווי היינט...
דער שנעלער נצחון האָט פארמינדערט די צרות און אגאָניע וואָס יעדע
מלחמה ברענגט מיט זיך...קיין פאניק איז ניט געווען,קיין זאך האָט ניט
אויסגעפעלט קיינעם און איצט אויך ניט. דאָס לאנד,אין אלגעמיין,נויטיקט
זיך,יאָ! דער ישוב אליין האָט לעצטנס געשאפן 150 מיליאָן פונט...

די קינדער פון אונזערע זשעלעכאָוער ,זיינען אלע אהיימגעקומען
געזונטערהייט.איך האָב ידיעות כמעט פון אלע.

ליידער,האָט אונזער בן עיר,אהרן ווינאָגראד געקראָגן א הארץ-
אטאקע און געקומען צו קבורה אונטער דעם אלארם פון די לופט-קרעפטן.
ניט געהאט די זכיה צו זיין אונזער זיג. איך בין געווען דער איינצי-
קער זשעלעכאָוער בײ דער הלויה..

מרדכי איש טוב חל אביב ישראל.

****

דאָס איז דער ערשטער גרוס פון אונזערע זשעלעכאָוער אין ישראל.
אין קומענדן נומער 12 בולעטין,וועלן מיר ווידמען עטלאכע באריכטן,
פערזינלאכע פון אונזערע פריינט דאָרטן. אגב,איז דאָ,אין דעם קליינעם
ישוב אין פאנאמא געשאפן געווארן 400 טויזנט פון באָנדס און 150
טויזנט פארן "עמוירזשענסי פאָנד" אין פארלויף פון איין וואָך.
די מיליאָנען וואָס זיינען געשאפן געווארן אין די שטאטן און אין אלע
לענדער וואו ייִדן וואוינען,באווייזט ווי די געשייענישן אין ישראל זיינען
געווען אן אינטעגראלער טייל פון אלע ייִדן איבער דער וועלט.
די "מלחמה-פארן שטענדיק דויערנדן פרידלאכן צוזאמענלעבן פון די
ייִדן מיט זייערע שכנים גייט נאָך אן. לאָמיר האָפן אויך דאָ וועט דער

****

געזונטער מענטשלאכער פארשטאנד און ווילן צו לעבן־זיכן. ישראל, פונקט ווי די שכנים דארפן האבן שלום און ארבייטן פאר דעם געמיינזאמען וואוילזיין פון אלעמען. לאמיר האפן,אז דעראיצטיקער שלום וועט זיין באזירט אף פולשטענדיקע קעגנזייטיקע פארשטענדערניש.

****

אונזער טיפסטן מיטגעפיל פאר דעם זון פון אהרן ווינאגראד צום טויט פון זיין פאטער. איר זאלט קיינמאל נית ווייסן פון קיין צער.

מרדכי און יהודית איש טוב ישראל

אונזער ליבן פריינט מאטל ראטפארב,צום פלוצלימדיקן טויט פון אייער פרוי,אונזער טיפסטן מיטגעפיל.

מרדכי און יהודית איש טוב ישראל

****

שוין דערשינען דער צווייטער באנד פון אונזער חשובן חבר און בן־עיר,וואלף יאסני,"די געשיכטע פון די "דן איז לאדזש. פריינט יאסני איז היינט דער ליטערארישער רעדאקטאר פון די "לעצטע־נייעס" אין ישראל. ער איז אויך דער רעדאקטאר פון אונזער יזכור־בוך, וואס איז געוואלטיק געלויבט געווארן פון דער אלגעמיינער פרעסע. איר קאנט דאס בוך קריגן דירעקט פון מחבר אין ישראל,אדער דורך אייער סעקרעטאר. שאפט זיך אין דאס בוך,אדער ביבער,איר וועט זייער פיל לערנען פון דער טראגישער עפאכע אין דער היטלער צייט.

ספעציעל היינט,וען דער גורל פון "דישן היימלאנד איז געשטאנען אין גלפאר אפגעווישט צו ווערן,איז גוט צו געדענקען ,וואס עס מיינט פאר די געראטעוועטע,א געזיכערטע היים און אייגענע מדינה...

****

און נאך א מאמענט: פארען גענוג שרייבער,אפילו "דישע,וואס ווילן נית און קאנען נית פארשטיין,פארוואס די אומגלייקלאכע קרבנות זיינען געגאנגען וי"שעפסן־צו דער שחיטה". איז דערפאר זייער נויטיק זיך צו באקענען מיט דעם אמתן צושטאנד פון די קרבנות.. און וואס ליקנט קאמעראדיש אף די ********** דאזיקע איינשטעלונג.

דערשינען דער צווייטער באנד...

אין קומענדן נומער 12 בולעטין ווילן מיר געבן אן אפהאנדלונג ווענן ביידע בענד.

א. וואלף יאסני

געשיכטע פון יידן אין לאדזש

אין די יארן פון דער דייטשער יידן־אויסראטונג

געשטיצט אויף דאקומענטן פון די ארכיוון פון „יד ושם" און „יידישן היסטארישן אינסטיטוט" אין וואַרשע, גבית עדות און זכרונות פון מענטשן וואס האבן איבערגעלעבט די דייטשן יידן־אויסראטונג.

פארלאג י. ל. פרץ־ביבליאטעק, ת״א

דער מחבר פון דער ארבייט שטעלט זיך די אויפגאבע צו געבן,אפן סמך פון דאקומענטן און מאטעריאלן,א פאפולערע געשיכטלאך־פאר־שטעלונג פונעם לעבן,גראנגל פארן קיום,און פון אום־קום פון לאדזשער יידן בעת דער דייטשער יידן־אויסראטונג אין דער צווייטער וועלט־מלחמה... (פון מחברס אריינפיר)

סאיז א בוך־א חשובער צושטייער צו אונזער חורבן־ליטעראטור,צום וועלן זעען און פארשטיין דעם חורבן און גראנגל פון אלע יידישע פאלקס־שיכטן־אין איינס פון די גרעסטע און טראגישסטע געטאָס אין פוילן־געטא לאדזש. לייענען מיר מאקע מיט ציטער די בלעטער פון וואלף יאסניס: געשיכטע פון יידן אין לאדזש. (דר מ דוואַרזשעצקי)

****

טעג און נעכט אין קאשמאר :

****

מיר האבן איבערגעלעבט ביטערע טעג און נעכט, זינט עס האט זיך אנ-
געהויבן די ווייסע קאמפאניע קעגן ישראל.געדאנקען פליען: ווען ווען
זיין, ארומגערינגלט מיט אזויפיל ארמייען פון אלע זייטן, דער אייני-
ציקער צוטריט, פארבינדונג מיט דער אויסערלאנדער וועלט, פארמינעוועט..
א קליין פאלק, נים קיין גאנצע דריי מיליאן קעגן העכער 80 מיליאן
און אין מזה פליען ווייסע בידער...ווען די וועלט צוקוקן ווי די גע-
ראטעוועטע פון די קרעמאטאריומס זאלן ווערן פארטיליקט פון די ארבייטע
מערער, ווען האלטן אין איין פריידיקן מאטאלע אויסמארדונג פון דעם
גאנצן ישוב --ארויפשטופן די יידן(דאס מאל, נים בלויז ציוניסטן)
אין ים אריין...אין ים, דעם פארמינעוועטן..ווען די וועלט שווייגן ??

****

די אזויגערופענע פארשטייער פון דער אונטערדריקטער מענטשהייט,
די "באפרייער" פון די "פאלקס-דעמאקראטיעס" זיי ווערן איצט די שותפים
צו מארד, אונטער דער מאסקע, ברודאלן ליגן, אז דאס איז א קאמף קעגן
אימפעריאליזם..און שרייען אויס דעם נידערטרעכטיקן ליגן פאר דער
דער גאנצער וועלט...זיי זיינען געקומען ראטעווען די ארבייטע "סאצי-
ליסטישע" לענדער קעגן יידישן אימפעריאליזם...

דריי ווכן דעבאטירט מען אן אומשולדיקע רעזאלוציע: צו פארלאנגען
אז ביידע צדדים זאלן נוצן רואיקיים, געלאסנקיים, באזינענקיים כדי
נים צו דערפירן צו א בלוט-באד.אויך אזא אומשולדיקן פארלאנג, האבן
די פירער פון אזויגערופענע "פאלקס-דעמאקראטיעס" נים געלאזט דורכ-
פירן.און אם צאפלט אונזערע נשמות..גאט מיינער, ווען די וועלט דערלאזן
אזא בלוט-באד אף אונזערע בראטעוועטע בריידער און שוועסטער ?

****

און דו דערמאנסט דיך, יא, די זעלבע וועלט האט גאר נים לאנג
צוריק זיך גלייכגילטיק צוגעקוקט ווי א פאלק איז אין בלוט אפגע-
גאנגען און פארברעכערישע געשווינען...

****

און דו באמאונדערסט די רואיקיים פון דיינע חברים דארטן אפן

שלאכט-פעלד.דאָרט וואו יעדעס שטיקל ערד איז א טייל פון שונאס פאר-
ניכטונגס פלענער. ניט פאראן קיין שום אָנגעצייכענטע שלאָג-פלעצער.
אומעטום לויערט די געפאר.און דאָך,אזא,פאר מיר,אומפאָרשטענדלאכע,
רואיקייט. עטלאכע בריוו דערהאלטן כמעט שעהן פארן אויסברוך- און
אלע פילט זיך ניט דער פחד,אומרו שרעקלאכער,וואס באהערשט דאָ אונז
אלעמען.

****

ניין,זיי וויסן און פילן,אז עס קאָן,חלילה,זיין זייער
לעצטער וועג,אָבער,ניין דעם גורל אנטקעגן. וואָסער מום,שטארקער און
אומבויגזאמער שטאָלענער וילן צו קאָנען זאָגן: מיר גייען דעם גורל
אנטקעגן. "קע סערא,טערא" וואס עס דארף,מוז זיין,זאָל זיין !!
און דו טראכטסט,הלואי וואלטן מיר דאָ,יידן אין אלע לענדער,געפילט
אזוי ווי זיי. מיר זעען די געפאר,און עס פיינקט אונז דער געדאנק
וואס וועט זיין. דו וילסט שטופן די טעג...און מיטאמאָל,א נס האָט
פאסירט. אָט דאָס קליינע פיצינקע לענדעלע שלאָגט זיך אף גאנצע דריי
וועלטן. וויאזוי,וער קאָן טראכטן,וער עס וועט ארויס דער זיגער אין
אזא אומפארגלייכן פארמעסט ? דריי מיליאָן קעגן העכער 80 מיליאָן?

דאָס הארץ קלאפט ווי מיט האמערס!

די ערשטע ידיעות זיינען ניט קלאָר. נאסער מעלדעט פון ריזיקע זיגן.
122 ישראל ערשפלאנען צעשטערט,נאָך איידער זיי האָבן זיך אויפגעהויבן.
און אָט ליגט צעשטערט א חלום פון העכער צוויי טויזנט יאָר...און צו
די זעקס מיליאָן נאצישע קרבנות,נאָך דריי מיליאָן אונזערע בריידער
און שוועסטער...

****

דריי פראָנטן מיט איין מאָל.

דו דערמאָנסט דיך ווי רוסלאנד,דאן שוין צעקריגט מיט מאָלאָטאָוס
פריינט...האָט געוואלט,אז די נאצים זאלן זיך שלאָגן אף א צווייטן
פראָנט.די שטארקסטע מיליטעריש מאשין,די נאצישע,האָט מורא געהאט
פאר צווי פראָנטן מיטאמאָל. און דאָ,א קליין לענדעלע מיט אזא קליינע
צאָל,אף גאנצע דריי פראָנטן. וער,אפילו דער גרעסטער אָפטימיסט האָט
געקאָנט טראכטן,און פאָרויסזעען,וער עס וועט ארויס דער זיגער ?

****

****

וער האָט געקאָנט האָפן,אז אזא קליינע ארמיי זאָל באוויזן אזא איבער-
מענטשלאכער גבורה,און אין בלויז עטלאכע אכציק שעהן ?
די וועלט שטוינט ! מיליטעריש פירער פרובירן פארשטיין,אויסטיטשן,
זוכן סבות פארן ישראל זיג.און ווי וייט איך האָב נאָכגעפאָלגט די וואָס
זוכן צו פארשטיין,האָבן בלויז געציילטע אָנגעריפט דעם אמתן זין פון
די דאָזיקע טראגישׁ-היסטאָרישע געשיענישן.דאָ האָבן זיך געשלאָגן גבורים
מיט צוויי טויזנט יאָר אָנגעזאמלטער ענערגיע און שטארקייט וואָס האָט
זיך פארהארטעוואָט אין משך פון געוואלצעס...דאָ האָבן זיך געשלאָגן
די אייניקלאך פון יענע העלדן וואָס האָבן אויפגעהויבן די מרידה קעגן
דער שטארקסטער אימפעריע אין אלטערטום,קעגן רוים.א פארמעסט פונקט ווי
היינט,א זייער נייט גלייכער. א פארמעסט פון:

קיינמאל נאָך איז אין קאמף פון א קליינינקער נאציע קעגן א
מעכטיקן וועלט-רויבער נייט ארויסגעוויזן געוואָרן אזויפיל הערואיזם,
באגייסטערונג און מסירת נפש.... (ש דובנאָוו)

דאָס איז געשריבן געוואָרן וועגן דער ייִדישער געשיכטע אין דער צייט
פון רוים,און דאָס זעקבע,קאָן געזאָגט ווערן וועגן איצטיקן,נייט פאר-
גלייכן פארמעסט...

****

שווער צו געפונען אין דער געשיכטע פון מיליטעריש קאמפן
אזא זיג אין פארלויף פון בלויז עטלאכע און אכציק שעהן...

איין זאך איז זיכער,כאָטש דער שווערסטער קאמף,א דויערנדער שלום
וועט נאָך נעמען צייט,אז דאָס יידנטום פון דער גאנצער וועלט,ספעציעל,
אונזער "נגוארג ,איז ווידער דערפריש געוואָרן מיט נייע האָפערדיקע
אידיין פאר אונזער צוקונפט. די טויזנטער "נגעלייט,יידיש זין,
נייט קיין ציוניסטן,האָבן מיט אמאל דערפילט א ווילן,אחריות,זיך צו
מעלדן פרייוויליק צו גיין קעמפן פאר ישראל,איז דער בעסטער באוויז
אז אונזער יוגנט פילט זיך ווי אן אינטעגראלער,אומצעטיילבארער טייל
פון ישראל.דער זיג פון ישראל אפן מיליטערישן געביט,האָט געבראכט
פרעסטיזש צו אלע ייִדן איבער דער וועלט,ואו זיי וואוינען.און דער
דאָזיקער רעזולטאט וועט נייט אזוי גרינג פארגעסן ווערן...

****

****

און לאמיר געדענקען !

עס רייזט דער פארשטייער פון א פאלק פון 200 מיליאן אחוץ עטלאכע סאטאליטן לענדער,פעדעראנקע :ער פארגלייכט די יידישע פארשטייער צו די נאציש מערדער. די ישראל פירער דארפן געמשפט ווערן פאר אין־טערנאציאנאלן גריכט פונקט ווי די נאציש מערדער...

פארשטעלן די אראבישע מערדער־באנדעס ווי געזעצלאכלי־בנדע בירגער און די ישראלים,יענע וואס האבן מיט שוויס און בלום פאר גע־נעראציעס געשאפן די קבוצות,די חלוצים,וואס האבן פרייהיילק,נים אונטערן קנום פון דער גפעפאו,נאר פרייהיילק,אן ווילכן צוואנג געשאפן א פארם פון קאלעקטיוו לעבן,א מוסטער פון לעם צוקונפט חלום פון סאציאליזם, זייי,דארפן געמשפט ווערן ווי מערדער...

און ווען רפאל גדעון,מיט טערן אין זיין שטים,פרעגט אים, ווי וואגסטו אונז , וואס מיר זיינען אין בלום אפגעגאנגען,מער ווי ווילכעס אנדער פאלק,פארגלייכן אונז מיט די נאציש מערדער ? ענטפערט אים, דער קאמוניסם־ויסטער אנטיסעמים: מיר ווערן נים נחפעל פון מעאטרא־לישקייט. בייי פעדעראנקע און זיין גלייכן,איז די אויסמארדונג פון זעקס מיליאן,א מעאטער־שפיל.

מיר ווילן דאס געדענקען!

עס רייזט זיין,פעדעראנקאס האנט־ייג,דער בולגאריש־שער פארשטייער, און אט וואס ער זאגט: די נאצים האבן אנגעהויבן די צווייטע ווילט־מלחמה און איר,ישראלים,יידן,די דריטע ווילט־מלחמה...אט אזוי האבן געריידט די פארשטייער פון פארשווכטן סאציאליזם...

מיר ווילן דאס געדענקען,פונקט ווי מיר אלע געדענקען ווי ביים טייוליש־באנדיטישן אפמאך צווישן היטלער און סטאלין, וואס איז געווען דער גרינער סיגנאל פאר דער צווייטער ווילט־מלחמה,ווי א שמייכלדיקער האט מאלאטאוו דערקלערט אז: דער נאציזם איז א פא־לישטע פילאזאפיע,און קיינמאל א פילאזאפיע קען מען נים קעמפן...

וואס מאקט ווייטער עס האט פאסירט,איז געשיכטע. רוסלאנד,פונקט ווי אלע לענדער,פארנומענע בון די מאלאטאוו "פילאזאפן"איז אין בלום אפגעגאנגען. מיר ווערן דאס נים פארגעסן !!! ש.

****

מיצרע פריינט

אונזער בולעטין איז שוין געווען אין דרוק, בלויז געפעלט עטלאכע זייטלאך, ווען די מלחמה איז אנטשטאנען. מיר האבן אויפגעלאזט דעם פארבליבענעם פלאץ קאנען באריכטן פון אונזערע נאנסטע נאך דעם אומגליק. מענטשלאך בלום, "דיש בלום" וואס איז שוין פארגאסן געווארן אין די מיליאנען אין פארלויף פון דורות, וואס איצט אויך געצאלט א פרייז. לאמיר האפן, אז דער שלום וועט קומען אינגיכן, און וועט זיין א דויערנדער. אין קומענדן נומער וועלן אונזערע חברים פון ישראל אונז געבן א באריכט פון די היסטאריש-מאכנדע טעג..

****

אין קומענדן נומער:

א) דר' העשיל קלעפפיש וועט פארזעצן זיינע זכרונות פון צווייטן וועלט-קריג און דעם אנטייל פון די ייִדישע סאלדאטן מיט די אלואירטע פעלקער.

****

ב) י. מ. וויסענבערגס ירושה פון וואלף יאסני

****

ג) יענע וואס מאנען גבורה בייַ די אומגעקומענע ש. גוטמאן

****

ד) שלום זוסמאן זל (צווייטער טייל) יעקב פעלהענדלער

****

ה) געשיכטע פון די יארן פון דער דייטשער אויסראטונג

געשיכטע פון ייִדן אין לאדזש (ביכער פון וואלף יאסני)

הקדמה פון דר' מ. דוואַרזשעצקי

****

ו) דאס לעבן אין קיבוץ (דריטער טייל) יהודה בן שלום

****

ז) די פעלטשונגען פון אונזער פיין-געשיכטע וואלף יאסני

****

ח) א גלח שרייבט די געשיכטע פון אנטיסעמיטיזם שאלעק

****

און נאך א רייע ארבייטן פון אלגעמיינעם אינטערעס.

דער קומענדער בולעטין נומער 12 וועט דערשיינען ארום סוף דעצ.

****

****

געשטאַרבן רבקה ראָטפאַרב, די פרוי פון אונזער באליבטן טיערן פריינט ס. ראָטפאַרב, פרעזידענט פון אונזער גרופע אין נאָמען פון דער רעדאקציע, טיערער חבר, נעמט צו אונזער טיפסטן מיטגעפיל און ווייסט נית מער פון קיין צער.

רעדאקציע בולעטין

טיערער מאָטל, שרהלע, רחלע און מאיר. צוזאמען מיט אייך טרויערן מיר אף דעם שווערן פאַרלוסט פון אייער ליבע פרוי, מאמע, רבקה ראָטפאַרב, וואָס איז אזוי פלוצים אויסגעריסן געווארן פון אייך. אייער טרויער איז אויך אונזער טרויער, אין זאָלט מער נית ווייסן פון קיין צער און פיין.

חנה און יאָסל אָשלאק
יטקע און גדליהו אָשלאק
עווא און גדליהו אָשלאק שרהטשע
עדזע און יעקב אָשלאק אהרון
גיטע און ישראל אָשלאק שטיינער
כעלא און אהרון באָראָווסקי
יהודית און וועלוול באָראָווסקי
חנה און יעקל גאָלדמאן
דאָרקע און שמואל גאָלדשטיין
זשאנעט און אברהם גאָלדבערג
טערעזא און מענדל גאָלדבערג
יוסטינא און הערשל באָרענשטיין
רחל און אהרון דוד באָרענשטיין
ריווא און חיים באָרענשטיין
מאניע און שמואל האָכגעלערנטער
ראָזע און יחיאל טיילאָר

פראַניע און יעקב וויסקאָפ
רות און מאיר וועגער
כעלאַון אריה טענעבוים
רחל און משה יגליצקי
חוה ליבטענשטיין
ראָזע און הערשל מיאָדאָווניק
חנה און דוד מיאָדאָווניק
זשאנעט און ישראל נייטענטע
פאָלא און מאָריס פושעט
חנקע און איטשעצאצקעוויטש
פאָל און זיגמונט פירשטנב
אלטער קליימאן
זינא און מענדל קורצאַרזש
רעגינא און מאיר קורצאַרזש
חנטשע רובינשטיין
העלן און הענרי שפרינגער
העלן און מאָריס אלטער

****

****

געשטאָרבן יהודית(יוסטינא) די פרוי פון הערשל באָרענשטיין.
אין נאָמען פון דער רעדאקציע און פון אלע לאנדסלײט איבער דער
וועלט דריקן מיר אויס אונזער טיפן מיטגעפיל מיט אונזער טײערן
פרײנט הערשל באָרענשטיין און פאמיליע. וויסט נים מער פון קיין
אומגליק.

****

מיר זינען אלע געטראָפן און פילן מיט דיין צער,
טײערער חבר און פרײנט הערשל באָרענשטיין. זאָל שוין מער נים זיין קיין
צער און פין אין דיין פאמיליע.

חנה און יאָסל אָשלאק
יטקע און גדליהו אָשלאק
עוא און גדליהו אָשלאק
עדזשע און יעקב אָשלאק
גיטע און ישראל אָשלאק
בעלא און אהרון באָראָוסקי
יהודית און וועלוול באָראָוסקי
חנה און יעקל גאָלדמאן
דאָרקע און שמואל גאָלדשטיין
זשאנעט און אברהם גאָלדבערג
טערעזא און מענדל גאָלדבערג
רחל און אהרון באָרענשטיין(ברודער און שוועגערן)
מאניע און שמואל האָכגעלערנטער
ראָזע אָן־חיאל טילאָר
שמואל אליהו באָרענשטיין(בראזיל)
פראניע און יעקב וויסקאָפ
רות און מאיר וועגנער
כעליא און אריה טענענבוים
רחל,משה יגליצקי
חוה ליכטענשטיין

(פרײנט הערשל באָרענשטיין,איז דער
וויצע פרעזידענט פון אונזער גרופע
אין אויסטראליע)

****

ראָזע,הערשל מיאָדאָווניק
חנה,דוד מיאָדאָווניק
זשאנעט ישראל נישטשטער
פּאָלע ,מאָריס פושעט
חנהקע,איטשע צאצקעוויטש
פּאָול, זיגמונט פירשטענבערג
אלטער קליינמאן

טעלעפאָן 212-966-3676

IMPRESO POR I. BARCENAS

****
****

סוף פון אינהאלט פארצייכענים :

דאס יידישע שטעטל	גאליצקי זייט	68
אויסטראליע	ניימס ג. אשלאק	70
בילד	אברהם און יצחק	74
דערקלערונג		75
שלום זוסמאן	ז"ל יעקב פעלהענדלער	76
שלום זוסמאן אריה לעדערמאן		80
יעקב וועלנער	י. פעלהענדלער	86
שלום זוסמאן (ענגליש)		87
דוד מאיר רובינשטיין	ברוך דרעזנער	88
דוד מאיר רובינשטיין, יהודה בן שלום		91
ישראל מצות און זיין פאר דייטן אין קאלאמביע		96
בראנקילא בארוכט	ק. לוקאוויעצקי	98
בראזיל יאסקע משפטים		105
ניו יארק בארוכט מלכהלע		109
איוב בילד		111
רייזע איינדריקן	ש. טשעטשינארזש	116
זכור אונט	.ק. לוקאוויעצקי	118
דער סידור פון משה באראכאוויטש		119
לייוויקס בריוו צו משה באראכאוויטש		120
ריידע פון דר העשיל קלעפפיש		121
אויסטראליע	ג. אשלאק	129
טרינידאד	ש. אשלאק	131
פריינט שרייבן פון ישראל		132